

REVISTA DE PSIHLOGIE TEORETICĂ ȘI APLICATĂ

Director : Prof. FL. ȘTEFĂNESCU-GOANGĂ

Vol. I

Aprilie-Iunie 1938

No 2

CONSTITUȚIE BIO-PSIHICĂ ȘI CRIMINALITATE.

de F. Ștefănescu-Goangă

Problema criminalității a fost privită până în a doua jumătate a secolului al 19-lea, aproape exclusiv numai din punctul de vedere juridic. Școala clasică penală nu se ocupă nici de personalitatea criminalului, nici de mediul social în care acesta a trăit, ci numai de crimă. În concepția dominantă a acestei școli nu există criminali, ci numai crime. Actul criminal și cauzele lui externe, imediate, constituie centrul preocupărilor, fiindcă în afară de acest act, nu există nimic interesant de cercetat. Crima este studiată în ea însăși, ca un fenomen de sine stătător, ca o faptă de esență și existență proprie, desprinsă atât de individualitatea bio-psihologică a persoanei care a săvârșit-o cât și de mediul social care a putut-o determina. Delictul nu este altceva decât o acțiune oprită de lege — *nullum delictum sine lege* — iar cel ce s'a făcut vinovat de o astfel de acțiune este un delinvent care trebuie pedepsit, fiindcă a violat legea și a ofensat simțul juridic al societății.

În această concepție însăși pedeapsa are un caracter juridic, căci ea nu este privită ca un mijloc de îndreptare, de reeducare a celui vinovat, ci ca o sancțiune și presiune a celui ce a îndrăsnit să nesocotească autoritatea legii.

Ceeace preocupă pe penaliștii acestei școli este studiul teoretic al delictelor și pedepselor, definirea, clasificarea și gradarea lor după criteriile de ordin speculativ juridic. Ei sunt cu desăvârșire străini de studiul condițiilor individuale și sociale ale actelor criminale. Abia către sfârșitul secolului al 19-lea problema criminalității a fost transpusă de pe terenul speculativ, juridic, pe cel real, al cercetării științifice. Această nouă directivă se datorește cercetărilor de antropologie criminală inițiate de C. Lombroso. Lucrarea sa „L'Uomo delinquente”, publicată în anul 1876,

a pus bazele acestei noi științe. Pe Lombroso l-a preocupat în prima linie problema cauzalității individuale a crimei. Care sunt cauzele, care sunt factorii hotărâtori de natură internă, individuală, care împing pe om la o acțiune criminală? De ce natură sunt acești factori? Există vreo legătură între constituția morfologică a criminalului și manifestările sale criminale? Și dacă există, care sunt caracterele morfologice specifice ale acestei constituții, și prin ce se deosebește ea de constituția morfologică a omului normal? Iată câteva din principalele probleme cărora Lombroso a căutat să le dea o cât mai științific posibilă deslegare.

Intemeiat pe o foarte bogată documentare de date morfologice și antropologice, el ajunge la concluzia că există într'adevăr o strânsă corelație între structura morfologică a omului criminal și dispozițiile, înclinările și actele sale criminale. Criminalul prezintă o constituție morfologică tipică, caracteristică, de natură ereditară care se deosebește de aceea a omului normal, și această structură morfologică anormală constituie cauza fundamentală a dispozițiilor și acțiunilor sale criminale.

Criminalii, după Lombroso, prezintă totdeauna caractere somatice neregulate, diferite anomalii corporale de natură atavică. Ei formează un tip uman distinct, o clasă aparte de indivizi cu anume stigmatice fizice ce pot fi observate, stabilite și măsurate. Printre acestea el consideră anomaliile cu privire la mărimea și forma craniului, asimetria bilaterală, desvoltarea masivă a maxilarelor, anume anomalii ale urechilor, ochilor, nasului, mâinilor, picioarelor, degetelor, etc. Aceste anomalii numai atunci sunt semnificative, când sunt mai multe în același timp. Ele sunt asemănătoare cu acelea pe care le întâlnim la rasele primitive, chiar la antropeide.

Când la un criminal întâlnim un complex de mai multe anomalii fizice, mai ales din acelea de natură atavică, atunci avem de a face cu un tip de criminal înăscut. Acesta prezintă înclinări antisociale foarte pronunțate și tendințe criminogene, care nu pot fi înfrânte nici prin influența educației, nici prin măsurile de apărare ale societății. Există prin urmare o strânsă corelație între structura morfologică a criminalului înăscut și între înclinările și actele sale criminale. Conduita criminală este deci o urmare necesară a acestei constituții morfologice și formează împreună cu ea o unitate biologică, ce se poate moșteni ca atare.

Cercetările lui Lombroso și ale școlii întemeiată de el au

adus un mare serviciu Criminologiei, fiindcă ele au deschis drumul cercetărilor științifice în acest domeniu, dar concluziile la care ele au ajuns s'au dovedit într'o bună măsură neexacte, fiindcă s'au întemeiat pe o interpretare greșită a faptelor.

Lombroso și școala sa a studiat anomaliile morfologice, stigmatele de degenerare fizică numai la criminali și a stabilit proporția răspândirii lor numai la această categorie de oameni, fără să cerceteze dacă nu cumva aceste stigmate se găsesc și în populația generală neselecționată, la oameni de rând nedelincvenți și anume în ce proporție, căci numai pe baza acestui studiu comparativ se poate stabili în mod precis valoarea diagnostică, criminologică a stigmatelor fizice.

Acest studiu comparativ a fost făcut în zilele noastre, în mod sistematic, cu o superioară și cu o largă documentație de date, elaborate după normele statistice și calculul corelației, de W. Healy, A. Bronner, C. Goring, J. Slawson și alți cercetători.

Rezultatele și concluziile la care aceștia au ajuns, au arătat că anomaliile fizice sunt răspândite în general în aceeași proporție la delincvenți ca și la populația normală neselecționată. Dar ceea ce este mai interesant, s'a dovedit că anomaliile fizice nu sunt stigmatele criminalității, ci ale debilității mintale, pentru că ele se întâlnesc într'o proporție mai însemnată la debili mintali decât în populația generală neselecționată.

Nu există deci corelație între structura morfologică a organismului și criminalitate. Credința în existența unui tip morfologic de criminal înăscut și în ereditatea criminalității, în sensul strict al cuvântului, s'a dovedit neîntemeiată.

Dacă cercetările de antropologie criminală n'au putut găsi nici o legătură strânsă între structura morfologică a individului și acțiunea sa criminală, în schimb cercetările Psihologiei contemporane, îndreptate în direcția cunoașterii naturii umane, au constatat corelații pozitive foarte ridicate între o anumită structură psihologică a individului și între criminalitate. Aceste cercetări s'au întemeiat în prima linie pe studiul variației și distribuției inteligenței printre oameni și pe corelațiile dintre anumite grade de inteligență și felurite modalități de conduită umană.

Odată cu introducerea metodelor de măsurare exactă și obiectivă a nivelului mintal, prin teste de inteligență, s'a constatat că oamenii diferă foarte mult între ei din punctul de vedere al capacității lor mintale și că această variație este supusă unei norme cu

forme destul de regulate. Ea merge fără întrerupere, dela treapta cea mai inferioară până la cea mai superioară limită și ia, din punctul de vedere al frecvenței pe unitățile de variație, aspectul tipic al curbei de variație biologică. Potrivit acestei norme de variație, majoritatea oamenilor posedă un nivel mental mijlociu, dela care, cu cât ne depărtăm în sus, în direcția inteligenței superioare, sau în jos, în direcția inteligenței inferioare, cu atât numărul oamenilor scade, treptat-treptat, într'o egală proporție, până ajungem la cei foarte inteligenți sau foarte reduși mental, care sunt extrem de rari.

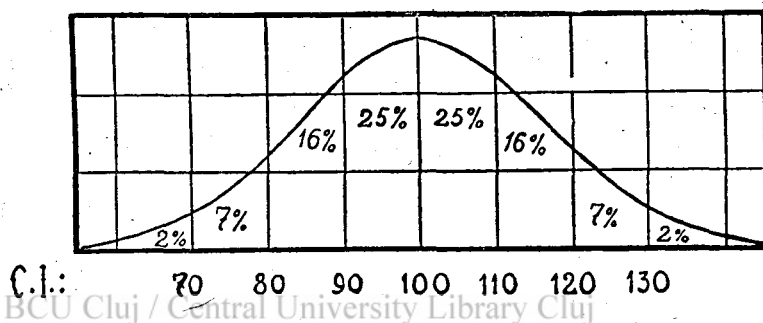

Fig. 1. — Distribuția inteligenței în populația generală (H. L. Hollingworth: *Mental Growth and Decline*. New-York, Appleton, 1927, p. 331).

Fig. Nr. 1 ne arată în mod schematic curba variației și distribuției normale a inteligenței. Partea din mijloc, cea mai întinsă, cuprinde grupa oamenilor cu inteligență mijlocie, în proporție de 50% din numărul total. Deoparte și alta câte o grupă egal de mare, dar cu mult mai redusă ca cea din mijloc, reprezintă oamenii cu inteligență inferioară și superioară, fiecare în proporție de 16% din total, iar la extremități, alte două grupe, foarte reduse, dar de aceeași mărime fiecare, arată numărul oamenilor cu un nivel mental foarte superior, sau foarte inferior, fiecare în proporție de 7% și 2% din total. Nivelul mental se notează prin coeficientul de inteligență C. I. care exprimă raportul dintre etatea mentală și etatea cronologică a unei persoane. Ori de câte ori etatea mentală corespunde cu etatea cronologică, coeficientul de inteligență este egal cu 100. Acest coeficient reprezintă media inteligenței normale. Când C. I. este mai mic de 100, arată o inteligență scăzută, care este cu atât mai redusă cu cât C. I. descrește spre zero. Invers, cu cât C. I. este mai mare de 100, indică o inteligență supe-

rioară mediei, care este cu atât mai ridicată cu cât C. I. crește peste 100.

Variația C. I. în populația neselecționată prezintă o curbă de distribuție regulată și constantă. Prin ajutorul calculului statistic, bazat pe un număr considerabil de măsurări ale nivelului mintal s'a stabilit următoarea distribuție a C. I. în procente, așa după cum se poate vedea, în mod intuitiv, din figura Nr. 1. Din totalul neselecționat al populației:

50% reprezintă un nivel mintal al cărui C. I. variază între 90—109.

De o parte și alta a acestei valori medii,

16% cu un C. I. între 80—89; 16% cu un C. I. între 110—119;
 7% „ „ „ 70—79; 7% „ „ „ 120—129;
 2% „ „ „ 0—69; 2% „ „ „ peste 129.

Coeficientul de inteligență are însă și o semnificație, grație căreia se poate stabili o diagnoză mintală. C. I. ne indică precis grupa mintală din care o persoană face parte.

Tabela I ne arată valoarea diagnostică a C. I., categoriile mintale stabilite pe baza acestui C. I., precum și numărul persoanelor, în procente, din populația neselecționată, care fac parte din fiecare grupă mintală.

Tabela I. Categoriile mintale și distribuția lor în procente.

C. I.	Categoriile mintale:	%	
0—22 idioti	Debili mintali.	2	
23—49 imbecili			
50—69 moroni			
70—79 mărginiți	Inapoiți mintali.	7	
80—89 proști			16
90—109 normali		50	
110—119 deștepți	Superiori.	16	
120—129 foarte deștepți			7
130— eminenți			2

Să vedem acum care este distribuția inteligenței la delincvenți, comparată cu distribuția inteligenței la nedelincvenți. adică la populația generală neselecționată.

În tabela II dăm rezultatul cercetărilor făcute în Institutul de Psihologie din Cluj, de asistentul meu A. Roșca, care a măsurat în acest scop nivelul mintal la 2007 copii neselectați și la 309 minori delincvenți (273 băieți și 36 fete) din închisorile de minori din Transilvania.

Tabela II. Distribuția inteligenței minorilor delincvenți și nedelincvenți.

Coefic. de Intelligență	Categoria mintală	Nedelincv. 2007 caz.	D e l i n c v e n ț i	
			Băieți 273 cazuri	Fete 36 cazuri
0-69	Debilii mintali	2,77%	31,13%	38,88%
70-89	Înapoiți mintali	26,28%	46,87%	49,99%
90 și peste	Normali și sup.	70,92%	21,97%	11,11%

Din această tabelă se vede lămurit, că în vreme ce la minorii nedelincvenți numărul debililor mintali atinge o proporție abia de 2,77%, la delincvenții minori el se ridică considerabil, atingând o proporție de 31,13% la băieți și 38,88% la fete, ceea ce înseamnă că la minorii delincvenți numărul debililor mintali este aproximativ de zece ori mai mare decât la nedelincvenți.

Aceeași disproporție, deși într-o măsură mai redusă, după cum se poate vedea din această tabelă, se găsește și între numărul, sau mai exact, între procentul înapoiților mintali, la delincvenți și nedelincvenți.

Rezultatul cercetărilor noastre devine și mai elocvent, dacă se compară delincvenții și nedelincvenții din punctul de vedere al răspândirii inteligenței normale și supranormale, între aceste două grupe.

În vreme ce numărul minorilor nedelincvenți, normali și superiori normei, ajunge la proporția de 70,92% din numărul total, această proporție scade considerabil la 21,97% la minorii delincvenți și 11,11% la minorele delincvente. Rezultă deci că aproximativ 80% din minorii delincvenți au inteligență inferioară mediei și numai 20% ating o inteligență normală, în deosebire de minorii din populația generală neselectată unde raportul este invers, după cum se poate vedea din Fig. 2.

Pentru ca cititorul să-și facă o idee cât mai exactă de raportul ce există între debilitatea mintală și delincvență, cred că este

necesar să dau în cele ce urmează rezultatele la care au ajuns și alți cercetători.

În Tabela III dăm (în cea mai mare parte după Pintner) rezultatele obținute referitor la această problemă de un număr mare

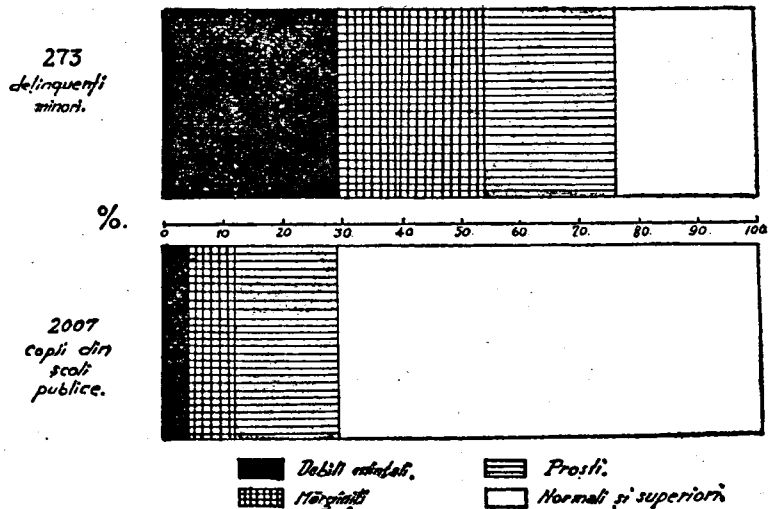

Fig. 2. — Raportul dintre inteligența copiilor delinvenți și nedelinvenți.

de cercetători. (Numerele din paranteză, care urmează după numele autorilor, însemnează anul, după 1900, când s'au făcut cercetările).

Tabela III. Debilitatea mintală la minorii delinvenți.

Autorul	Nr. cazurilor	Debilitate mintală
Hill & Goddard (11)	56	93%
Gifford & Goddard (12)	100	66%
Bridgam (13)	118	89%
Otis (13)	172	75%
Pintner (14)	100	46%
Pyle (14)	240	66%
Bronner (14)	505	9—11%
Williams (15)	400	36%
Hickman (15)	229	75%
Haines (15)	200	62%
Williams (15)	150	28%

A u t o r u l	Nr. cazurilor	Debilități mentale
Haines (15, 16)	1000	24—28 %
Kohs (15)	335	65 %
Crane (15) (băieți)	809	38 %
(fete)	386	72 %
Healy & Bronner (16)	2000	11 %
Ordhal (16)	341	40 %
Fernald (16)	124	20—24 %
Bowler (17)	75	45 %
Hall (17)	607	35 %
Kelley (17)	296	20 %
Ordhal (17)	33	45 %
Faber & Ritter (17)	110	14 %
Bridgam (18)	205	36 %
Whittier Scholl Report (18)	251	30 %
Ordhal & Ordhal (18)	432	23 %
Miner (18)	123	7 %
Henry (21)	50	34 %
Richmond (21)	38	16 %
Anderson (21)	311	21 %
Mateer (21)	553	45 %
Healy (22)	1212	7 %
Burt (25)	197	8 %
Slawson (26)	1543	13,4 %
Healy & Bronner (26)	4000	13,5 %

Din această tabelă reiese că procentul debilizilor mintali variază după diferiți cercetători de la minimum 7 % până la maximum 93 %. Făcând media aritmetică a acestor rezultate găsim că aproximativ 44 % din delincvenții minori sunt debili mintali, față de numai 3 % câți se găsesc în populația generală neselectată, adică aproximativ de 15 ori mai numeroși decât minorii debili mintali nedelincvenți. Dar raportul strâns ce există între delincvență și debilitate mintală, iese și mai mult în evidență, dacă luăm în considerare coeficientul de corelație, pe de o parte, între debilitate mintală și gradul de gravitate al delictului, iar pe de altă parte, între debilitate mintală și recidivă.

Din toate cercetările făcute până acum, rezultă că procentul debilizilor mintali, la delincvenți, crește în măsura în care ne ridi-

căm dela delikte ușoare (conduită rea, înșelăciune, etc.) la delikte grave (furt, spargere, tâlhărie), până la delicturile foarte grave de omucidere; de asemenea dela delincvenții cu o singură condamnare la recidiviștii cu două sau mai multe condamnări. Din cercetările făcute în cadrul Institutului de Psihologie din Cluj, de asistentul meu A. Roșca, rezultă că procentul debililor mintali crește cu gravitatea delictelor și cu recidiva:

fiind de 22.50 % la delikte ușoare de conduită rea, înșelăciune,
 „ 34.40 % „ „ grave, furt, spargere, tâlhărie, etc.
 „ 47.16 % „ „ f. grave de omucidere,
 „ 50.00 % „ „ la recidiviști

Din tabela IV, unde sunt socotiți împreună debilii și înapoiștii mintali, adecă toți delincvenții cu un nivel inferior inteligenței normale, reese și mai evident cum procentul deficienților mintali crește cu gravitatea delictului, atingând proporția impresionantă de 94.32 % la delicturile de omucidere.

Tabela IV. Raportul dintre inteligență și gravitatea delictului.

Coef. de inteligență	Categoria mintală	Nede- lincv. 2007 caz.	Delincvenți		
			conduită rea 120 caz.	furt, tâlhărie 93 caz.	Om- ucideri 53 caz.
0 - 89	Deb. și înapoiști mintali	29,05 %	72,49 %	76,33 %	94,32 %
90 și peste	Normali și superiori .	70,92 %	27,50 %	23,65 %	5,66 %

Din toate cercetările de până acum, rezultă așa dar, în mod evident, strânsa corelație dintre deficiența mintală și delincvență. Se pune acum întrebarea: Pentru ce întâlnim un număr atât de mare de deficienți mintali printre criminali? Fiindcă deficientului mintal îi lipsește puțința de a prevedea și de a cântări consecințele posibile pentru sine și pentru alții ale conduitei sale, și fiindcă puterea lui de discernământ este redusă, pentru a putea controla și înfrâna tendințele și impulsurile puternice care-l împing spre acte antișociale. Din cauza nivelului său mintal redus, el este mai totdeauna expus să lucreze după sugestiile venite din afară, care corespund tendințelor și impulsurilor lui momentane.

Debilul mintal trăește mai mult în prezent, el este insensibil pentru viitor pe care nu-l poate îndestul de bine prevedea. Activitatea sa se desfășoară în mod precumpănitor sub presiunea ti-

ranică a impulsurilor și trebuințelor prezente. Neputința de anticipare pe plan mintal a urmărilor inevitabile ale crimei, neputința de a trăi anticipativ, în prezent, o serie întreagă de stări emotive, strâns legate de aceste urmări inevitabile în viitor, și ca o consecință firească, neputința de a înfrâna tendințele și impulsurile prezente ce-l împing cu violență spre acte criminale, iată ceea ce face ca omul cu o inteligență scăzută să devină cu ușurință un criminal.

Aceasta nu înseamnă însă că toți criminalii sunt debili mintali, și că nu există criminali dotați cu o inteligență superioară; ci numai că orice debil mintal, datorită structurii sale mintale înapoiate, are în el potențialul crimei și că poate deveni cu mult mai repede și mai ușor criminal, decât un om cu inteligența normală sau superioară normei. Fără îndoială, inteligența scăzută constituie un factor hotărâtor în determinarea acțiunii criminale. Ea însă nu-i nici singurul, nici cel mai important factor psihic de natură ereditară, care stă într'un raport atât de strâns cu criminalitatea.

Există un alt factor psihic, instabilitatea emotivă, care este și mai puternic și mai hotărâtor în determinarea acțiunii criminale, fiindcă el stă în strânsă legătură cu latura dinamică, emotiv-activă a vieții, cu însăși sursele primare de energie vitală, care deslănțuie activitatea umană, deci și activitatea criminală, anume cu trebuințele și impulsurile native ale organismului.

Organismul uman vine înzestrat dela natură, cu o serie întreagă de trebuințe și impulsuri înăscute, care constituie principalele sale izvoare și motive de acțiune. Aceste trebuințe și impulsuri primare, înăscute, formează fundamentul pe care se clădește și se dezvoltă treptat, prin experiența proprie, sub influența mediului fizic și social, individualitatea biopsihică, caracterul și conduita fiecărui organism uman.

Fiecare din aceste trebuințe constituie un sistem de activitate cu anume impulsuri și tendințe specifice, din care izvoresc și se dezvoltă anume procese și atitudini emotive și un anumit sistem de reacțiuni specifice, de comportamente caracteristice.

Astfel din *trebuința nativă a conservării proprii*, se poate desprinde, când existența sau integritatea organismului este periclitată de o situație dată, exterioară, impulsul nativ de atac, de agresiune, cu tendința de a înlătura situația periculoasă, sau impulsul de fugă, cu tendința de a evita o situație periculoasă pe care n'o poate înlătura. Odată cu aceste impulsuri deslănțuite, or-

ganismul trăește emoția de mânie sau de frică, după cum impulsul se deslănțuie în direcția atacului sau a fugii.

Din *trebuința nativă a afirmării proprii*, a aserțiunii, isvorăsc impulsurile de impunere a personalității, de dominare a semenilor și de achiziție a bunurilor, cu tendința de a înlătura opoziția și rezistența oamenilor și împrejurărilor. Sub imperiul acestor trebuințe și impulsuri, organismul trăește o serie întreagă de stări emotive și sentimentale, cum e emoția de mândrie, de orgoliu, de prestigiu, sentimentul amorului propriu, al demnității și onoarei, sentimentul proprietății, etc.

Din *trebuința nativă a împerecherii și perpetuării* isvorăște impulsul sexual și tendința de a găsi partenerul dorit. Sub stăpânirea acestui impuls organismul trăește, adeseori, sub o formă foarte intensă, emoția sexuală și sentimentul iubirii, care poate cuprinde sub diferite configurații toată gama emoțiilor pe care omul le poate trăi. În strânsă legătură cu această trebuință nativă ia naștere și impulsul de ocrotire a descendenților, cu tendința tandră de îngrijire și sprijin parental, din care se dezvoltă în mod firesc o serie întreagă de emoțiuni tandre și sentimente simpatetice.

Tot astfel din *trebuința gregară* se naște impulsul de a conviețui în societate, din care se desprind două tendințe fundamentale. Una pozitivă de a fi luat în seamă, de a fi considerat, apreciat și laudat de semenii săi, alta negativă, de a evita blamul și disprețul societății. Toate acestea determină anume comportamente și activități sociale, specifice, ce sunt însoțite de stări emotive caracteristice.

Nu este locul aici să fac o expunere și analiză completă a trebuințelor și impulsurilor ce stau la baza structurii biopsihice a organismului uman. Pentru exemplificarea tezei ce mi-am propus să dezvolt în acest articol, simpla enumerare a celor mai însemnate din ele, este de ajuns.

Ceeace trebuie scos în evidență este faptul că trebuințele cu impulsurile și stările emotive ce sunt strâns legate de ele, constituie principalele izvoare și motive ale acțiunii. Ele hotărăsc în cea mai mare măsură felul conduitei, caracterul și voința indivizilor.

Trebuințele și impulsurile native sunt inerente firii umane, ele se găsesc la toți indivizii, dar nu sunt deopotrivă dezvoltate la toți. Ele variază dela individ la individ, atât în ceea ce privește configurația lor cât și în ceea ce se referă la intensitatea și gradul lor de coeziune. În fiecare din noi configurația acestor trebuințe

și impulsuri este felurită, în sensul că în fiecare din noi, unul sau mai multe impulsuri sunt mai intense, mai puternice, altele mai slabe, formând astfel împreună o anumită structură ierarhică, care determină tipul și felul caracteristic al conduitei fiecăruia din noi.

În Fig. 3 se poate vedea configurația și structura ierarhică a impulsurilor la trei delincvenți condamnați pentru delikte deose-

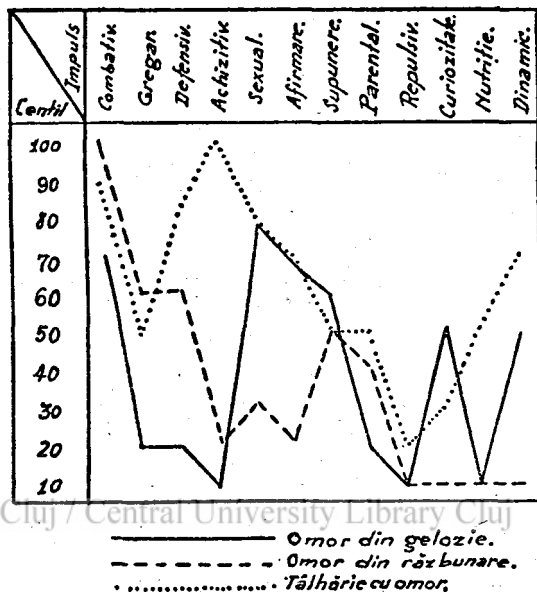

Fig. 3. — Ierarhia impulsurilor la 3 criminali.

bite. Unul pentru omor din gelozie, altul pentru omor din răzbunare și ultimul pentru tâlhărie cu omor. La cel dintâi predomină, cum era de așteptat, impulsul sexual și cel combativ, la cel de al doilea, într'o formă excesivă, impulsul combativ, iar la cel de al treilea, condamnat pentru tâlhărie cu omor, impulsul de achiziție și cel combativ sunt atât de puternice, încât ele ating limita superioară a intensității lor. Restul celorlalte impulsuri se înscriază într'o formă caracteristică fiecărui caz în parte¹).

¹) Datele de mai sus se întemeiază pe rezultatele cercetărilor făcute de asistentul meu S. Cupcea, care a examinat împreună cu M. Kernbach impulsurile primare la 200 de deținuți în închisoarea din Aiud, utilizând metoda chestionarului de impulsuri primare, elaborat de Institutul de Psihologie din Cluj. O parte din aceste rezultate au fost publicate în arhivele Institutului de Medicină Legală al Universității din Cluj, restul va vedea în scurtă vreme lumina tiparului.

În general intensitatea și gradul de coeziune al acestor impulsuri este de așa natură încât ele determină o activitate echilibrată și o conduită normală a individului, câteodată însă, intensitatea, forța dinamică a unora din ele este așa de mare, încât anihilează pe celelalte și împinge individul, cu o putere de neînfrânt, spre acte necugetate.

Din nenorocire nu toți oamenii sunt înzestrați cu o structură normală a impulsurilor și tendințelor native, o parte din ei moștenesc impulsuri atât de puternice, de tiranice, încât nu le pot stăpâni. La unii predomină impulsurile antisociale, care se manifestă de timpuriu, fie prin acte de cruzime și nesupunere, fie prin diferite perversiuni, la alții puterea de inhibiție este așa de redusă încât nu sunt în stare să înfrâneze nici măcar impulsurile de intensitate normală, atunci când ele sunt în conflict cu normele de conduită etico-socială.

Acei ce moștenesc o structură unitară, armonică a impulsurilor și tendințelor emotiv-active sunt beneficiarii unei stabilități emotive ce se manifestă printr'o conduită etico-socială normală; din potrivă cei ce vin înzestrați cu impulsuri tiranice, ce nu pot fi stăpânite, cei lipsiți de coeziune interioară, cum sunt psihopații și cei cu dispoziții native spre diferite categorii de psihoze și turburări nervoase, formează categoria instabililor emotivi, din care se recrutează în cea mai mare măsură infractorii și criminalii.

Instabilitatea emotivă rezultă dintr'o izbucnire exagerată în intensitate a unora din impulsurile native, dintr'o descărcare a lor disproporționată cu stimulentele care le-a deslănțuit, din neputința de înfrânare și contrabalansare a impulsurilor egoiste, ce adeseori erup cu violență, precum și din instabilitatea și lipsa de coeziune a impulsurilor și tendințelor înăscute.

Din cercetările ce s'au făcut în ultimele două decenii asupra laturii afective și conative a vieții, prin metoda testelor, completată cu aceea a interviewului și chestionarului, care pot fi utilizate, după cum s'a dovedit, cu același succes în măsurarea fenomenelor emotiv-active ca și în măsurarea inteligenței și a proceselor de cunoaștere, s'a putut constata că oamenii diferă foarte mult între ei din punctul de vedere al stabilității emotive, și ceea ce este mai important, această variație ia aspectul tipic al curbei de variație biologică, fiind foarte asemănătoare curbei de

variație a inteligenței pe care am analizat-o în rândurile de mai sus.

Din Fig. 4 se poate vedea că variația stabilității emotive în populația neselecționată prezintă o distribuție regulată destul de simetrică și nu mai puțin caracteristică.

Potrivit normei acestei variații, marea majoritate a oamenilor, în proporție de 77%, intră în grupa acelor care prezintă o stabilitate emotivă mijlocie, ce poate fi considerată ca stabilitate emotivă normală. De o parte și alta, două grupe, fiecare în proporție de 11,5%, la dreapta grupa celor cu o stabilitate emotivă pronunțată și foarte pronunțată, în proporție de 10 și 1,5%, la

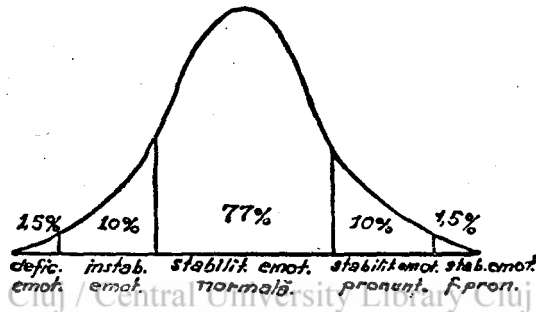

Fig. 4. — Distribuția gradelor de stabilitate emotivă în populația generală.

stânga grupa instabililor și deficienților emotivi, în proporție descendentă de 10 și 1,5%.

Deficiența emotivă reprezintă gradul cel mai pronunțat de instabilitate emotivă. Deficienți emotivi sunt acele persoane, care fără să fie debili sau înapoiți mintali manifestă o instabilitate emotivă așa de pronunțată, încât ei au permanent nevoie de supravegherea și controlul altor persoane, atât pentru propria lor protecție, cât și pentru apărarea societății în care trăesc, fiindcă sunt incapabili de orice stăpânire de sine și de orice control al emoțiilor lor.

Să vedem acum care este distribuția gradelor de stabilitate emotivă la infractori și criminali, comparativ cu variația stabilității emotive la populația generală neselecționată.

Din cercetările făcute de C. Burt (1, p. 513) rezultă că numărul instabililor și deficienților emotivi printre criminali este cu mult mai ridicat de cât acela ce se întâlnește în populația generală neselecționată, căci în vreme ce în această populație generală defi-

ciienții emotivi se găsesc numai în proporție de 1,5%, la delincvenți această proporție este de 9%, adică de șase ori mai mare. Tot așa proporția instabililor emotivi crește dela 10% la nedelincvenți la 34% la delincvenți. În total 11,5% instabili și deficienți emotivi în populația generală neselecționată, față de 43% printre infractori și criminali.

Fig. Nr. 5 ne arată intuitiv această proporție. Curba punctată exprimă distribuția stabilității emotive la delincvenți, cealaltă la populația generală neselecționată. În vreme ce la aceasta din urmă numărul persoanelor cu stabilitate emotivă normală și superioară

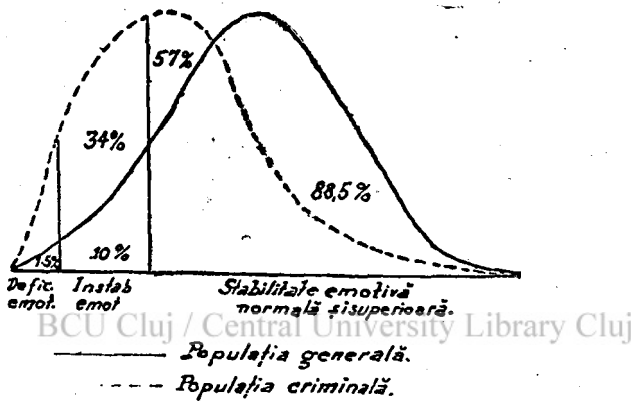

Fig. 5. — Distribuția gradelor de stabilitate emotivă în populația generală și criminală.

se ridică la proporția de 88,5%, la delincvenți proporția lor scade la 57%.

Dăm aci rezultatele obținute de A. Roșca cu ajutorul chestionarului de instabilitate emotivă aplicat de el la 10 delincvenți minori internați în Institutul preventiv de minori din Cluj. Raportând rezultatul la etalonul corespunzător etății lor, 50% s'au grupat în quartilul inferior, deci în categoria instabililor emotivi, ceea ce corespunde cu rezultatele date mai sus.

Din Fig. 6 se poate vedea distribuția răspunsurilor simptomatice, comparativ la delincvenți (216 cazuri) și nedelincvenți (219 cazuri). Cu cât numărul răspunsurilor simptomatice indicate pe abscisă este mai mare, cu atât instabilitatea emotivă este mai pronunțată.

Raportul strâns ce există între delincvență și instabilitate emotivă reiese și mai mult în evidență, dacă luăm în considerare

gradul de corelație ce există între instabilitatea emotivă și recidivă.

Din relatările lui de W. I. și D. S. Thomas (22, p. 452) rezultă că procentul instabililor emotivi crește în măsura în care ne ri-

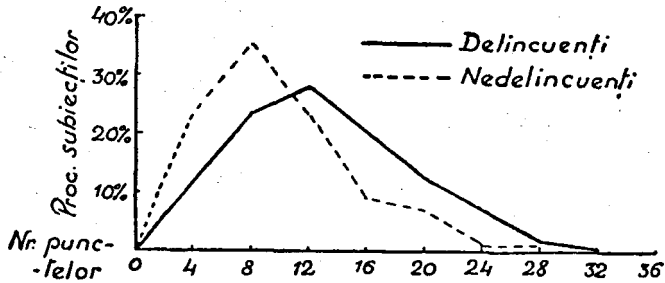

Fig. 6. — Instabilitatea emotivă la delincvenți și nedelincvenți (din A. Roșca: *Delinvențul Minor* p. 88).

dicăm dela delincvenții cu o singură condamnare la cei recidiviști cu două sau mai multe condamnări.

Tabela V. Criminalitate și instabilitate emotivă.

	Psihopați	Normali
Infractori cu 1 condamnare	29,7%	36,0%
„ „ 2 condamnări	36,4%	26,2%
„ „ 3 condamnări	46,2%	14,2%
„ „ 4 sau mai multe condamnări	60,2%	9,7%

Din tabela V, care cuprinde datele lui W. I. și D. S. Thomas, se vede cum proporția psihopaților, care intră cu toții în categoria instabililor emotivi, crește treptat dela 29,7% la infractori cu o singură condamnare, la 36,4% și 46,2% la cei cu două și trei condamnări, pentru a atinge proporția foarte ridicată de 60,2% la cei cu patru condamnări. Foarte sugestivă este deasemenea descreșterea considerabilă a proporției normalilor, dela infractorii cu o singură condamnare, până la cei cu patru condamnări, printre care se găsesc abia 9,7% normali.

Instabilitatea emotivă s'a dovedit a fi cu mult mai pronunțată în epoca pubertății și adolescenței, când structura psihică este

încă în formație și când chimismul interior datorit puternicei activități a glandelor endocrine este într'un echilibru mai puțin stabil ca în epoca maturității.

Adolescența, care după unii autori merge până la 24 ani, este epoca celor mai puternice transformări psihice. Impulsul sexual care până la această epocă se găsea mai mult în stare latentă, izbucnește acum cu toată puterea; deasemenea impulsul de afirmare proprie și cel combativ, prea puțin dezvoltate până aci, încep să se manifeste cu putere, trecând pe primul plan al vieții psihice. Această transformare și frământare lăuntrică, această turburare de echilibru interior izbucnește adeseori în afară, prin atitudini și acte nestăpânite de răsvărire și rebeliune contra oricărei îngrădiri sau autorități, iar mai târziu, către sfârșitul adolescenței și începutul maturității, prin manifestări exagerate de afirmare proprie, de independență și luptă socială.

Această epocă de dezechilibru și răscolire interioară este îndeosebi periculoasă pentru cei ce au încă dela naștere o constituție instabilă, deficientă, cum sunt psihopații și cei predispuși spre diferite turburări nervoase, pentru că la aceștia, atât dezechilibrul interior, cât și manifestările exterioare în care acesta se reoglindește, devin cu mult mai pronunțate și cu efecte cu mult mai grave, atât pentru individ cât și pentru societate. Din aceste motive nu este de mirare, că cel mai ridicat procent de infracțiuni și acte criminale îl găsim în această epocă.

Dacă examinăm acum distribuția infracțiunilor în raport cu etatea, constatăm că până la vârsta de 10 ani, frecvența lor este foarte redusă, între 10 și 14 ani numărul lor crește simțitor, se înalță apoi vertiginos până la 24 ani, pentru ca dela această etate să scadă ușor până la 34 ani, apoi din ce în ce mai pronunțat către anii bătrâneții. Aportul cel mai masiv de infracțiuni îl aduce așa dar adolescența și primii ani ai maturității.

Această curbă de distribuție a infracțiunilor de toate categoriile corespunde, în linii generale, curbei de integrare a vieții interioare, ca o urmare firească a organizării și structuralizării impulsurilor și tendințelor native și câștigate, într'o unitate biopsihică din ce în ce mai armonică, precum și a integrării și adaptării acestei unități în viața colectivității.

Figura Nr. 7 ne arată etatea la care au fost condamnați pentru prima dată 2204 criminali. Din ea se poate vedea că numărul cel mai mare de crime au fost comise de infractorii în etatea de

10 până la 30 de ani. Aceeași concluzie se desprinde și din Fig. Nr. 8 care ne indică etatea la care au fost condamnate pentru întâia dată 555 de femei.

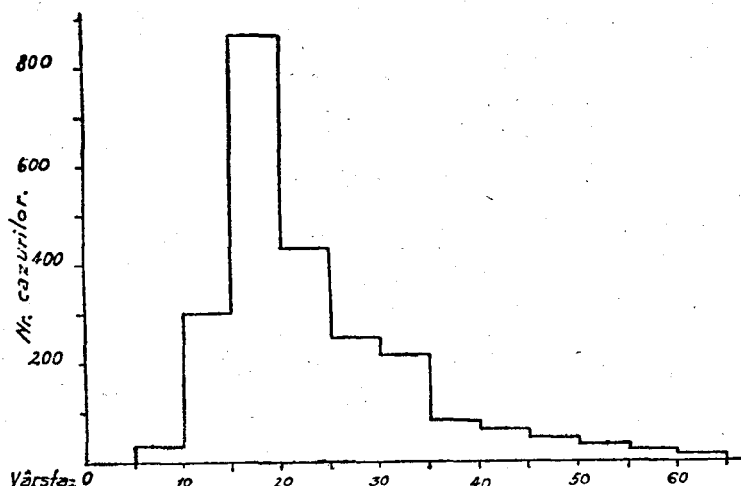

Fig. 7. — Etatea la care au fost condamnați pentru prima dată 2204 criminali obișnuiți. (Din R. S. Ellis, 3, p. 364, după Goring).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

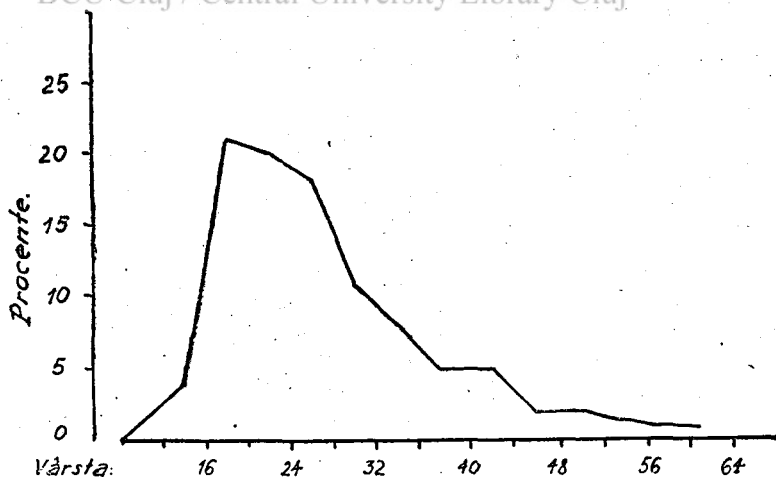

Fig. 8. — Etatea la care au fost condamnate 555 femei delinvente. (Din R. S. Ellis, 3, p. 365, după Fernald, Hayes și Dawley).

Dacă aceste date, pe care le-am luat din lucrarea lui R. S. Ellis (3, p. 364—365) n'au fost calculate de autor așa cum ar fi trebuit, în raport cu totalul indivizilor dela fiecare etate din

populația generală, pentru a ne da o imagine mai exactă de etățile ce dau cel mai mare număr de infractori, totuși ele nu sunt depărtate de realitate după cum vom vedea. De aceea le-am utilizat în sprijinul tezei enunțate mai sus.

Pentru a verifica rezultatele exprimate în fig. 7 și 8 m'am servit de datele pe care le-am obținut dela institutele preventive de minori și penitenciarele dela noi din țară (16 penitenciare și 3 institute preventive) asupra a 3330 de infractori. Iar pentru ca rezultatele să fie și mai aproape de realitate, deci și mai exacte, după ce am împărțit numărul infractorilor pe fiecare etate și sex, am raportat fiecare număr de infractori, de fiecare etate, la tota-

Fig. 9. — Distribuția infractorilor și a indivizilor din populația generală pe etăți și sexe.

lul indivizilor dela etatea și sexul respectiv, din populația generală a țării. Datele cu privire la distribuția indivizilor pe etăți și sexe din populația generală a țării le-am luat din Buletinul Demografic al României (1936, Nr. 12) și reprezintă populația României pe baza recensământului din 29 Dec. 1930.

În figura Nr. 9 dăm distribuția acestor infractori pe etăți și sexe, în raport cu distribuția corespunzătoare pe etăți și sexe a populației generale din țară.

Din această figură se poate vedea că cele mai numeroase infracțiuni cad în epoca dintre 15 și 34 ani. Ele ating punctul culminant în preajma anului 20.

În Fig. Nr. 10 dăm sub formă grafică rezultatul calculului obținut din raportarea numărului de infractori dela fiecare etate, la totalul indivizilor etății corespunzătoare din populația generală.

Din această Fig. (Nr. 10) se poate vedea că cele mai numeroase infracțiuni cad în epoca dintre 15 și 34 ani. După această

etate numărul infracțiunilor scade treptat pe măsură ce înaintăm în etate.¹⁾

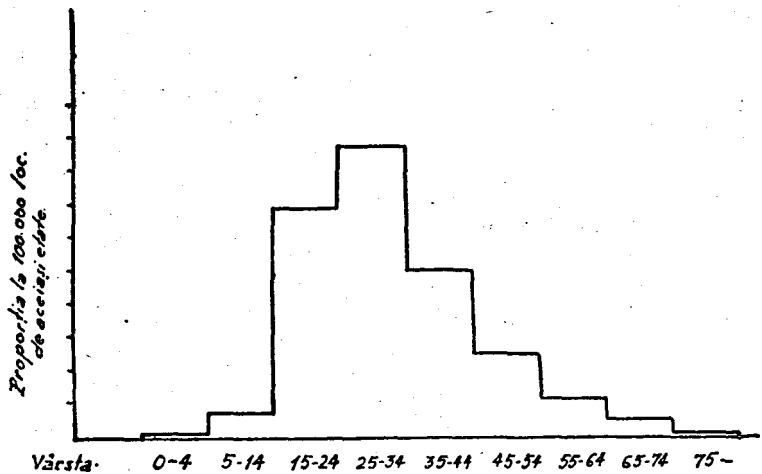

Fig. 10. — Distribuția infractorilor pe etăți în raport cu populația generală.

Cred că nu este lipsit de interes dacă urmărim acum, în mod comparativ, curba de distribuție pe etăți a criminalilor, bărbați și femei, pentru a vedea raportul dintre ele. Curba de frecvență pe

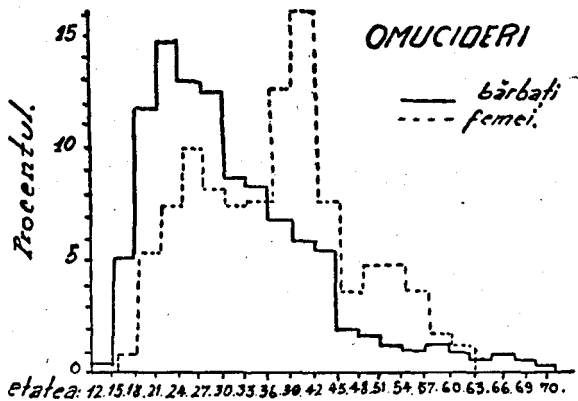

Fig. 11. — Distribuția pe etăți a femeilor și bărbaților condamnați pentru omucidere.

care o dăm în Fig. Nr. 11 a fost construită pe baza datelor obținute de la penitenciarele și institutele de corecție din țară asupra deținuților condamnați pentru omucidere.

¹⁾ Asupra acestor date vom reveni mai pe larg în lucrarea „Adaptarea socială”, scrisă în colaborare cu A. Roșca și S. Cupcea, ce va apare anul acesta.

Din Fig. Nr. 11 se poate vedea că pe când cele mai numeroase crime se comit atât de bărbați cât și de femei între 18 și 36 de ani, urmând în general aceeași curbă suitoare și coboritoare de frecvență, la femeile criminale, spre deosebire de bărbații criminali, există o nouă perioadă de frecvență ridicată de omucideri, între etatea de 38 și 45 de ani, care se pare că este o epocă de mari dificultăți emotive pentru femei, care se apropie de perioada involuției sexuale, caracterizată prin perturbări și dezechilibru în chimismul interior și în funcțiunea glandelor endocrine, ce se repercutează într'o serie de manifestări psihice specifice acestei etăți critice. Este foarte caracteristic faptul că 90% din crimele săvârșite de femei în această epocă sunt crime pasionale, din gelozie.

Din toate datele expuse mai sus reiese în mod evident rolul considerabil pe care instabilitatea emotivă îl are în determinarea crimei, etapele din viață în care această instabilitate este mai pronunțată, precum și corelația extrem de ridicată dintre instabilitatea emotivă și crimă.

Deficiența mintală (debilitatea și înapoierea mintală) împreună cu instabilitatea emotivă constituie, așa dar, doi factori psihici de natură constitutivă, ereditară, care pot determina într'o largă măsură o acțiune criminală. Ele pot fi considerate prin urmare ca adevăratele stigmatе ereditare, de natură psihică, care definesc și identifică constituția psihică cu dispozițiuni criminogene.

Trebue să menționăm că nu există un raport de strânsă corelație între acești doi factori. Instabilitatea emotivă nu ne dă nici o indicație cu privire la nivelul mintal, un instabil emotiv putând avea orice grad de inteligență, dela coeficientul cel mai scăzut până la cel mai ridicat. Tot așa deficiența mintală nu ne spune nimic asupra instabilității emotive, un debil mintal putând avea un grad ridicat de stabilitate emotivă. Se întâmplă însă, că amândouă aceste stigmatе psihice să conviețuiască, în una și aceeași persoană. Când deficientul mintal este în același timp și instabil emotiv, atunci potențialul crimei crește considerabil, iar dacă individul înzestrat cu un astfel de potențial întâlnește și un mediu social prielnic crimei, rezultatul nu poate fi îndoelnic, acțiunea criminală devine în acest caz aproape inevitabilă.

Există deci o constituție psihică, de natură ereditară, ai cărei factori componenți sunt în prima linie instabilitatea emotivă și deficiența mintală, constituție care poate să favorizeze sau să

determine acțiunea criminală. Nu e vorba însă de o ereditate criminală directă, căci crima, sau mai bine zis actul criminal, nu se moștenește ca o însușire biologică unitară, după cum credea școala lombrosiană, ci de moștenirea unei anumite structuri psihice, a unor anomalii psihice care pot determina într'o mare măsură criminalitatea.

Data fiind unitatea de structură și funcțiune a organismului, se ridică acum întrebarea: Există vre-o relațiune între constituția psihică individuală ce stă la baza manifestărilor criminale și structura morfologică-funcțională a organismului? Această întrebare este cu atât mai legitimă cu cât în ultimii ani, grație cercetărilor lui Kretschmer asupra constituției somato-psihice, care au avut atât de mare răsunet, și ale școalei constituționaliste italiene în frunte cu Viola și Pende, s'a pus din nou în discuție problema relațiunii între caracteristicile mintale ale individului și particularitățile morfologice și funcționale ale corpului.

Kretschmer a arătat raporturile care există între diferite particularități mintale de natură patologică și diferite forme ale corpului. El a demonstrat strânsa legătură dintre sindromele mintale și tipurile constituționale, scoțând astfel în evidență corelația dintre tipul biologic și felul boalei mintale sau felul actului de inadaptare. După Kretschmer există o puternică afinitate între constituția picnică și psihoza maniaco-depresivă, între constituția astenică-atletică și schizofrenie. Dar cercetările lui Kretschmer nu s'au mărginit numai la cazurile patologice. Ele s'au întins și asupra oamenilor normali, sănătoși, pe care i-a împărțit în trei mari tipuri constituționale: leptosomul, atleticul și picnicul, stabilind existența unei strânse corelații între fiecare dintre aceste tipuri de constituție corporală și anumite manifestări psihice.

Concluziile la care a ajuns Kretschmer au fost confirmate în cea mai mare parte de rezultatele obținute de diferiți alți cercetători. Din statisticile întocmite pe baza rezultatelor obținute de acești cercetători, reiese cu evidență faptul stabilit de Kretschmer că există o strânsă corelație între anumite manifestări psihice, normale sau anormale, și între tipurile constituționale stabilite de el. Trebuie să scot în evidență faptul că corelația dintre diferite tipuri constituționale și anumite manifestări psihice nu este niciodată perfectă. Există întotdeauna un anumit procent de necorespondență între tipul somatic și manifestările psihice corespunzătoare. Kretschmer nu cade în greșeala vechilor frenologiști care

credeau că pot determina caracterele psihice ale unei persoane după aspectul exterior al craniului. Corelația este de *natură statistică*, ea nu ne indică decât corespondențele cele mai frecvente și curba lor de distribuție.

Niciodată două categorii sau două serii de manifestări bio-psihice nu corelează absolut, aceasta din cauza varietății și multiplicității factorilor care se întretaie.

„Trebue să înțelegem, spune Kretschmer, că structura corpului și psihoza nu prezintă niciodată un raport clinic direct. Structura corpului nu este deloc un simptom al psihozei; dar structură și psihoză, funcțiuni ale corpului și boli interne, personalitate normală și ereditate, sunt, fiecare pentru sine, simptomele parțiale ale ansamblului constituțional care stă la baza lor. Aceste simptome sunt legate între ele prin raporturi de afinitate subtilă pe care nu le putem judeca decât sintetic, ținând cont de toți factorii“ (10 p. 113—114).

Marele merit al lui Kretschmer este de a fi dovedit strânsa corelație dintre tipul morfologic și cel psihologic. El n'a insistat însă nici asupra laturii funcționale, care unește morfologicul cu psihologicul și care explică într'o oarecare măsură raporturile care există între forma corpului și particularitățile lui mintale, nici asupra unității constituționale biologice a organismului. Cu aceste două probleme s'a ocupat în special școala constituționalistă italiană în frunte cu Pende.

Plecând dela studii morfologice și antropometrice această școală s'a orientat din ce în ce mai mult spre studiul global al constituției, dând un loc din ce în ce mai însemnat cercetărilor fiziologice, în deosebi celor privitoare la funcțiunea glandelor endocrine și a sistemului nervos organo-vegetativ. Cu Pende, analiza tipului constituțional depășește frontierele morfologicului și psihicului. El definește constituția mai mult în termeni funcționali, înglobând în ea atât aspectul fiziologic-umoral cât și cel psihologic. Tipul constituțional nu trebuie conceput numai ca o unitate structurală, ci mai ales ca una funcțională. Morfologicul, staticul, nu are valoare biologică în sine, ci numai ca un aspect spațial al unui sistem funcțional. Constituția cuprinde întregul aspect funcțional, atât fiziologic normal, cât și psihologic. Valoarea biologică a constituțiunei este determinată în primul rând de momentul dinamic, funcțional al ei. După Pende, „constituția (biotipul) este rezultanta morfologică, fiziologică și psihologică, variind dela in-

divid la individ, a proprietăților tuturor elementelor celulare și umorale ale corpului și a combinării acestora într'o stare celulară specială, având un echilibru și un rendement funcțional propriu, o anume capacitate de adaptare și un mod de reacțiune special față de excitanții mediului înconjurător. O astfel de rezultată este determinată primordial de legile eredității și secundar de influențele modificatoare exercitate de mediul înconjurător asupra planului ereditar de organizare al individului" (14, p. 25).

Datorită acestei unități morfo-funcționale a biotipului, toate funcțiunile și fenomenele biopsihice tind să se manifeste într'un mod tipic. Un stil de viață specific, cum îi spun Adler și Viola, își imprimă caracterul asupra tuturor formațiunilor structurale — celulă, organ, habitus (aspectul exterior morfologic al corpului) — și asupra tuturor manifestărilor funcționale (fiziologice și psihologice). Aceste stiluri de viață se pot grupa în linii generale în trei forme, corespunzătoare celor trei biotipuri fundamentale: leptosom (astenic), athletic și picnic.

Fiecare individ reprezintă o unitate constituțională specifică, originală și unică. Există deci atâtea stiluri de viață câți indivizi sunt. Dar această mare diversitate a tipurilor constituționale se supune legii generale a variației biologice, care ia forma distribuției unimodale, mai mult sau mai puțin simetrică, a curbei lui Gauss, cu un singur centru de frecvență maximă și cu variații în plus sau în minus, egal depărtate de centru și cu atât mai puține, cu cât se depărtează de valoarea centrală mediană.

Potrivit acestei legi, tipurile constituționale (biotipurile) se distribuie în mod simetric în plus și în minus în jurul valorii mediane, care reprezintă maximumul frecvenței, fiind cu atât mai puțin frecvente, cu cât sunt mai depărtate de tipul mediu, care reprezintă tipul etnic normal. Tipul picnic și astenic pur reprezintă extremele curbei de variație. Majoritatea oamenilor însă nu este formată din picnici și astenici, ci din indivizi cu o constituție intermediară normală (normosplanchnicul în concepția lui Viola, asemănător în parte tipului athletic al lui Kretschmer) sau din acei care reprezintă forme intermediare între tipul medionormal și tipurile extreme.

Biotipurile nu reprezintă așa dar nuclee de grupe constituționale, mai mult sau mai puțin independente, cu limite neprecise de o parte și alta, dar cu o distribuție proprie, cum crede Kretschmer, ci modalitățile de distribuție ale tipurilor constituționale, con-

form curbei normale de frecvență. Această distribuție unimodală a fost pusă în evidență de Viola și confirmată de lucrările ulterioare ale lui Wertheimer și Hesketh, Mohr și Gundlach. Fiecare stil de viață, corespunzător biotipului fundamental, își imprimă caracterul său specific în toate manifestările biopsihice, dela structura morfologică a celulei și organelor, dela funcțiunile fiziologice, neuro-umorale, până la cele mai variate manifestări sociale. El ia aspecte și forme diferite morfologice, fiziologice și psihice, caracteristice fiecărui biotip fundamental. Fiecare individualitate aparține, mai mult sau mai puțin complet, unuia din aceste trei tipuri fundamentale, având fiecare în parte un plan propriu de organizare și un stil de viață propriu, care-și imprimă pecetea sa proprie în orișice fel de manifestare.

Lucrările lui Kretschmer și nouile cercetări și doctrine ale școlii constituționaliste au influențat, cum era și natural, cursul cercetărilor asupra tipologiei criminale. Directiva dată lucrărilor anterioare de Lombroso și școala sa cu privire la studiul tipului somatic criminal a fost părăsită. Doctrina tipului somatic de criminal înăscut a fost definitiv înlăturată. Ultimele cercetări se îndreaptă în două direcții principale. Una urmărește să descopere și să definească constituțiile criminale, ca variante anormale ale constituțiilor sau biotipurilor normale; alta să stabilească ce fel de crime comit criminalii care aparțin fiecărui tip constituțional, cu alte cuvinte, ce afinitate există între criminalii aparținând unui anumit biotip și anumite categorii de crime, față de care ei au dispoziții și înclinări deosebite. Din prima categorie fac parte cercetările lui Di Tullio. În fiecare grupă de biotipuri există în mare majoritate oameni normali, capabili să se adapteze cerințelor vieții și legilor penale, există însă un număr restrâns care nu se pot adapta. Aceștia prezintă dispozițiuni constituționale anormale, care joacă un rol esențial în acțiunea criminală. Bazându-se pe clasificția biotipurilor făcute de Viola și Pende, Di Tullio găsește patru categorii de constituții anormale criminale: 1. O constituție de orientare precumpănitoare ipoevolutivă regresiv-atavică, de structură brevilină macrosplanchnică; 2. o constituție de orientare neuro-psihopatică predominantă, de structură microsplanchnică longilină; 3. o constituție de orientare psihopatică precumpănitoare în care predomină turburările legate de instabilitatea emotivă și deficiența mintală; 4. o constituție criminală de orientare simpto-

matologică mixtă, în care se întâlnesc în acelaș timp caracterele celor trei constituții criminale, arătate mai sus (2, p. 146—218).

Este evident că în fiecare categorie de biotipuri să existe, conform legii variației biologice, un număr restrâns de indivizi care să prezinte o constituție deficitară, fără coeziune, disarmonică; indivizi cu un nivel mintal scăzut sau o instabilitate emotivă pronunțată, psihopați, persoane stăpânite de diferite obsesiuni, sau care prezintă dispozițiuni native spre turburări nervoase, epileptice, isterice, etc. Din aceștia se recrutează, în fiecare grupă de biotipuri, criminalii și delincvenții de toate categoriile. Ceeace este însă demn de relevat, este faptul că delincvenții de orice categorie, care aparțin unui anume biotip, se manifestă în domeniul delincvenței lor, într'o anume formă caracteristică biotipului din care fac parte. Din acest punct de vedere crima este mai mult un stil de viață, la fel ca și alte stiluri de viață, cum este știința, politica, economicul, etc., în care se imprimă forma caracteristică a biotipului. In acest sens nu se mai poate vorbi, cred, de un biotip specific de criminal, ci de un stil de viață al criminalului, caracteristic biotipului căruia îi aparține prin constituția sa morfo-fizio-psihologică.

Din a doua categorie fac parte lucrările care se ocupă cu distribuția criminalității după biotipuri. Expunem în cele ce urmează rezultatele la care au ajuns câteva din acestea.

După Mohr și Gundlach criminalii astenici prezintă o mai mare proporție de crime contra proprietății, pe când picnicii dau un mai mare număr de crime contra persoanelor. In același timp astenicii sunt mai perseverenți, mai recidiviști. Cea mai mare parte a lor au mai fost în închisoare, pe când picnicii dau un procent scăzut de criminali recidiviști. Crimele picnicilor rezultă din raporturi personale și sociale, ei fiind mai gregari, pe când crimele astenicilor au mai mult un caracter nesocial, sunt crime contra proprietății. Cea mai mare parte a criminalilor ocazionali se recrutează din picnici, fiindcă potrivit structurii psihice a biotipului din care fac parte, ocazionale sunt și cele mai multe din trăirile lor. Astenicii comit crime cu premeditare și sunt recidiviști, în mare măsură, perseverența fiind una din trăsăturile lor fundamentale. Ca exemplificare dăm mai jos după Mohr și Gundlach statistica infractorilor în legătură cu biotipul din care fac parte.

Tabela VI. Tipul constituțional și tipul de criminalitate
(după Mohr și Gundlach, 12, p. 153).

		b i o t i p u l		
		Astenici 19 cazuri	Aletici 26 cazuri	Picnici 44 cazuri
Infract.	Furt, brigandaj, tâlhărie	89,5 %	84,2 %	52,0 %
	fals, extorcări, etc.	10,5 %	3,8 %	22,7 %
	crimă contra naturii, viol, incest	—	11,5 %	20,5 %
	colaborări la evaziuni	—	—	4,5 %
Recidiviști		94,8 %	57,7 %	56,8 %

Pende a constatat deasemenea legătura dintre tipul brevilin macrovisceral și crimele contra persoanelor, iar pe de altă parte frecvența crimelor contra proprietății la tipul longilin microvisceral.

La rezultate asemănătoare a ajuns asistentul meu S. Cupcea studiind indicele morfologic Wertheimer-Hesketh la 69 cazuri de omucidere. Distribuția indicelui morfologic la această grupă a fost unimodală. Repartizând cazurile după motivul omuciderii (1. motive personal-sociale: ceartă, invidie, răzbunare, gelozie, viol, etc.; 2. motive cu caracter nesocial: tâlhărie, moștenire, bunuri materiale în general), a constatat o tendință a criminalilor din categoria întâia, a celor cu motive social-personale, de a se grupa spre polul megalosplanchnic (picnic) și o tendință a criminalilor din categoria a doua, a celor cu motive materiale-nesociale, de a se grupa spre polul cu indice morfologic mai mare, spre microsplanchnici (astenici).

Ca exemplificare intuitivă dăm mai jos în Figura Nr. 12 distribuția criminalilor studiați după indicele morfologic, în raport cu motivul crimei.

O lucrare foarte meritorie în această direcție este aceea a lui Willemse, apărută în anul 1932. El se ocupă cu tipurile constituționale în delincvență și insistă nu numai asupra distribuției criminalității după tipurile constituționale, dar și asupra stilului de viață al delincvenților aparținând fiecărei categorii de biotipuri.

Willemse descrie în modul următor felul de a se manifesta al criminalilor în actele lor criminale, în legătură cu biotipul din care fac parte:

1. Astenicii au în delincvență lipsă de energie, sunt timizi, calculați, comit acte de lașitate. Delictete sunt comise solitar, con-

știent, după planuri schematiche premeditate. Cu cât tipul se apropie mai mult de athletic cu atât prezintă calități stenice: energie tenace, nepăsare, etc.

2. Athleticii sunt adeseori violenți, actele lor sunt curajoase, disprețuiesc societatea, sunt egocentrice, fără scrupule, calmi.

3. Picnicii, în formă hipomanică, provoacă certuri, scandaluri, cu agresiuni ocazionale, serioase și grave. Sunt aventurieri, șefi de

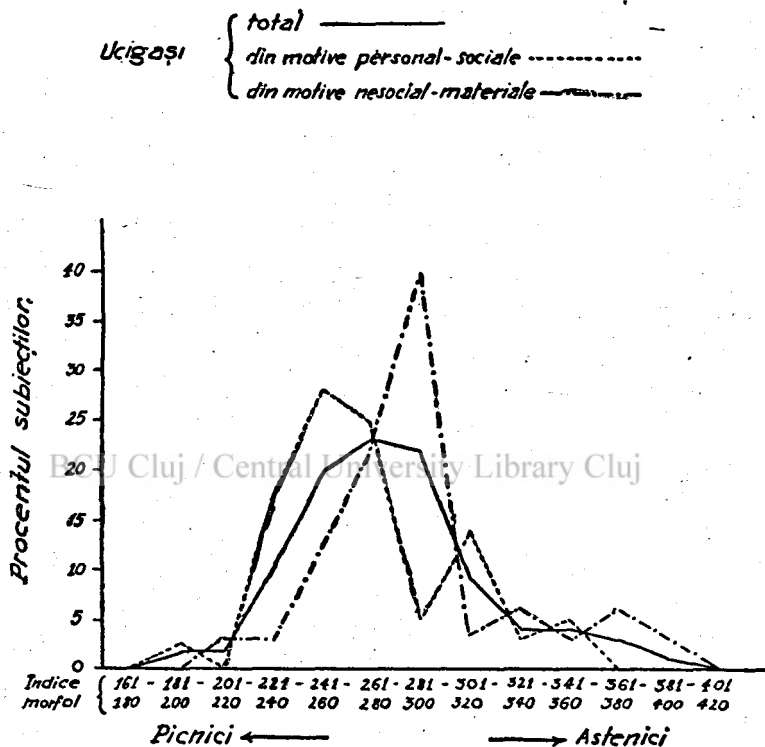

Fig. 12. — Raportul dintre indicele morfologic și tipul de criminalitate.

bande, instabili, adesea veseli și optimiști. Actul lor criminal fundamental este agresiunea momentană nepremeditată, apoi constituirea în bande, fac excese sexuale. Cheltuiesc bani, arată intemperanță alcoolică. În forma depresivă, picnicii ajung foarte rar la infracțiuni.

Cercetările de biotipologie făcute în cele două direcții arătate mai sus sunt abia în faza lor incipientă. Ele au pătruns într'un domeniu foarte promițător dar încă foarte puțin explorat, ce s'a dovedit a fi cu mult mai complicat decât se bănuia.

În orice caz din toate cercetările făcute până acum, atât în

direcția biotipologiei în general, cât și a corelațiilor dintre constituția biopsihică individuală și criminalitate în particular, se desprinde concluzia că constituția biopsihică individuală este într'adevăr o realitate concretă, ce reprezintă un tot unitar caracteristic, care imprimă stilul său de viață tuturor manifestărilor biopsihice și sociale, dar că diferitele categorii de biotipuri fundamentale, cu variatele lor subdiviziuni la care s'a ajuns printr'o clasificare fundată, fie pe distribuția constituției biopsihice individuale în populația generală, cum procedează Viola, fie pe sumarea notelor caracteristice comune ale acestor constituții individuale la diferite categorii de boli mintale, cum face Kretschmer, sunt realități numai de natură statistică. Ele trebuie prin urmare să fie interpretate și luate în considerare ca atare, pentru a ne feri de greșeala de a crede că din formele morfologice ale corpului și din caracterele lui fiziologice putem trage concluzii sigure asupra manifestărilor psihice și sociale. Constituția este un tot, dar în acest tot, nu este exclus, afirmă Pende, să găsim câteva note discordante, datorită, probabil, influențelor ereditare contradictorii. Aparatul cardio-vascular, muschiular, genital, etc., poate să prezinte variații independente de habitusul general.

De asemenea din statisticile publicate de Kretschmer rezultă că corelația între structura picnică și ciclotimie, între structura astenică-atletică și schizofrenie, nu este totdeauna perfectă. Există totdeauna un procent de necorespondență între tipul somatic și manifestările biopsihice, datorit probabil, cum spune Pende, diferitelor influențe ereditare, sau unor factori încă necunoscuți.

În afară de aceasta, trebuie să avem în vedere și influența considerabilă pe care mediul social o poate avea asupra individului. După cum pe un teren biologic cu foarte mare afinitate spre schizofrenie, poate lua naștere o psihoză circulară și invers pe o constituție picnică, o psihoză schizofrenică, tot așa sub influența mediului și a diferitelor experiențe din viață, pe aceeași constituție biopsihică se pot desvolta structuri psihice foarte deosebite. De aceea când e vorba să determinăm cu exactitate biotipul individual, pentru a ajunge la o judecată de valoare, în vederea diferitelor hotărâri și măsuri de ordin practic, nu ne putem mărgini numai la determinarea tipului morfologic al unui individ, ci trebuie să luăm în considerare și latura lui fiziologică și psihică, procedând la un examen minuțios, cu toate metodele pe care știința Morfologiei, Fiziologiei și Psihologiei ni le pune la îndemână, pentru cunoașterea integrală și completă a individualității.

BIBLIOGRAFIE.

1. BURT, C.: *The young deliquent*. London, Warwick, 1925.
2. DI TULLIO, B.: *Manuale di antropologia e psicologia criminale*. Roma, Anon. Rom. Ed. 1931.
3. ELLIS, R. I.: *The psychology of individual differences*. New-York și London. Appleton, 1928.
4. GODDARD, H. H.: *The criminal imbecille*. New-York, Macmillan, 1916.
5. HEALY, W.: *The individual delinquent*. Boston, Little, Brown and Comp. 1929.
6. HEALY, W., BRONNER, A. F.: *Delinquents and criminals*. New-York, Macmillan Co. 1928.
7. HEALY, W., BRONNER, A. F.: *New light on delinquency and its traetment*. New-Haven, Yale University Press, 1937.
8. HOLLANDER, B.: *The psychology of misconduct, vice and crime*. London, G. Allen, 1924.
9. KERNBACH, M., CUPCEA, S., HURGHÎȘIU, V.: *Contribuțiuni la studiul impulsurilor primare la infractori*. Arch. Inst. de Med. Legală din Cluj. 1937, p. 30—39.
10. KRETSCHMER, E.: *La structure du corps et le caractère*. (trad.), Paris, Payot, 1930.
11. McDOUGALL, W.: *An introduction to social psychology*. London, Methuen, 1926.
12. MOHR, G. J., GUNDLACH, R. H.: *The relation between physique and performance*. Journal of Exp. Psychology X, 1927, p. 117—157.
13. MURCHISON, C.: *Criminal intelligence*. Clark University, Worcester, 1926.
14. PENDE, N.: *Constitutional inadequacies*. (trad.) Philadelphia. Lea-Febiger, 1928.
15. PINTNER, R.: *Intelligence testing, methods and results*. Warwick. London, 1924.
16. v. ROHDEN, F.: *Die Methoden der konstitutionellen Körperbauforschung*. Berlin-Wien. Urban u. Swarzenberg, 1929.
17. ROȘCA, AL.: *Delincentul minor*. Cluj, Edit. Inst. de Psihol. 1932.
18. SALDANA, Q.: *La criminologie nouvelle*. Paris. Les Presses Univ. de France, 1929.
19. SCHREIDER, E.: *Les types humains*. Paris. Hermann et Co. 1937.
20. SLAWSON, J.: *The delinquent boy*. Boston. R. G. Badgar, 1926.
21. ȘTEFĂNESCU GOANGĂ, FL., ROȘCA, AL., CUPCEA S.: *Instabilitatea emotivă*. Cluj, Edit. Institutului de Psihologie, 1936.
22. THOMAS, W. I., THOMAS, D. S.: *The child in America*. New-York. A. Knopf. 1928.
23. VIOLA, G.: *L'évaluation de la constituition humaine individuelle*. Réunion. Int. de Biotypologie, Paris, Juillet, 1937.
23. WILLEMSE, W. H.: *Constitution-Types in delinquency*. London. Kegan P. 1932.

INTEGRAREA PSIHICĂ.

de Alexandru Roșca

Prin integrare se înțelege coordonarea și organizarea componentelor psihofiziologice într'o unitate armonică. O persoană integrată acționează ca un întreg bine echilibrat. O astfel de persoană înțelege, după cum remarcă Shaffer, variatele aspecte ale situațiilor cărora trebuie să le facă față și le raportează la experiențele adecvate din trecut. Persoana neintegrată acționează fragmentar și parțial, ignorând indicii semnificative care i-ar putea înlesni adaptarea, sau adaptează numai o parte din trebuințe la oportunitățile sale. Shaffer dă ca exemple de turburare extremă a integrării stările delirante care se întâlnesc la diferiți bolnavi mintali. Așa de ex. sunt bolnavi mintali care afirmă că sunt regi, că au averi fabuloase, că sunt generali și că mii de soldați sunt sub ordinele lor. Cu toate acestea ei se conformează rutinei spitalului și îndeplinesc simple munci domestice fără să se plângă prea mult. Vieța lor psihică este, prin urmare, destrămată, unitatea este ruptă. Ei nu observă că se contrazic. Expresia „nu știe dreapta ce face stânga” se aplică foarte potrivit acestor persoane.

Procesul de integrare nu cuprinde numai manifestările psihice ci întregul organism. Grație acestui proces manifestările psihice și fiziologice sunt cuprinse într'o singură unitate care este organismul. Dat fiind că organismul nu este o unitate statică ci dinamică, în continuă schimbare și transformare, integrarea nu poate fi concepută decât tot ca un proces dinamic. Prin integrare diferitele componente psihofiziologice și diferitele unități de reacțiune, rezultate ale procesului de diferențiere și ale experienței individuale, sunt incorporate în unități din ce în ce mai superioare, culminând prin personalitate, care este expresia cea mai ridicată a integrării. Bineînțeles personalitatea la rândul ei trebuie concepută nu ca o limită fixă, ca o graniță superioară a in-

tegrării, ci ca o sinteză superioară dinamică ce se poate depăși oricând pe sine.

Integrarea este prin urmare o tendință biologică fundamentală spre unitate. Pentru Burnham trăsătura cea mai de bază a personalității umane este unitatea, integrarea. Această unitate se manifestă în diferite feluri; în tropismele plantelor și animalelor ca și în concentrarea atenției la copil și adult. Funcțiunea generală a sistemului nervos este integrarea. Dar embrionul, scrie Burnham, este și el integrat înainte de a se desvolta sistemul nervos, iar în dezvoltarea comportamentului totdeauna totul domină părțile. Lashley la rândul său afirmă că integrarea nu poate fi exprimată în termeni de conexiuni între neuroni specifici. Nu este o sumare de diverse funcțiuni, ci o funcțiune dinamică nespecializată a țesutului ca un tot. Allport este de părere că semnificația originală a integrării poate fi înțeleasă mai bine prin referirea la teoria celulei din biologie. Faptul inițial, spune Allport, este că un corp uman conține aproximativ zece trilioane de celule, dintre care mai mult de nouă bilioane se găsesc în cortex. Din această mulțime de elemente se formează într'un fel oarecare o viață personală relativ unificată și stabilă. Intre celulele singurătice se stabilește o coeziune de așa natură încât ele își pierd independența de funcțiune. Din mai multe unități rezultă o singură unitate. Un motto potrivit pentru procesul de integrare este *e pluribus unum*. Chiar dacă viața unei persoane manifestă tendințe contradictorii, chiar dacă unitatea nu este niciodată completă și finală, este totuși evident că numărul calităților complet independente nu este prea mare. Probabil numai foarte puține reflexe segmentale specifice rămân neasociate cu activitățile complexe ale marelui organ integrativ care este cortexul. În acest organ legăturile și combinațiile sunt de o așa profunzime încât fiecare funcțiune pare să fie legată într'un fel oarecare și într'un anumit grad cu aproape fiecare din celelalte funcțiuni. (1, p. 138—139).

Din cele de mai sus se poate vedea că integrarea este o tendință biologică fundamentală, o caracteristică esențială a oricărui organism viețuitor. Trebuie să adăugăm însă că oamenii nu se nasc deopotrivă de integrați. Dela natură unii sunt mai integrați alții mai puțin integrați. E. Jaensch crede că se pot distinge două tipuri, unul integrat altul dezintegrat. Aceste două tipuri nu sunt însă în realitate, după părerea noastră, decât variațiile extreme

ale integrării. După cum celelalte tipuri somatice și psihice cunoscute (astenic-picnic, microsplanchnic-macrosplanchnic, introvertit-extravertit, schizotimic-ciclotimic, etc., etc.) s'au dovedit că nu sunt în realitate decât variațiile extreme ale dimensiunilor respective și că cei mai mulți indivizi se plasează la mijloc, între extremele care reprezintă tipul, fiind ambiverți, tot așa nici tipurile integrat-dezintegrat nu pot fi considerate ca două tipuri distincte, care reprezentate grafic să ne dea o curbă de variație bimodală, ci ca diferențe sau variații individuale care se supun legii clasice a variațiilor biologice, dându-ne o curbă de distribuție unimodală (gaussiană). Ocupându-se de tipurile lui Jaensch, Burnham menționează că așa-numitul tip dezintegrat prezintă și el tendința fundamentală de integrare, însă într'un grad mai atenuat, mai puțin pronunțat.

În studiul de față nu ne vom ocupa de toată varietatea nivelurilor de integrare, ci ne vom restrânge la integrarea din domeniul manifestărilor psihice ale omului. Dealtfel problema integrării poate fi mult mai bine înțeleasă din manifestările psihice decât din cele fiziologice. „În mod obișnuit integrarea”, spune Allport, „este zugrăvită în termeni quasi fiziologici, ceea ce constituie un procedeu periculos. Că există corelate fiziologice ale integrării implicând factori spațiali, temporali, istologici și electrochimici complecși, nimeni nu poate să nege. Dar pentru că integrarea implică legături *funcționale* ale căilor nervoase, care au loc probabil în regiunea sinapselor, și fiindcă acest întreg proces este învăluit de mult mister științific, orice expunere a creșterii integrative în termeni fiziologici are în prezent un caracter foarte speculativ. Caracteristicile integrării pot fi cunoscute mult mai bine pe calea investigațiilor psihologice.” (1, p. 140—141).

Pentru a înfățișa integrarea psihică a individualității umane nu ne putem mărgini numai la organism, așa cum se procedează de obicei. Integrarea trebuie să cuprindă și viața socială a individului. O persoană care caută să-și satisfacă tendințele și trebuințele sale fără să țină seamă și de motivele și aspirațiunile altora, nu poate fi considerată ca integrată. Ca ființă socială omul trebuie să manifesteze toleranță și înțelegere față de aspirațiunile legitime ale altora și să țină un echilibru just între tendințele sale egoiste și cerințele societății. O individualitate integrată acționează ca un tot unitar la situațiunile și împrejurările vieții și se găsește în concordanță nu numai cu sine însăși ci și cu cerințele

mediului său social. Vom menționa în rândurile care urmează câteva din condițiile de bază ale integrării, implicate îndeosebi în sintezele superioare ale vieții psihice (caracter, personalitate) la realizarea cărora eforturile conștiente ale individului își au o largă parte de contribuție.

Pentru ca integrarea să se poată realiza este necesar, printre altele, ca persoana în chestiune să-și orienteze și controleze viața după scopuri definite, ori care ar fi aceste scopuri (comerciale, politice, familiare, științifice, etc.). Pe această cale se evită risipa inutilă de energie în reacțiuni întâmplătoare. Scopurile odată fixate trebuie urmărite metodic. Omul trebuie să se deprindă să-și concentreze atenția, gândirea și interesul asupra acțiunii pe care o efectuează la un moment dat, și să nu se risipească în păreri de rău și necazuri pentru lucruri care nu i-au reușit ieri, în temeri și îndoeli pentru lucrurile pe care trebuie să le efectueze mâine, sau în reverii privitoare la lucruri ireale sau irealizabile. Omul trebuie să fie totdeauna și în întregime prezent în acțiunile sale. În felul acesta acțiunile se bucură de o mai bună execuție, iar psihicul, manifestându-se unitar, va fi ferit de asociațiuni dezordonate și conflicte care predispun la turburări mintale. Atitudinea față de situațiile și dificultățile vieții trebuie să fie francă și lipsită de reverie, renunțare sau compromisuri. O astfel de atitudine duce la dezvoltarea virilității mintale.

Omul trebuie să știe deasemenea, după cum remarcă Burnham, să-și controleze activitățile și impulsurile. Control înseamnă utilizarea energiei nervoase în dezvoltarea unei forme de activitate nouă și sănătoasă care să poată lua locul unei activități nesănătoase. Controlul natural și folositor nu se face prin represiune și inhibiție directă, ci mai degrabă în mod indirect. Noi controlăm și stăpânim un mușchiu contractând un mușchiu antagonist, o acțiune exercitând o altă acțiune, un interes prin dezvoltarea altor interese; noi îndepărtăm gândirea noastră de la un lucru oarecare gândindu-ne la alte lucruri.

Dat fiind că una din principalele cauze a celor mai multe turburări mintale o constituie turburările și neajunsurile emoționale, este de la sine înțeles că vorbind de integrare o atenție deosebită trebuie să acordăm vieții emotive. O persoană normală din punct de vedere emotiv se caracterizează, spune Wallin, prin liniște emoțională, seninătate și mulțumire; prin sentimente de bunăstare; prin atitudini de speranță, optimism, hotărâre și încredere în

propriile forțe. Vieața emotivă trebuie să fie bine ordonată și echilibrată. Exploziile și excesele emotive pot avea repercursiuni cu totul defavorabile atât asupra sănătății mintale cât și asupra sănătății fizice. Deasemenea un pericol real pentru sănătatea mintală îl constituie oprirea din dezvoltare a vieții emotive (lipsa de maturizare) sau regresivitatea spre forme infantile de reacțiuni emotive.

Căștigarea de deprinderi utile (în felul de a lucra, a dormi, a mânca, a trata cu alții, a-și controla acțiunile, etc.) duce la o economie de energie, la evitarea fricțiunilor și la eliberarea spiritului pentru acțiuni mai superioare.

Pentru realizarea integrării și a echilibrului psihic, de o deosebită importanță este cunoașterea, înțelegerea și aprecierea propriei noastre personalități, a tendințelor, intereselor și ambițiilor noastre, a neajunsurilor și particularităților noastre emoționale și intelectuale, a cauzelor nereușitelor noastre, etc. Numai o cunoaștere și înțelegere justă a diferitelor noastre manifestări și a importanței lor relative, ne poate ajuta să ne orientăm vieța în vederea unei adaptări cât mai superioare. În același timp pe această cale se elimină ignoranța care este sursa multor conflicte, îngrijorări și superstiții. Pentru Wallin prima caracteristică a unui individ sănătos este încercarea de a se descoperi, înțelege și evalua pe sine însuși. Iar pentru Stekel, a face pe un individ cunoscut lui însuși este începutul și sfârșitul terapiei psihice. Este vorba deci de o reînviere a principiului socratic: cunoaște-te pe tine însuși.

Integrarea este condiția esențială a sănătății mintale și a unei bune adaptări sociale. Integrarea diferiților factori ai personalității este poate mai importantă, spune Burnham, pentru sănătatea individului decât dezvoltarea vreunui factor special. O dezvoltare normală, sănătoasă se caracterizează nu numai printr-o integrare a diferiților factori într'un tot unitar, ci și printr-o succesiune de integrări la nivele din ce în ce mai superioare. În schimb o persoană anormală se caracterizează prin confuzie, dezintegrare, disociere. Reacțiunile unui individ normal sunt reacțiunile unui tot organizat, pe câtă vreme reacțiunile unui individ anormal sunt reacțiunile unei persoane divizate. După Wallin personalitatea sănătoasă este bine adaptată, bine integrată, consistentă și eficientă. O personalitate care funcționează într'un mod echilibrat și unificat este liberă de schisme și inconsistente

intelectuale, de tensiuni emoționale și nervoase, de discordii și conflicte interne. Activitățile variate ale unui psihic sănătos sunt consistente și compatibile. O astfel de persoană nu se comportă ca un eu fărâmițat în unități fără legătură, fiind onest Dumineca și neonest Lunea, generos astăzi și mâine meschin, odată rezonabil și logic, altădată confuz și inconsistent. Inconsistența în gândire, sentiment și acțiune este caracteristica esențială a unui psihic ne-sănătos sau predispus la turburări mintale.

La polul opus al integrării este disociația. Disociație înseamnă desfacerea unității psihice sau detașarea diferitelor procese mintale din curentul central și integrat al vieții psihice și eliberarea lor de sub controlul individului. Elementele disociate au o existență mai mult sau mai puțin autonomă și funcționează mai mult sau mai puțin automat. Disociația poate să prezinte diferite grade, fiind mai ușoară sau mai gravă. Pentru formele ușoare de disociație Wallin recomandă să se utilizeze termenul de dezintegrare. În dezintegrare contactul dintre elementele dezintegrate este menținut și identitatea personală nu este pierdută, dar controlul central nu este destul de eficace. Această distincție în general însă nu este observată, fapt pe care-l constată și Wallin.

Cel mai tipic exemplu de disociere îl constituie cazurile de dedublare a personalității și în general cazurile de personalități multiple sau alternante. La aceste cazuri disocierea personalității este atât de accentuată încât victima manifestă două sau mai multe euri complet distincte. Aceste euri pot să alterneze mai mult sau mai puțin periodic. Uneori individul revine la eul său original și rămâne la acest eu pentru restul vieții. Comportamentul individului este foarte diferit în diferitele stadii ale eului său, ca și cum ar fi vorba de indivizi diferiți. În mod obișnuit când individul manifestă eul său original nu-și mai amintește de ceea ce s'a întâmplat sau ceea ce a făcut în stadiul sau stadiile secundare ale eului său. În schimb când se găsește în fază secundară el poate să-și amintească ceea ce a făcut în faza sau starea primară a eului său, dar atribuie aceste acțiuni altei persoane.

Disociația este deasemenea foarte evidentă în cazurile de amnezii, fobii, obsesii, somnambulism, etc. Bineînțeles între aceste forme grave de dezintegrare (disociere) și integrarea normală sunt o mulțime de forme ușoare de desintegrare, cum ar fi lipsa de consecvență, de coerență, etc., pe care le întâlnim în viața noastră de toate zilele la un număr destul de mare de persoane.

O altă formă de dezintegrare o constituie regresivitatea. Prin regresivitate se înțelege revenirea la forme mai primitive sau infantile de conduită. Persoana care încearcă acest proces se reîntoarce la moduri de a simți, a gândi și a acționa care sunt caracteristice copilului și omului primitiv, și care ar fi trebuit să dispară odată cu atingerea unui anumit grad de maturitate. Prin regresivitate individul revine, prin urmare, la un nivel inferior de integrare, nivel pe care l-a mai atins la o etate anterioară. Dacă am încerca să definim regresivitatea în funcție de cauzele care o produc am putea spune că este o atitudine de renunțare și retragere din fața problemelor și dificultăților vieții. Când individul nu se simte în stare să se adapteze problemelor vieții sau se teme să încerce o astfel de adaptare, caută să evite conflictul refugiindu-se într'un stadiu emoțional de dependență față de părinți, crezând că va găsi mai mult confort și mai mare siguranță în anumite acte infantile de conduită. O astfel de persoană va manifesta diferite modalități infantile de rezolvare a problemelor sale, de ex. va țipa, va plânge, va face pe bolnavul, va refuza din capriciu să facă anumite lucruri, etc.

Regresivitatea nu trebuie confundată, însă, cu infantilismul sau fixarea la o perioadă infantilă. Deși aparent între aceste forme de manifestare ale vieții emotiv-active nu găsim nici o deosebire totuși mecanismele lor de producere sunt diferite. O persoană infantilă s'a oprit la un anumit stadiu al dezvoltării sale emotiv-active, a refuzat, dacă putem spune astfel, să se maturizeze (fie pentru că și-a găsit un nivel de integrare pe care-l simte comod și adaptat firei sale, fie dintr'o teamă inconștientă de a-și asuma sarcinile și greutățile adultului), în timp ce persoana supusă regresivității a atins un grad mai avansat de maturizare, deci un nivel mai superior de integrare, dar l-a părăsit, revenind la un stadiu sau la un nivel de integrare mai inferior.

Am amintit în paginile anterioare că tendința de integrare este o tendință biologică fundamentală, legată de însăși natura vieții, dar că indivizii diferă dela natură în ceea ce privește gradul de integrare, după cum diferă în privința oricărei însușiri biologice. Trebuie să adăugăm aci că integrarea, mai ales la niveluri superioare, poate fi influențată într'o mare măsură de către condițiile de mediu și eforturile personale ale individului. Oricât de sănătos s'ar naște cineva el nu poate atinge și menține, spune Wallin, idealul personalității eficiente, sănătoase, liberă de ten-

dințe și neajunsuri dezintegratoare, fără efort personal. Nimeni nu s'a născut cu o personalitate atât de desăvârșită încât să poată rămâne complet indiferent pentru orice i s'ar putea întâmpla în viață. În realitate noi ne naștem cu modalități de reacțiune foarte imperfecte. Noi nu moștenim decât personalități rudimentare care totuși sunt dotate cu enorme posibilități de dezvoltare. Fiecare trebuie să se străduiască să-și desvolte și perfecționeze ansamblul trăsăturilor personalității sale. (11, p. 118—119).

Factorii care pot defavoriza integrarea, sau mai degrabă care pot favoriza dezintegrarea, sunt foarte numeroși. Ca ori care predispoziție de acest fel, dezintegrarea poate să rezulte fie din lipsa unor deprinderi utile de a reacționa unitar, fie din diferite experiențe defavorabile care macină coordonarea atitudinilor, sentimentelor, etc. Vom menționa aci, după Shaffer, câteva din condițiile care pot avea repercursiuni defavorabile asupra integrării.

Una din aceste condiții este lipsa unei vieți ordonate. Neregularitatea în deprinderile de a mânca, a dormi, a se îmbrăca, a îngriji de bunurile sale și a respecta drepturile altora, par să ducă la o lipsă de integrare la un copil. O impunere fermă a ordinii și a rutinei s'a dovedit a fi printre cele mai bune mijloace de terapie a indivizilor „nervoși”, „zăpăciți”, dezintegrați.

Lipsa unei orientări adecvate și a unei discipline constructive este un alt-factor de dezintegrare. Copilul care crește la voia întâmplării, este lăsat de capul lui, nu va putea ajunge la dezvoltarea unui control integrativ adecvat. El nu va reuși să-și formeze deprinderea de a renunța la satisfacerea trebuințelor imediate și parțiale pentru scopuri mai mari dar mai depărtate.

Un alt factor care favorizează dezintegrarea și inadaptația este o disciplină represivă exagerată, care este la polul opus al lipsei de control. Copilul care este constrâns să asculte și să execute ordine pe care nu le poate înțelege, sau să facă altfel de cum i se potrivește firei lui, va fi împins spre incoordonare în gândire și acțiuni.

Dacă controlul copilului este oscilant, fiind uneori strict al-teori neglijent, copilul nu va ști la ce să se aștepte, și nu va putea ajunge să-și desvolte norme coerente de conduită. Un efect similar este produs de conflictul dintre persoanele care exercită controlul asupra copilului. Dacă părinții se ceartă asupra disciplinei, sau dacă este o bunică care permite ceea ce părinții interzic, consecințele dezintegratoare sunt foarte posibile.

Integrarea suferă deasemenea dacă părinții sunt așa de grăbiți încât nu-i lasă timp copilului să se adapteze la o situație oarecare înainte de a-l împinge spre alta. Prea mare grabă în a întreprinde activitățile unui copil și inițierea irațională în alte activități nouă, duc la dezintegrare.

Dacă părinții sunt nevrotici sau prezintă diferite defecte de adaptare, copilul este pus dela început în condiții dificile de realizare a integrării. Foarte probabil un astfel de copil va învăța dela părinții săi reacțiunile lor neadaptate, sau își va însuși prin imitație sau sugestie diferite deprinderi și reacțiuni neadecvate. Dar chiar dacă aceasta nu se întâmplă, copilul va avea totuși de suferit controlul inconsistent și irațional al unor părinți care ei înșiși nu pot fi raționali.

Una din împrejurările cele mai dezastruoase care împiedică integrarea copilului o constituie certurile din familie care-l silesc pe copil să ia partea unuia sau altuia și să trăiască un conflict de lealitate. O mulțime de consecințe diferite, toate dezintegratoare, pot să aibă loc. Uneori copilul reacționează prin frică devenind retras și timid. Alteori poate să reacționeze prin răstire și agresivitate. Certurile în familie mai au ca rezultat o lipsă de încredere a copilului în părinții săi. Când sunt evidente conflicte puternice de lealitate, de ex. îi iubește pe amândoi părinții care se urăsc între ei, se formează deprinderi de reacțiuni împărțite care duc la dezintegrare.

Faptul că părinții trăesc despărțiți constituie, după relatările statistice, unul din factorii cei mai frecvenți în cazurile de inadap-tare ale copiilor și adolescenților. Acest fapt nu este însă o condiție simplă. Desbinarea familiară se asociază cu neglijarea disciplinei, control neadecvat și conflicte de lealitate. Toți acești factori sunt dezintegratori. Totuși unele cămine desbinate pot să evite aceste erori și să evite deci influențele defavorabile.

Deasemenea sunt defavorabile integrării toate condițiile care duc la represiune sau la neajunsuri emoționale.

Am văzut că organismul uman, ca și oricare organism viitor, este dela natură o unitate integrată. Pe măsură ce crește și se dezvoltă organismul se diferențiază și câștigă noi modalități de reacțiune care sunt incorporate prin procesul de integrare în unitatea de bază a organismului. În felul acesta organismul devine o unitate de un nivel din ce în ce mai ridicat. Să nu ne închipuim însă integrarea în sensul că întâi se dezvoltă o deprindere sau

unitate de reacțiune oarecare și apoi este integrată în unitatea originală, ci în sensul că tendința de integrare intră în acțiune concomitent cu formarea unei unități de reacțiune. Procesul de diferențiere are loc concomitent cu procesul de integrare.

Doctrina integrării este ușor compatibilă, după cum observă Allport, cu o concepție de ierarhie în personalitate. Cea mai simplă integrare ar fi aceea a unui arc reflex constituit din funcționarea împreună a două celule nervoase legate printr'o afinitate sinaptică. Foarte probabil un astfel de arc reflex compus numai din doi neuroni nu există în realitate. Sherrington consideră această limită a integrării ca o abstracție convenabilă dar improbabilă. La cealaltă extremă a integrării este personalitatea. Și această limită superioară a integrării poate fi considerată tot ca o abstracție convenabilă dar improbabilă, căci un nivel perfect, în sensul unei personalități perfect unificate, este un stadiu final ideal care actual niciodată nu este atins. Intre aceste limite ale integrării este un câmp foarte extins în care operează integrarea actuală. În ordinea ascendentă a complexității Allport distinge următoarea ierarhie de nivele produse de integrare: 1. *Reflexele condiționate*, cele mai simple forme de comportament adaptativ învățat, implicând substituirea de stimulenți asociațivi în locul stimulenților congenitali efectivi, ceea ce face ca individul să reacționeze prin acte înăscute la situații stimuloare modificate. 2. *Obişnuințele*, sisteme integrate de răspunsuri condiționate, cuprinzând atât răspunsuri modificate cât și un șir extins de condiționări, efective, ducând la forme stereotipe de răspunsuri față de situații periodice de un tip similar. 3. *Trăsăturile*, dispoziții mai dinamice și mai flexibile, ce rezultă, cel puțin în parte, din integrarea de obiceiuri specifice, exprimând moduri caracteristice de adaptare la mediul înconjurător. La acest nivel aparțin dispozițiile numite sentimente, atitudini, valori, complexe și interese. 4. *Eurile*, sisteme de trăsături care sunt coerente între ele, dar care probabil variază în diferitele situații. 5. *Personalitatea*, integrarea finală progresivă a tuturor sistemelor de răspunsuri care reprezintă adaptările caracteristice ale unui individ la mediurile sale diferite. (Considerat ca o integrare perfectă acest nivel reprezintă stadiul final ideal, care actual niciodată nu este atins).

Allport nu utilizează termenul de caracter care pentru el este un concept etic, deci nenesesar în psihologie. După părerea sa termenul de personalitate este suficient. Definiția completă pe

care o dă Allport personalității este următoarea: personalitatea este organizarea dinamică din individ a acelor sisteme psihofiziologice care determină adaptarea sa unică la mediul său. Caracterul ar fi personalitatea evaluată, iar personalitatea caracterul neevaluat. E cam ceea ce spune John Adams pe care Allport îl citează în sprijinul teoriei sale: Caracterul este aprecierea morală a individului, o evaluare.

Amintim că și autorii care utilizează noțiunea de caracter în sens psihologic, consideră integrarea ca una din condițiile esențiale de realizare a caracterului. Pentru a dovedi acest lucru vom da o singură definiție, a lui W. McDougall. După McDougall caracterul este sistemul organizat al tendințelor conative. Caracterul poate fi relativ mai simplu sau mai complex; mai armonios organizat sau mai lipsit de armonie; mai strâns legat sau mai slab organizat, poate fi orientat spre scopuri mai inferioare sau mai superioare. Adevăratul caracter (*of the finest type*) este însă acela care e complex, solid și armonios organizat, și orientat spre realizarea de scopuri sau idealuri superioare. (7, p. 442).

Nivelurile superioare de integrare, care apar ultimele în procesul de dezvoltare, sunt cele dintâi care se distramă, dispar, când viața psihică se desagreghează. Este un fapt bine cunoscut în domeniul vieții, spune Ribot, că structurile formate cele din urmă sunt cele dintâi care degenerază. Disoluția se face în ordinea inversă a evoluției: de la complex la simplu. Hughlings Jackson este autorul care a arătat cel dintâi în mod amănunțit că funcțiunile superioare, complexe, speciale, voluntare ale sistemului nervos dispar cele dintâi; în timp ce funcțiunile inferioare, simple, generale, automate dispar cele din urmă. (8, p. 99). Ribot a constatat aceste două fapte și în disoluția memoriei; noul dispare înaintea vechiului, complexul înaintea simplului. El a numit această lege *legea regresiei sau a reversiunii*. Distrugerea progresivă a memoriei urmează, spune Ribot, un drum logic, o lege. *Ea coboară progresiv de la instabil la stabil*. Incepe prin amintirile recente care, rău fixate în elementele nervoase, rar repetate și prin urmare slab asociate cu celelalte, reprezintă organizarea la gradul său cel mai slab. Ea sfârșește prin această memorie senzorială, instinctivă, care, fixată în organism, devenită o parte din el însuși sau mai degrabă el însuși, reprezintă organismul la gradul său cel mai puternic. De la termenul inițial la termenul final, mersul amneziei, regulat de natura lucrurilor, urmează linia celei

mai mici rezistențe, adică a celei mai slabe organizații. (8, p. 94—95). Ribot menționează că această lege astfel formulată nu este altceva decât expresia psihologică a unei legi a vieții și care arată în același timp că memoria este un fapt biologic. Exactitudinea legii regresivității lui Ribot este verificată de cazurile, destul de rare de altfel, în care disoluția progresivă a memoriei este urmată de vindecare: amintirile revin în ordinea inversă a dispariției lor.

În concluzie, cele stabilite de Jackson și Ribot ne îndreptățesc să afirmăm că atunci când, din diferite cauze, viața psihică începe să se dezagregheze sau dezintegreze, nivelurile care sunt atinse în primul rând sunt nivelurile superioare de integrare, și apoi treptat celelalte niveluri în ordinea inversă a producerii lor.

Revenind la nivelurile de integrare stabilite de Allport amintim — și Allport atrage el însuși atenția — că aceste niveluri sunt stabilite oarecum arbitrar, căci în mod actual fiecare grad din dezvoltarea individului poate să însemneze și să caracterizeze un nivel de integrare.

Un alt lucru asupra căruia trebuie să atragem atenția este că integrarea nu însemnează rigiditate, inflexibilitate. Evident, prin integrare se elimină reacțiunile de adaptare întâmplătoare, se evită inconsistențele, conflictele interne, etc., dându-se organismului sisteme unitare și definite de conduită, dar toate acestea nu fac decât să sporască capacitatea de adaptare a organismului. În afară de aceasta fiecare nivel de integrare este susceptibil de a fi oricând depășit. Un organism bine integrat este în același timp o unitate flexibilă care-i dă posibilitate individului să-și modifice comportamentul după cum cer împrejurările și interesele sale vitale. E drept că uneori individul rămâne fixat, după cum am văzut, la un anumit nivel de integrare pe care nu-l poate depăși, sau ajunge la anumite acte stereotipe și fixe care stângenesc sau fac imposibilă adaptarea, dar aceste sunt forme anormale de integrare, constituind excepții și nu regulă.

În sfârșit mai amintim că actual integrarea nu este, poate, niciodată completă, ci mai mult sau mai puțin completă. Experiența asimilată nu ține totdeauna pas, după cum observă Allport, cu experiențele noastre trecătoare. În mod constant noi întâlnim evenimente nouă, dar răspunzând la aceste evenimente sau împrejurări, noi nu încorporăm totdeauna acțiunea în structura permanentă a personalității noastre. Multe din experiențele noastre ră-

mân adeseori incomplet sau inadecvat integrate. Pentru ca o experiență câștigată să determine un nou nivel de integrare și să fie încorporată în unitatea organismului la nivelul respectiv, este necesar ca aceea experiență să prezinte pentru individ o suficiență semnificație biologică și socială.

Rezumând cele de mai sus putem spune următoarele:

Integrarea este coordonarea și organizarea componentelor psihofiziologice într'o unitate armonică. La om (evident și la unele animale) integrarea trebuie să cuprindă și viața sa socială; o persoană care caută să-și satisfacă tendințele și trebuințele sale fără să țină seamă și de motivele și aspirațiunile altora, nu poate fi considerată ca integrată.

Tendința de integrare este o tendință biologică fundamentală prin care elemente sau unități disparate de reacțiune sunt încorporate în unități de un nivel mai superior. Dela cea mai simplă formă de integrare, care leagă câțiva neuroni într'o unitate (arc reflex), până la personalitate care este forma de integrare cea mai superioară, se pot distinge o mulțime de niveluri de integrare.

Când viața psihică se dezintegrează, nivelurile care sunt atinse cele dintâi sunt nivelurile superioare de integrare, și apoi treptat celelalte niveluri în ordinea inversă a apariției lor.

Integrarea este defavorizată și împiedecată de o mulțime de factori externi, cum sunt: lipsa unei vieții ordonate, lipsa de control, o disciplină prea severă, certurile din familie, etc.

Indivizii variază dela natură în ceea ce privește integrarea. Poate că nu există tipuri distincte, în sensul lui Jaensch, dar există diferențe individuale.

BIBLIOGRAFIE.

1. ALLPORT, G. M.: *Personality. A Psychological Interpretation.* New-York. H. Holt, 1937.
2. BURNHAM, W. H.: *The Wholesome Personality. A Contribution to Mental Hygiene.* Appleton, New-York and London, 1932.
3. HOLLINGWORTH, H. L.: *The Psychology of Functional Neurosis.* Appleton, New-York and London, 1920.
4. HOPKINS, TH. L.: *Integration. Its meaning and Application.* Appleton, New-York and London, 1937.

5. JAENSCH, E.: *Grundformen menschlichen Seins*. Berlin, O. Elsner, 1929.
6. LASHLEY, K. S.: *Brain Mechanism and Intelligence*. Univ. of Chicago Press, 1930.
7. McDOUGALL, W.: *An Outline of Psychology*. Methuen, London, 1924.
8. RIBOT, TH.: *Les Maladies de la Mémoire*. Ed. 27. Paris, Alcan, 1924.
9. SHAFFER, L. F.: *The Psychology of Adjustment*. G. Harrap, London, 1936.
10. SHERRINGTON, C. S.: *The Integrative Action of the Nervous System*. New Haven, Yale Univ. Press, 1923.
11. WALLIN, W. J. E.: *Personality Maladjustments and Mental Hygiene*. McGraw-Hill Book Co. New-York, 1935.

MEMORIA IN TURBURĂRILE MINTALE

de L. Ionașiu și S. Cupcea

Turburările memoriei constituie unul din cele mai frecvente simptome în patologia mintală. M. Sosset afirmă chiar, în concluzia studiului său experimental, că: „nu există, fără îndoială, turburări mintale în care să nu apară, în primul plan, o atingere mai mult sau mai puțin gravă a unei sau altei forme de memorie.” (7).

Memoria imediată suferă mai mult decât memoria faptelor mai vechi, conform datelor expuse, într'o dare de seamă generală, de J. Mc. V. Hunt (2). Cercetările experimentale la bolnavi mintali arată că informațiunile câștigate recent, tind să se piardă în prima linie, iar acest fapt este confirmat și de Franz și Lashley, prin studiile lor pe animale. De altfel diferența între aceste două forme de memorie a fost evidențiată și de T. V. Moore (4), care aplicând criteriul tetradelor al lui Spearman, constată că memoria imediată și puterea de reținere se comportă ca aspecte mintale distincte.

TABELA I

		Quartil inferior	Median inferior	Median superior	Quartil superior
Memoria de cuvinte Prezentare auditivă	N	46	14	20	11
	%	50.54	15.38	21.97	12.08
Memoria de numere Prezentare auditivă	N	66	12	10	3
	%	72.52	13.18	10.98	3.29
Memoria de imagini Prezentare vizuală	N	54	25	8	4
	%	59.34	27.47	8.79	4.39
Memoria de numere Prezentare vizuală	N	82	5	3	1
	%	90.10	5.49	3.29	1.09

Cercetările de față se ocupă cu turburările memoriei imediate, la un grup de bolnavi mintali adulți (91 cazuri, toți știutori de carte). S'a aplicat acestor bolnavi mintali testele de memorie ale Institutului de Psihologie din Cluj (8), raportându-se rezultatele la etaloanele elaborate de acest Institut. Tabela I. arată repartizarea bolnavilor mintali examinați, în raport cu etalonul pe quartile.

Rezultatele exprimate în Tabela I ne arată că turburările memoriei imediate sunt foarte frecvente la bolnavii mintali, majoritatea lor plasându-se în quartilul inferior la toate formele de memorie imediată.

Comparând gradul de deficiență al categoriilor de memorie imediată studiate de noi, obținem rezultatele expuse în Tabelele II și III.

TABELA II

		Quartil inferior	Median inferior	Median superior	Quartil superior
Prezentare auditivă (cuvinte și numere)	N	112	26	30	14
	%	61.53	14.28	16.48	7.69
Prezentare vizuală (imagini și numere)	N	136	30	11	5
	%	74.72	16.48	6.04	2.74

TABELA III

		Quartil inferior	Median inferior	Median superior	Quartil superior
Cuvinte și imagini (auditiv și vizual)	N	100	39	28	15
	%	54.94	21.42	15.38	8.24
Numere (auditiv și vizual)	N	148	17	13	4
	%	81.31	9.34	7.14	2.19

Rezultatele expuse ne arată că, la grupul de bolnavi mintali examinați, memoria imediată se prezintă în felul următor:

I. Memoria imediată al cărui material a fost prezentat vizual este mai scăzută decât memoria imediată pentru un material prezentat auditiv.

2. Memoria numerelor (cu prezentare auditivă sau vizuală) este mai scăzută decât memoria cuvintelor și a imaginilor.

Este interesant de notat că acest raport dintre gradul de deficiență al diferitelor categorii de memorie imediată se păstrează în cadrul fiecărui sindrom mintal în parte.

Scăderea mai puternică a memoriei imediate pentru numere, în raport cu memoria de cuvinte și imagini, este un fapt care se încadrează în legile cunoscute ale desintegrării. Regresiunea urmează — după Ribot — drumul invers al evoluției; ea merge dela nou la vechiu, dela abstract, simbolic, la concret și afectiv (6). „Vorbirea articulată — spune Head, vorbind de afazii (1) — și înțelegerea cuvintelor rostite, este cel mai primitiv act al formulației și expresiei simbolice. Gradul și forma pe care o ia prin turburare orice aptitudine particulară, depinde de stadiul în care această aptitudine a fost câștigată. Când trecem la metode de reprezentare simbolică mai recent câștigate și mai complicate, defectul ia forme grave și persistă în cursul turburării.” O astfel de metodă de exprimare simbolică, ulterioară vorbirii articulate, o constituie numărul.

Este mai dificil de interpretat păstrarea memoriei auditive într'un grad superior celei vizuale. Din punct de vedere ontogenetic, exprimarea grafică, atât a imaginilor cât și a numerelor, este un proces ulterior vorbirii articulate; iar pe de altă parte exprimarea verbală este mai des repetată decât exprimarea grafică. Este probabil, de altfel, că amintirile vechi persistă mai mult nu atât datorită vechimii lor, cât datorită faptului că în general au fost mai mult repetate (5). Pe de altă parte se pare că, în general, funcțiunea vizuală este mult mai curând interesată în procesele disolutive și desintegratoare: la agonici, simțul văzului slăbește întâiu, pe când auzul persistă; acelaș fenomen îl observăm la trecerea în stare de somn (3) sau în narcoză.

Faptul că turburările memoriei imediate sunt mai accentuate la prezentarea vizuală, și că materialul format din numere este mai dificil reținut de bolnavii mintali, ne face să credem că în depistarea deficiențelor precoce ale memoriei imediate este utilă — în primul rând — examinarea memoriei de numere, în special în prezentare vizuală. (Ținând seama — natural — de știința de carte o examinatului).

BIBLIOGRAFIE.

1. HEAD, H.: *Aphasia and kindred disorders of speech*. Vol. I. Cambridge, The University Press 1926.
2. HUNT, J. McV.: *Psychological experiments with disordered persons*. The Psychol. Bull. 1936. XXXIII. p. 1—58.
3. LEGENDRE, R.: *Le sommeil*. In: *Traité de physiologie* de Roger et Binet vol. IX. 1933.
4. MOORE, T. V.: *The correlation between memory and perception in the presence of diffuse cortical degeneration*. Psychol. Monog. 1919. 27. p. 46 (citată după Hunt).
5. PIÉRON, H.: *L'habitude et la mémoire*. In Dumas: *Nouveau Traité de Psychologie*, vol. IV. p. 67—136.
6. RIBOT T.: *Les maladies de la mémoire*. Paris, Alcan 1924.
7. SOSSET, M.: *Recherches sur les troubles de la mémoire*. Annales Médico-Psychol. 91. II. 1933. p. 13—39 și 129—172.
8. ȘTEFĂNESCU-GOANGĂ, FL., ROȘCA, A., CUPCEA, S.: *Teste pentru măsurarea funcțiilor mintale*. Cluj. Edit. Inst. de Psihologie. 1935.

ASPECTUL PSIHOLOGIC AL ONESTITĂȚII

de Z e v e d e i u B a r b u

Onestitatea, sau mai autohton, cinstea, deși se întrebuințează foarte frecvent sub ambele forme în limbajul obișnuit, totuși, în această întrebuințare a sa, este un concept mult prea larg, uneori prea vag, pentru a putea fi folosit în cercetările psihologice. De fapt, dintr'o elementară nevoie de precizie a termenilor, pe care psihologia a simțit-o cu atât mai vie, cu cât a intrat mai adânc în cercetările experimentale, simplificarea acestui concept s'a și făcut. Onestitatea este considerată ca un aspect etico-social al caracterului unei individualități. Dacă considerăm caracterul, ca fiind *conduita statornică* a unei persoane, conduită care rășare din două procese fundamentale: (a) o structuralizare și erarhizare a vieții interioare, fapt ce aduce un mod statornic de a gândi, simți și acționa înăuntrul persoanei respective și (b) o integrare a persoanei în mediul social și o coordonare a manifestărilor sale cu normele interioare ale acelu mediu, atunci onestitatea s'ar putea plasa în partea a doua de devenire a caracterului. Spunem, s'ar putea, deoarece, văzut mai deaproape, faptul nu pare atât de clar și simplu, încât să facem o afirmațiune fără rezervă. Mai întâiu, aceste două procese de formațiune ale caracterului nu se pot demarca cu o linie despărțitoare hotărîtă. Privind funcțional, aceste două faze formative se condiționează necesar. Nu se poate întâmpla o structuralizare interioară până la gradul de promovare a caracterului, fără ca mediul social-cultural să nu între prin normele sale în această structuralizare. Altfel spus-individul își structuralizeaza viața sa interioară în jurul normelor și valorilor generale, fie că aceste norme și valori sunt ale societății din care el face parte în concreto, fie că sunt ale unei colectivități transformate sau plăsmuite de individul respectiv. Pe de altă parte, nu e posibilă o integrare și coordonare în mediul so-

cial cultural, fără o structuralizare interioară, fără o elementară erarhizare și armonizare statornică a trebuințelor, intereselor, dorințelor, etc. Cu toate acestea, în felul în care este înțeleasă, onestitatea poate fi socotită ca un aspect al laturei de integrare socială a caracterului. Aceasta, din următoarele motive: Cercetările experimentale (în special ale lui May și Hartshorne) au cuprins sub conceptul de onestitate, în laturea lui negativă, trei manifestări: înșelăciunea, furtul și minciuna. Astfel, dacă ar fi permis să definim un lucru prin negativul său, am spune: onestă este acea persoană care nu înșală (se pare că termenul de *cinste* se referă mai mult la această latură), care nu fură și nu minte. Deci onestitatea este o însușire de caracter care se referă la integrarea socială a individului, pentru că, prin negativul ei, încălcăm norme elementare de viață colectivă. Prin înșelăciune se încalcă respectul individualității, posibilitatea de acțiune și interpretare deschisă și justă înăuntrul societății, prin furt se încalcă respectul proprietății, iar prin minciună respectul adevărului și al simțului de justeță. Toate pot aduce concurență neloială, lipsă de cooperatie etc. care pot merge până la lipsa de coeziune colectivă, sau disoluție colectivă. Dealtfel, înăuntrul societății, pornind dela cele mai elementare formațiuni, s'au înjghebat norme juridice cu caracter represiv pentru înșelăciune, pentru furt și dela o anumită măsură și pentru minciună. Este dela sine înțeles, că aceste norme, ca forme obiective ale societății, urmăresc o normalizare, în sensul social al cuvântului, a manifestărilor unei persoane. Ele modelează social persoana pe anumite părți, oprind-o dela un individualism exagerat pe laturea achiziției, care poate duce la furt sau la înșelăciune, sau pe laturea de reprezentare și redare a unei realități, care poate merge la minciună, atunci când se ține seamă în prea mare măsură de tendințele și interesele individuale. Astfel onestitatea cuprinde o conformitate a individului la norma adevărului și a loialității vădite, adică excluderea unei aparente sau false conformități. De fapt psihologia, plasată pe punctul de vedere experimental, nu face altceva decât să constate conformitatea individului cu aceste norme devenite exterioare, adică, să vadă cum se comportă individul într'o situație, dacă înșală, sau nu, dacă fură, sau nu, sau dacă minte, sau nu, și de aici să deducă dacă persoana respectivă este onestă, sau neonestă. E dela sine înțeles că o persoană oarecare în astfel de situații poate să fie cinstită dintr'un principiu superior, dintr'o concepțiune care ocupă loc de

frunte în conștiință, în momentul faptului, sau pur și simplu din frica de pedeapsă, pe care o prevede ori cât de ascunse și anume-alese ar prezenta examinatorul aceste situații. O problemă fundamentală se pune, dacă psihologia trebuie să se ocupe de motivele interioare ale unui act de onestitate — mai mult — de nivelul de conștiință morală din care isvorăște o manifestare a unei persoane oarecare. Fără îndoială, că aici este o problemă morală, însă este și o problemă psihologică, care ridică însemnate greutăți de studiu, greutăți pe care psihologia totdeauna le întâlnește, când vrea să studieze fenomenul de conștiință al unei manifestări psihice. Asupra acestei probleme vom reveni în altă parte, după o mai îndelungată pregătire de teren, deocamdată spunem numai atât, că din punct de vedere psihologic nu e tot una dacă o persoană, spre exemplu, nu fură, în multe ocazii din viață, din cauza fricii de pedepse, sau nu fură dintr'un principiu de motivațiune internă. Cu alte cuvinte — nu e tot una, dacă onestitatea e un act de impunere, mai mult, de suprapunere exterioară a socialului, sau este un act de adeziune la un principiu interior de conduită. Această problemă are deosebită importanță, după cum vom vedea, în modul de existență ca funcțiune a onestității, înăuntrul unui caracter.

Să revenim acum la miezul problemei, arătând cum poate fi privită onestitatea din punct de vedere psihologic. Dăm loc de frunte în această privință cercetărilor experimentale, pentru că, într'adevăr, din acest câmp au izvorât, mai ales în ultima vreme, cele mai multe probleme care s'au lămurit, sau au rămas nelămurite încă, în jurul onestității.

În prima linie, problema care s'a impus din datele experimentale este: E onestitatea o funcțiune generală, sau nu? Sub funcțiune generală înțelegem o însușire, în cazul nostru psihică, a unui individ, identică cu sine însăși. Termenul de identitate îl înțelegem cum poate fi înțeles în realitățile psihice, adică o identitate aproximativă în ceea ce privește prezenta calitativă și cantitativă a unei funcțiuni. Aceasta noi nu o putem ști decât, dacă acea funcțiune se manifestă în situațiile care o pretind. Faptul că onestitatea este considerată ca o însușire de caracter ne-ar îndreptăți să presupunem acest lucru despre ea. Cu toate acestea, ori cât de curioase ar părea lucrurile, datele experimentale, în stadiul în care se află, sub anumite privințe, ne îndreptătesc să tragem concluzia că onestitatea nu este o funcțiune generală în

lumea personală a unei individualități. Din testările de o deosebită îngrijire științifică, pe care May și Hartshorne le-au făcut, reiese că subiecții erau onești și neonești după situația în care erau puși. Unul și același subiect era foarte onest într'o situație și lipsit de onestitate într'altă situație. Luând un număr anumit de teste de onestitate și aplicându-le la copii de 13—15 ani, autorii au dedus, că, în cazul onestității, nu poate fi vorba de o însușire generală — mai precis — de un atribut al unei individualități, ci de o însușire specială, specială în cazul de față, însemnând, că ea nu depinde atât de dispoziție interioară, cât de contextul situației în care este chemată să se manifeste. Dovada acestui lucru o fac autorii respectivi printr'un remarcabil procedeu științific. În volumul al III-lea al cărții lor despre caracter, nu se ocupă decât de așa numita problemă a integrării. Aceasta, pe scurt, înseamnă gradul de consistență, constanță sau stabilitate a caracterului. În ceea ce privește onestitatea ei au reluat bateria de teste prin care în primele volume au măsurat prezența ei. Ca să ajungă la cunoașterea gradului de integrare al onestității, au studiat cotarea subiecților din două puncte de vedere. În prima linie au urmărit cotarea lor pe o scară *verticală*. Aceasta înseamnă gradul mediu de onestitate pe care îl are un subiect. În a doua linie au studiat cotarea pe o scară *orizontală*, care înseamnă consistența lor în onestitate la nivelul dat prin scara verticală. Să presupunem, de ex., pentru simplificarea lucrurilor, că s'au aplicat trei teste de onestitate unui subiect. La unul a obținut cota 20, la altul 10 și la altul 15. Pentru cotarea lui pe scara verticală se face media cotelor speciale și astfel obținem cota medie a onestității de 15. Acesta este nivelul la care stă individul respectiv în ceea ce privește prezența onestității. Pentru studiul integrării se urmărește gradul de stabilitate a subiectului respectiv la nivelul obținut. Dacă subiectul a obținut cota medie la onestitate, 15, având la fiecare test în parte cota 15, atunci integrarea onestității este perfectă, subiectul fiind perfect egal cu sine însuși în privința onestității în diferite ocazii. Însă această cotă medie, se poate obține și din 20, 15, 10, după cum am văzut. În cazul acesta nu mai poate fi vorba de o stabilitate și mai puțin de o integrare, decât relativ. De fapt, din cercetările lui May și Hartshorne, după cum am arătat, reiese, că, în privința onestității, subiecții prezintă un grad accentuat de desintegrare — cu alte cuvinte — că subiecții sunt la unele situații în latura superioară a onestității, iar în altele

tocmai în laturea inferioară. Din aceasta, susțin ei așa numita teorie a *specificității*, care spune, după cum am amintit, că nu poate fi vorba de onestitate ca o trăsătură generală, ci numai ca o trăsătură care depinde de constelația situațiilor în care se află individul.

Concluziunile pe care May și Hartshorne le trag din aceste constatări sunt demne de menționat. Mai întâi susțin, că pe temelul comportării oneste, sau neonest, într'o anumită situație, nu putem trage concluziuni hotărâte asupra comportării, în situații ce se deosebesc de aceasta. În conformitate cu teoria specificității, atutorii își manifestă dorința, că e bine ca trăsăturile de caracter, între care și onestitatea, să fie studiate în cât mai multe situații. (Noi spunem, că dacă am fi riguroși în consecințele teoriei specificității, atunci, prin absurd, ar trebui să studiem aceste trăsături în toate situațiunile posibile). În această privință suntem tocmai la polul opus al credinței că structura caracterului ar fi o colecție de virtuții, care funcționează ca trăsături universal valabile. Un copil poate fi onest în școală și neonest acasă, susțin acești autori.

Până acum toate sunt bune, însă teoria specificității ne ia un suport elementar de înțelegere a onestității. Ne vedem în imposibilitatea de a spune o propozițiune universal valabilă despre onestitatea cuiva — cu alte cuvinte — nu o putem privi pe aceasta ca o dispozițiune interioară, de cât ca un *act* cu referire la o situație oarecare. Ori nu e tocmai greu de văzut, că în viața zilnică vedem oameni onești și oameni neonești, aceasta, natural, în diferite grade.

Atunci, cum stăm cu onestitatea ca o trăsătură funcțională?

Ca să putem vorbi de o funcțiune în viața psihică, trebuie să avem în prima linie o structură funcțională diferențiată. Aceasta înseamnă, că înăuntrul dinamicii sufletești, printr'un proces de evoluție s'au format configurații (Gestalturi) funcționale, asemenea unor pârtii de manifestare a vieții psihice. Una dintre condițiunile fundamentale ale unei configurații funcționale este, să aibă un număr precis și constant de determinanți. E dela sine înțeles, că în cazul, în care acești determinați nu sunt proprii în calitatea lor, trebuie, ca cel puțin configurația lor în funcțiunea respectivă să fie proprie. Aceasta aduce cu sine, în prima linie, o manifestare independentă a structurii respective, iar în a doua linie o traectorie proprie în lumea personală a unei individualități. Aceasta înseamnă că structura respectivă are caractere și

rosturi hotărîte în viața sufletească, care pretind un câmp anumit de manifestare (satisfacere în legătură cu anumite situații) și mai ales, că acea structură nu se lasă să fie satisfăcută prin altă structură (afară de cazuri anormale).

Acestea sunt, redate pe scurt, condițiunile unei funcțiuni.

Un lucru fundamental trebuie arătat însă, în legătură cu structurile funcționale. Gradul de precizie, de stabilitate și de identitate cu sine a unei funcțiuni depinde și de planul, sau nivelul de comportament în care se află.

Planul primar biologic, fiind cel mai simplu și totodată cel mai vechiu prin funcțiunea sa, prezintă structurile funcționale cele mai independente una față de alta în caracterele și manifestarea lor, deci funcțiunile cele mai pregnant diferențiate între ele. Înăuntrul planului inteligent, datorită complexității sale în prima linie și faptului că este mai tânăr în funcțiunea sa, în a doua linie, nu avem aceeași diferențiere funcțională. Aici, deși avem funcțiuni cu un rost precizat, cum sunt: memoria, gândirea, imaginația, etc., totuși aceste funcțiuni sunt mai puțin independente una de alta, atât în manifestările lor, cât și în caracterele lor. Într'un răspuns dat pe planul inteligent, aceste funcțiuni adeseori se amestecă. De altfel, înseși situațiile din lumea personală, care se adresează nivelului inteligent de comportament, sunt generale, în aspectul lor de stimulare, încât viața sufletească nu poate fi vârită pe un singur canal de reacțiune, cum se întâmplă în cazul trebuinței, ci trebuie o încercare, o mobilizare a mai multor funcțiuni. Reacțiunea în ambele cazuri este *globală*, sau *totalitară*, însă sub forme diferite. În cazul unei trebuințe reacțiunea câștigă în adâncime, în sensul că viața psihică se scurge pe o linie de manifestare stabilită, asemenea unei ape cu un volum mare, care se scurge pe un canal îngust. Reacțiunea, în cazul acesta, este de intensitate ridicată; ea țâșnește cu o repeziciune și putere remarcabilă. De aceea reacțiunea în acest plan are caracterul de urgență, vizând drumul direct și situații anumite. În nivelul inteligent de comportare reacțiunea, fiind tot totalitară, pierde din adâncime, însă câștigă în lărgime, în extensiune, asemenea apei cu același volum de dinainte, însă cu un bazin mai larg. Mișcarea în cazul acesta este mai lentă. Caracterul de urgență slăbește lăsând tot mai mult loc încercării răgazului și ocolului. Din acest caracter al comportamentului inteligent, funcțiunile înăuntrul său sunt mai strâns legate și întrepătrunse unele cu

altele, decât în comportamentul primar biologic. Dacă în acest plan funcţiunile îşi pierd din independenţa lor de manifestare, atunci acest lucru se întâmplă cu atât mai mult în planul etico-social al comportamentului, din care face parte şi onestitatea, despre care e vorba. Pe acest plan cu multă greutate poate fi vorba de funcţiuni diferenţiate care să formeze însuşiri generale şi permanente ale individualităţii. Aici determinanţii unei funcţiuni provin dintr'o sursă foarte variată, pornind dela condiţiunile generale interioare, dela condiţiunile generale ale mediului social şi ajungând până la condiţiunile speciale ale situaţiilor în care organismul este invitat să reacţioneze.

Mai este încă un lucru care îngreunează manifestarea unei funcţiuni generale în planul superior etico-social.

Diferenţierea şi independenţa funcţiunilor depinde în prima linie de gradul de integrare, sau coerenţa planului din care fac parte. Aceasta înseamnă, că atunci când o funcţiune se manifestă celelalte sunt înlăturate, sau ţinute pe planuri secundare. În planul primar biologic acest lucru devine uşor. O trebuinţă, ivită ca o tensiune puternică, cu o cerinţă imediată de satisfacere, îndreaptă întreg câmpul de activitate interioară înspre scopurile ei. Nu tot aşa se întâmplă cu o funcţiune din planul etico-social. Aici integrarea şi consistenţa planului devine cu mult mai dificilă. Ca onestitatea unei persoane să se manifeste într'o situaţie oarecare, trebuieşte o îndelungă elaborare interioară, o hotărîre fermă a eului, după o cumpănire de motive, o acţiune puternică de voinţă, care are de trecut multe piedici momentane şi mai ales posibilitatea de a lucra în funcţiune de motive abstracte, ca valori şi idealuri morale. E dela sine înţeles, că aceste condiţiuni nu se întâlnesc totdeauna în orice situaţie care invită la o comportare onestă.

Mai trebuie amintit un lucru foarte important. Ca funcţiunile dintr'un plan să se manifeste trebuie ca în situaţia respectivă planul să fie stăpân, adică, să aibă condiţiunile necesare pentru manifestarea sa. Dacă acest lucru nu se întâmplă, atunci reacţiunea este de tipul unui alt plan, şi ea nu mai e o notă a funcţiunii din planul respectiv, pe care pretindem să o observăm.

Să lămurim lucrurile.

Sunt prea cunoscute experienţele care s'au făcut cu animalele şi copiii, pentru a studia reacţiunile cu ocol (Umweg) ca cel mai elementar proces de inteligenţă. Ni se par deosebit de semnifica-

tive în această privință experiențele lui K. Lewin. Un copil între 1—2 ani a fost așezat în fața unei bănci. Dincolo de bancă, la o distanță, care nu poate fi atinsă cu mâna, a fost pusă în mod vizibil o bucată de șocolată. Grafic experiența se prezintă astfel:

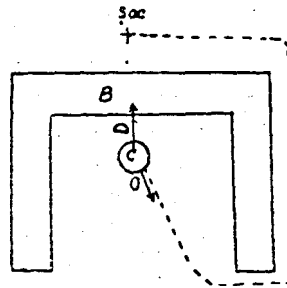

Fig. 1. — (După K. Lewin).

Șocolata prezentând un stimulent pentru copil, el caută să ajungă la ea. Direct însă nu poate ajunge, reacționând în direcția săgeții D. Trebuie o elementară cuprindere a situației totale, printr'un proces de inteligență (Einsicht) până când copilul să înțeleagă că va ajunge la șocolată, plecând cu ocol în direcția arătată de săgeata O. Trebuie o pătrunde a situației și prevedere, întrucât direcția O inițială este tocmai opusă direcției stimulentei. Cu toate acestea, pornește pe acest drum, având în vedere constelația situației. Ceeace ne importă în acest caz, este următorul lucru: În momentul în care foamea copilului era prea vie, sau dorința de a-și însuși șocolata prea accentuată, comportamentul inteligent, prin găsirea ocolului, nu se ivea, sau întârzia considerabil. (În special lipsia procesul de gândire). Copilul se arunca cu mâna direct peste bancă, plimbându-se înapoi și încolo, fără să găsească posibilitatea de a ajunge la șocolată. Ce se întâmplă? Prezența puternică a planului primar (trebuința puternică) determina organismul să facă reacțiuni de tip primar urgente și directe. Acest lucru este de observație curentă în psihologia animală a și anume, când o trebuință e prea puternică, animalul nu vede posibilitatea unei reacțiuni cu ocol, deci întrebuițarea unei pătrunderi a situației și o reacțiune pe bază de prevedere, ceeace formează baza elementară a comportamentului inteligent. Concluzia până aici este următoarea: Într'o situație oarecare se prezintă o reacțiune de tipul planului care stăpânește situația, de orice natură ar fi situația. Bunăoară, ca să avem o reacțiune de tip inteligent, planul inteligent trebuie să aibă condițiunile sale necesare de funcționare;

trebuie ca reacțiunea să nu fie de urgența trebuințelor primare, trebuie răgaz, în care să se poată produce o cât de elementară elaborare interioară. Ca un act inteligent să se producă, organismul are un câmp mai larg de mișcare și ia în considerațiune condiții mai complicate. Când condițiile planului nu sunt date, reacțiunea nu e inteligentă. De aceea nu e mirare, că un individ nu se comportă inteligent în toate situațiile care-i pretind inteligență, deși prezența inteligenței într'un grad superior este vădită. În cazul acesta, funcțiunile din planul inteligent nu ar fi egale cu ele însele, adică tocmai ceea ce am constatat la onestitate¹⁾.

Dacă în planul inteligent trebuie răgaz, din cauza ocolului și chibzuelii pe care o cere reacțiunea, acesta se întâmplă cu atât mai mult în planul etico-social. Să privim onestitatea.

Fără îndoială că rezolvarea în mod onest a unei situații, înseamnă o reacțiune cu ocol. Bunăoară cineva care are o vădită nevoie de bani, se găsește în fața unei sume fără pază. Drumul direct poate fi primar, în cazul în care, în baza nevoii de bani pune mâna pe sumă și o folosește, sau poate fi inteligent, în cazul când pune mâna pe sumă, încercând să ascundă faptul prin anumite elaborări. Cu toate acestea, nu ia suma. Se gândește că va munci și va câștiga banii necesari. Evident, e un comportament onest și este și mai evident ocolul prin care el își satisface nevoia de bani. Acest ocol arată în prima linie, cât de complicată poate fi o reacțiune în planul etico-social. Aici viața sufletească are cu mult mai multe condițiuni de îndeplinit, decât în planul inteligent. Inteligența consideră în prima linie complexitatea situației și încearcă să găsească un drum de satisfacere, care are în vedere individualitatea care este în jos. O reacțiune onestă însă, pe lângă

---

¹⁾ Se poate ca cineva să rezolve o situație care pretinde comportament inteligent prin reacțiuni de tip primar. Aceasta se numește rezolvare întâmplătoare. Sunt unele situații care pretind o reacțiune inteligentă pură și la care organismul prin prezența unei condițiuni de plan primar reacționează primar. Ex.: se dă unui copil să rezolve o problemă de matematică, însă este forțat să o rezolve într'un timp anumit. Problema nu va fi rezolvată niciodată, sau dacă va fi, va fi o rezolvare întâmplătoare, deoarece copilul reacționează primar prin trebuința urgentă de a ajunge imediat la soluție. Face aruncături, fără să poată pași încet, pătrunzând încheeturile interioare ale problemei, ca s'o rezolve prin legături succesive, ce au rost prin faptul că el prevede configurația totală a problemei. Se poate întâmpla, pe de altă parte, ca într'o situație care pretinde un comportament inteligent să se facă o reacțiune etico-socială, neadecvată din punct de vedere al adaptabilității. (Ex. comerțul).

acest lucru, cuprinde, sau ține seamă și de normele de conduită etico-socială, care fac parte din persoană în momentul reacțiunii. Pe planul etico-social reacțiunea nu tinde să satisfacă numai tendințele individului, ci și ale grupului ca entitate culturală, socială, și etică. Se poate spune că în acest plan individul reacționează ca grup, ceeace este în strânsă concordanță cu semnificația noțiunii de etică. Pentru ca acțiunea să intre în acest plan pretinde și mai puțină urgență decât cea inteligentă, lucru care cere o îndelungă elaborare interioară (activitatea eului din actul de voință) o cum-pănire de motive, o posibilitate de a acționa în funcțiune de motive și valori abstracte, respingând motivele directe și momentane. O reacțiune, venită din existența unei însușiri interioare care se numește onestitate (nu din frica de pedeapsă), pretinde o posibilitate de hotărîre autonomă. Când se manifestă condițiunile elementare ale planului etico-social, persoana trebuie să stăpânească și planul primar și planul inteligent. Se poate întâmpla și aici — și aceasta se întâmplă în foarte multe cazuri — ceeace amintiam când am vorbit despre planul inteligent și anume ca intervenirea unui plan inferior să împiedice o reacțiune de tip etico-social. Să punem cazul, că individul din fața sumei are o nevoie exagerată de bani, sau în general, trebuința de achiziție foarte puternică. În acest caz, desigur, el nu va vedea drumul cu ocol, pe care îl pretinde onestitatea, ci pur și simplu pune mâna pe bani. Inteligența de multe ori ajută această reacțiune, întrucât ea mijlocește adaptarea individului în cadrele nevoilor sale interioare. Inteligența poate ajuta în cazul de față persoanei să vadă reacțiunea cu ocol, adică să prevadă, că prin muncă va putea ajunge la suma de bani necesară, însă dela a vedea acest drum, până la a-l aprecia și mai ales, până la a-l urma, e o distanță considerabilă. Această apreciere activă a drumului onest vine printr'o pregătire pe care o produce în mare parte mediul social în persoană, desvoltând simțul coope-rației, sentimentul social (simpatetic) și mai ales, prezentând acest mediu însuși un cadru potrivit pentru astfel de reacțiuni, prin faptul că consideră ca valoare o reacțiune onestă și, prin normele sale de viață, prezintă o garanție pentru individ, că un astfel de comportament este în favorul lui, adică adaptativ.

Numai dintr'o scurtă considerațiune se vede de câți factori depinde manifestarea unei funcțiuni din planul etico-social. Nu e deloc mirare că aceste funcțiuni nu par hotărîte asemenea unor trăsături generice care să se manifeste în absolut toate situațiile

care le pretind. Aceasta nu însemnează că aceste funcțiuni nu există.

Să considerăm onestitatea, gândindu-ne la câmpul pe care trebuie să-l cuprindă comportamentul într'un act în care ea apare. Dar dacă într'o situație care pretinde un comportament onest, adică intrarea în acțiune a planului etico-social, printr'o nevoie de adaptare momentană și urgentă, fie prezentată prin constituția individului (o trebuință exagerată) fie prin faptul că mediul social instabil, aducând nesiguranță pune în mișcare trebuințele primare de conservare, aduce în acțiune planul primar biologic, atunci individul respectiv în mod sigur nu privește reacțiunea cu ocol, ci reacționează direct; se aruncă peste bancă și de astă dată banca este ușor de trecut, pentru că nu e materială, ci pur și simplu un mănunchiu de principii și norme de conduită etică, ce se ascund în fața vieții, care se cere imediat satisfăcută. Deci nu e ușor de îndeplinit în ori ce situație, care pretinde un comportament onest, toate condițiunile onestității în așa fel, ca aceasta să se manifeste.

Totuși, evoluția firească înspre acolo tinde, încât la un anumit stadiu de evoluție al planului etico-social se poate vorbi de o funcțiune hotărîtă ca o trăsătură a individului, numită onestitate. În concepția noastră onestitatea poate exista ca o funcțiune, dar întrebarea este care este stadiul la care se ivește și care sunt condițiunile ei.

După cele spuse până aici ne putem permite o redare pe scurt a lucrurilor. Ca onestitatea să fie o însușire a individului și să nu depindă într'o exagerată măsură de situație, trebuie ca, în prima linie, planul etico-social (caracterul, în sensul larg al cuvântului) să fie structuralizat atât înăuntrul său, cât și față de celelalte planuri. În această privință rezultatele lui May și Hartshorne aduc apa la moara noastră. În prima linie ei au constatat, că pe măsură ce caracterul este integrat, adică este mai stabil în formele sale, în aceeași măsură și onestitatea devine o funcțiune hotărîtă, care se manifestă aproximativ în aceeași formă și grad, în toate situațiile, care o pretind. Integrare, în sensul acestor autori, însemnează gradul în care copiii testați au manifestat o stabilitate în testele de caracter. (Cunoștințele și opiniile morale și conduita morală). Aceasta însemnează că planul etico-social a primit o stabilitate, printr'o coerentă, în prima linie interioară, adusă printr'o unitate de concepție de viață socială, iar în a doua linie prin o coerentă exterioară, provenită din încadrarea individului în normele de con-

duită ale grupului, care fiind obiective, îi garantează stabilitatea, considerându-le și pe acestea în reacțiunile sale. În cazul unei integrări reduse, onestitatea era la rândul său, mai puțin integrată, arătând în grad mai redus prezența unei structuri funcționale, ca însușire a persoanei. În cazul acesta un subiect putea să fie foarte onest în unele situații și neonest, în altele. În cazul unei integrări generale mai accentuate și onestitatea se manifestă ca funcțiune stabilă identică cu sine în cât mai multe situații. În cazul acesta persoana este onestă în majoritatea situațiilor, neprezentând acele abateri exagerate între polul onestității și al neonestității în diferite situații. Ceeace este mai caracteristic în această privință, e faptul că apariția și existența onestității ca o func-

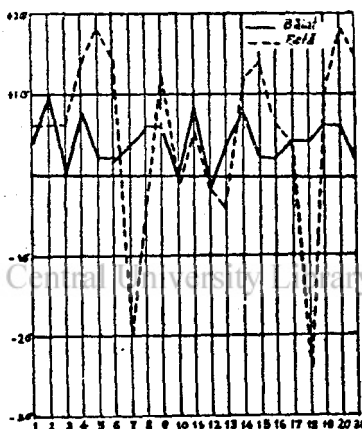

Fig. 2. (După May și Hartshorne).

țiune hotărâtă merge în sensul unei evoluții dela superior la inferior, în planul etico-social. Autorii de care ne ocupăm au constatat că constanța onestității depinde și de gradul onestității. Făcând cotare pe scara verticală (a se vedea explicarea acestui procedeu la pag. 202). și raportând-o la cotarea pe scara orizontală, au constatat, că subiecții care sunt cotați mai bine pe scara verticală, adică, prezintă onestitate în grad mai mare, sunt cotați mai bine și pe scara orizontală, adică, onestitatea este mai constantă. Copiii aceștia prezintă o variație mai redusă dela situație la situație în ceea ce privește comportamentul onest. Pe de altă parte au constatat că integrarea, sau stabilitatea onestității crește cu vârsta. Cu alte cuvinte, că la o vârstă mai redusă sunt mai bogate și mai mari variațiunile în diferite situații între polul onestității și al neonestității. Au mai constatat încă, că integrarea onestității depinde

și de sex. Băieții se prezentau mai constanți în onestitate decât fetele. Figura No. 2 prezintă două cazuri tipice de integrare a onestității unui băiat și a unei fete.

Concluziunile sunt limpezi din acest punct de vedere. Onestitatea devine o funcțiune mai integrată, mai identică cu sine, pe măsură ce planul din care face parte stă pe o scară mai înaintată de evoluție. May și Hartshorne au făcut experiențe cu copii la o etate de 13—15 ani, la care nu putem vorbi de o deplinătate a planului etico-social. La acest nivel de evoluție al planului etico-social pare oarecum natural ca subiecții, în unele situații, să fie onești, iar în altele, nu, deci să nu putem scoate o propozițiune general-valabilă despre onestitatea cuiva, decât cu referire la anumite situații. Sub acest aspect teoria specificității stă în picioare. Însă cu cât planul etico-social evoluiază, formând o structură bine echilibrată, cu atât manifestarea diferitelor sale funcțiuni (aspecte) depinde mai puțin de conjunctura situațiilor, manifestându-se în conformitate cu structura planului care este de ordin interior în prima linie. La o evoluție matură a planului etico-social se poate vorbi de existența onestității ca o trăsătură a individualității. Natural, că această funcțiune nu se manifestă în absolut toate situațiile care o cer, în sensul că nimeni nu este sfânt, adică lipsit de reacțiuni neoneste sau ne-oneste îndeajuns. Însă, deși „numai Dumnezeu este fără păcat“, totuși se poate vorbi despre un om în propozițiuni aproximativ universal-valabile, că este onest, sau în caz contrar, neonest, iar aceasta nu depinde de faptul că este în familie sau la școală, în război, sau în timp de pace.

De altfel trebuie amintit, că problema generalității și a specificității a devenit, mai ales în ultimul timp, o problemă centrală în discuțiunile psihologice. Punctul de mănecare al acestor discuțiuni îl formează așa numită doctrină a specificității susținută de E. L. Thorndike, care a pornit dela datele experimentale proprii din domeniul învățării. Thorndike dovedind, pe de o parte, gradul redus, sau, în unele cazuri, inexistența transfertului în procesul de învățare, May și Hartshorne pe de altă parte, dovedind lipsa de integrare a trăsăturilor de caracter și tot așa cercetările dela Minnesota dovedind neintegrarea aptitudinii tehnice, teoria specificității a prins teren din ce în ce mai mult. Comportamentul în lumina acestei teorii, a devenit o sumă, în cazurile cele mai bune, un sistem de acte psihice elementare. Cunoașterea acestui comportament înseamnă în ultima analiză, cunoașterea acestor reacțiuni

simple. Se vede cât de departe s'a aruncat această teorie de concepția comportamentului ca o structură, sau unitate de funcțiuni generale, ca trăsături permanente ale persoanei.

Natural, reacțiunea a venit cât de timpuriu. Se pare că problema transfertului a primit baze noi prin experiențele curente (Judd și Orata, cu deosebire) care demonstrează că transfertul este mai accentuat la trăsăturile superioare și mai puțin accentuat la trăsăturile periferice. Însă, deși problema este de o deosebită importanță, din grija de a restrânge câmpul, ne vom ocupa numai de ceea ce s'a făcut în problema onestității din acest punct de vedere.

În urma rezultatelor obținute May și Hartshorne, după cum am văzut, au tras concluzia pentru specificitate, în cazul onestității. Făcând corelația dintre testele de onestitate au constatat corelația medie de 0.227. După cum se vede, această corelație este departe de 1.00, deci departe de a fi o corelație perfectă și de a arăta existența unei trăsături generale. Din contră, e mai aproape de corelația 0.00 încât concluziile lui May și Hartshorne aparent erau îndreptățite pentru specificitate, deci că onestitatea nu este o funcțiune integrată (constantă).

G. W. Allport, cercetând în altă direcție, a adus o corectură remarcabilă concluziilor lui May și Hartshorne și prin aceasta și o critică riguroasă teoriei specificității. Și anume, Allport împreună cu Vernon, ocupându-se de trăsăturile mișcărilor expresive ale persoanei (mersul, scrisul) au găsit între cele 42 teste și metode de evaluare folosite de ei, coeficienți de corelație, în multe cazuri egali, în unele inferiori celor obținuți de May și Hartshorne (coeficienți între 0.60 și 0.20). Inter-relația generală a tuturor variabilelor e numai de 0.089, pe când, după cum am văzut, la May și Hartshorne, e în cazul onestității de 0.227. Și totuși Allport și Vernon trag concluzii pentru generalitate, pe când May și Hartshorne pentru specificitate.

În cazul de față întreagă problema se pune, considerând acești coeficienți de corelație, când poate fi vorba de specificitate și când de generalitate. În mod logic cazul pur de generalitate e când avem un coeficient de 1.00. Atunci avem o structură funcțională deplin integrată. Cazul pur de specificitate e la coeficientul 0.00. Natural ar fi, ca dela 0.50 în sus să vorbim de generalitate, iar în jos de specificitate. În mod real, însă lucrurile nu stau așa. Allport susține că granița de 0.50 ar fi justă numai atunci când corelația

nu ar fi alterată de erori. După toate constatările, nu e acesta cazul. Considerând gradul în care erorile au coborât coeficientul de corelație (eliminând erorile), granița dintre specificitate și generalitate poate fi coborâtă la 0.30, sau 0.20, aceasta depinzând și de numărul subiecților examinați.

Iată cum experiențele ulterioare constrâng chiar pe May și Hartshorne să conchidă, după propriile lor date, pentru generalitate; deci cum, pe altă cale, onestitatea se impune ca o trăsătură definită în laturea superioară de caracter a persoanei.

Până acum am văzut care sunt condițiunile necesare pentru ca onestitatea să se manifeste ca o funcțiune bine structuralizată. Credem că e potrivit să vedem care ar fi unele din condițiunile care aduc dificultăți în manifestarea ei și mai ales care sunt acele care o fac imposibilă. E dela sine înțeles, că dacă organizarea și structuralizarea planului etico-social, și mai ales integrarea generală a persoanei poate oferi condițiuni favorabile pentru manifestarea constantă a onestității, atunci cauza principală a neonestității este tocmai desorganizarea produsă de un dezechilibru în lumea personală a unei individualități. Trebuie să considerăm în această privință în primul loc, dezechilibrul provocat, fie permanent, fie momentan, de prezența exagerată a unei trebuințe. Să reamintim exemplul cu omul care în prada lipsei de bani se găsește în fața unei sume nepăzite. În cazul că trebuința de achiziție, ca un caracter nativ, este exagerată, atunci el va pune mâna pe bani. Reacțiunea sa va fi de tip primar direct, fără să aibă în considerație planul etico-social. Poate să intervină și inteligența în cazul de față, presupunând că și frica de pedeapsă (conservarea sub altă formă) este foarte dezvoltată, iar prin inteligență, caută mijloace să satisfacă și această tendință prin săvârșirea faptei, cu cât mai multe ascunzișuri. De altfel, este dela sine înțeles, că oamenii cu trebuința achiziției prea dezvoltată sunt foarte puțin încadrați în planul etico-social, deoarece sunt capabili de fapte neonestе pentru satisfacerea acestei trebuințe. Însă lucrul acesta se întâmplă cu toate trebuințele care sunt exagerat prezente într'un individ. Să luăm de ex. trebuința de aserțiune sau trebuința sexuală. Pentru satisfacerea acestor trebuințe exagerate, individul nu se va mulțumi numai cu manifestările permise de mediul social, care formează un corolar exterior al planului etico-social, ci va căuta o satisfacere și peste acestea. În primul caz, spre ex., ca să-și sa-

tisfăcă trebuința de aserțiune va recurge la minciună, în special la laudă (în cazuri exagerate la forme patologice, ca paranoia) sau la furt și înșelăciune. În al doilea caz, va recurge la brutalități, violuri, furturi, laude, etc. Ceeace e și mai curios, e faptul că o trebuință exagerată atrage de partea ei și inteligența, ca mijloc de satisfacere, în defavorul planului etico-social. (În cazul în care planul etico-social este bine organizat, poate atrage de partea sa inteligența). Astfel, se explică cazul criminalilor geniali, de orice fel. Deci o trebuință prea puternică, într'o situație oarecare, aduce reacțiuni de tip primar sau uneori inteligent, în tot cazul, reacțiuni care nu țin seamă de planul etico-social și deci nici de onestitate. Nevoia de satisfacere în astfel de cazuri este prea puternică încât să mai ție seamă de un plan care cere mult răgaz, stăpânire de sine și ocol, cum este cel etico-social. Că lipsa de onestitate provine din prevalența unei trebuințe care cere o reacțiune urgentă de satisfacere, o dovedesc o serie de cercetări experimentale, cu privire la minciună, făcute de noi la copii între 8—14 ani. Ceeace este caracteristic în această privință, e faptul că cele mai multe minciuni sunt grupate în jurul trebuințelor dominante, ca mijloace de satisfacere a acestora. Bunăoară, e de observație curentă, că primele minciuni ale copilului sunt în legătură cu trebuința de apărare, pe urmă cu trebuința de hrană (minciuna ca să scape de pedeapsă, ascunderea hranei, etc.). Aceasta, din motivul că trebuințele respective sunt dominante în prima copilărie și pentru satisfacerea lor copilul recurge și la minciună, înșelăciune și furt. Mai mult, fiecare epocă are predominanța unei trebuințe și ceeace este mai caracteristic e că majoritatea actelor neonestе sunt în jurul satisfacerii acelei trebuințe. E suficient să amintim că în adolescență, cele mai multe minciuni se spun în jurul trebuinței sexuale (renumitele laude cu aventuri). Aceasta, din motivul foarte simplu, că trebuința erotică, punând stăpânire pe viața interioară, cere reacțiuni care prin caracterul lor de necesitate nu țin seamă de planul mai înalt etico-social. De asemenea, cercetând fenomenul minciună, comparativ la cele două sexe, am constatat că băieții mint mai mult din tendința de *afirmare*, (laudă cu putere, curaj, etc.), pe când fetele mint mai mult din *tendința de a fi morale* (dorința de a fi bune, înțelegătoare, etc.). Ori e dela sine înțeles, că la primul sex predomină prima tendință, pe când la al doilea, a doua. Iată tabela cu rezultatele:

Tabela I. Variația tipurilor de minciună.
(După Z. Barbu (2), pag. 128).

Directiva minciunii		Afirmare proprie		Tendință morală	
Etate	Sex	B	F	B	F
10 ani		70 ⁰ / ₀	7 ⁰ / ₀	54 ⁰ / ₀	66 ⁰ / ₀
11 "		56 ⁰ / ₀	10 ⁰ / ₀	53 ⁰ / ₀	58 ⁰ / ₀
12 "		57 ⁰ / ₀	3 ⁰ / ₀	43 ⁰ / ₀	53 ⁰ / ₀
13-14 "		69 ⁰ / ₀	12 ⁰ / ₀	43 ⁰ / ₀	64 ⁰ / ₀
Total medie		63 ⁰ / ₀	8 ⁰ / ₀	48 ⁰ / ₀	60 ⁰ / ₀

Deci faptul este evident, că lipsa de onestitate e provocată în prima linie de un dezechilibru, sau spus mai general, de prezența puternică a unei trebuințe, dorințe sau interes, care pretind o reacțiune de satisfacere directă, fără să țină seamă de planul etico-social. Dacă vrem un exemplu tipic, n'avem decât să ne gândim la criminalii pasionali. Lucrurile însă pot merge și mai departe. Sunt anumite situații din mediul social care stimulează trebuințele primare, încât indivizii în astfel de situații se comportă neonest, deși în alte situații, care nu suscită aceste tendințe, sunt onești. Astfel cineva în familie, în societate, e un om de o reală onestitate, însă în comerț înșeală, minte și fură. Sau același lucru și în politică. Aceasta se explică foarte simplu, prin faptul, că în felul în care este conceput comerțul astăzi, cu toată goana de emulație și concurență, individul poate fi amenințat la fiecare pas să piardă totul. În astfel de condiții viața este vizată direct în conservarea ei, tot așa cum este vizată când simte foamea sau setea. Reacțiunile vin dela sine de tip primar, în sensul că individul recurge la o reacțiune directă care ține seamă numai de promovarea sa, neglijând promovarea grupului, prin respectul regulilor stabilite. În cazul acesta, înșală, minte, se poartă neonest în genere. În sensul acesta e posibil ca cineva să aibă două fețe, una prin care este onest, alta neonest. Adevărul este, că lucrează pe două planuri. În primul caz, când este onest, planul etico-social se poate manifesta având condițiunile necesare, iar în al doilea, situația însăși cere o reacțiune de tip primar sau inteligent, printr'o adaptare cât mai rapidă și corectă a individului, însă printr'o desconsiderare a planului etico-social. Natural că ar fi bine dacă planul etico-social ar fi atât de puternic, încât să stăpânească în toate situațiile care cer

o comportare onestă, celelalte două planuri. Să stăpânească mai întâiu sistemul trebuințelor, ca să nu dea loc, prin tumultul unei trebuințe la reacțiuni ce țin seamă numai de unitatea organismului individual și să cucerească inteligența de partea sa, ca să găsească mijloace cât mai potrivite de promovare a planului etico-social. Însă nici o stăpânire rigidă și absolută a planului etico-social nu ar fi potrivită. Din contră, ea ar putea distruge viața. Ce ar fi dacă un individ ar face pe onestul în comerț, în cazul în care acest comerț e bazat pe speculă și inducere în eroare. S'ar ruina desigur. Sau ce-ar fi dacă un avocat ar fi onest, milos etc. Fără îndoială, că ar păți ca advocații onești și săraci ai lui Brătescu-Voinești. Deci sunt situații, care prin caracterul lor de luptă pentru existență, cer reacțiuni de tip primar sau inteligent, ocolind planul etico-social. Idealul ar fi ca individul să stăpânească aceste situații și să se comporte cinstit în ele. Pentru aceasta însă, trebuie o evoluție a planului etico-social și credem, că trebuie și o altfel de organizare a mediului social, înlăturând întru cât e posibil aceste situații. De altfel, aceste situații, la rândul lor, dădese un dezechilibru sau o neintegrare a mediului social înăuntrul unor norme etice, care-i mijlocesc mai garantat existența. Evident că pentru promovarea planului etico-social nu este suficient numai o integrare și evoluție accentuată a individului, ci și o integrare și ierarhizare a mediului social cultural, încât să ofere cât mai puține situații care să se adreseze unui plan inferior de reacțiune, nesocotind planul etico-social. De altfel indivizii cu o structură etico-socială bine dezvoltată se feresc să intre în astfel de situații. Nu rar se întâlnesc indivizi de o onestitate remarcabilă, care tocmai din acest motiv, se feresc să facă politică, comerț sau advocatură.

Mediul social cu cât evoluiază se pare că câștigă o tot mai mare integrare, un tot mai accentuat echilibru intern, prin întărirea normelor colective de conduită, care aduc în individ o tot mai luminoasă cunoștință a *totului*, pe care îl consideră în reacțiunile sale.

BIBLIOGRAFIE.

1. ALLPORT, C. W.: *Personality, A psychological interpretation*. New-York, Henry Holt & Co, 1937.
2. BARBU, Z.: *Minciuna în Lumea Copilului*, Cluj, Cartea Românească. 1938.
3. HARTSHORNE, H.: *Character in Human Relations*. New-York, London. Scribner's Son. 1932.

4. HARTSHORNE, H., MAY, A. M.: *Studies in the Nature of Character. I. Studies in Deceit.* New-York, MacMillan, 1928.
5. HARTSHORNE, H., MAY, A. M., MALLER, J. B.: *Studies in the Nature of Character. II. Studies in Service and Self-Control.* New-York. MacMillan, 1929.
6. HARTSHORNE, H., MAY, A. M., SCHUTTLEWORTH, F. K.: *Studies in the Nature of Character. III. Studies in the Organization of Character.* New-York. MacMillan, 1930.
7. LEWIN, K.: *A Dynamic Theory of Personality.* McGraw-Hill. New-York and London, 1935.
8. MALLER, J. B.: *General and Specific Factors in Character.* The Journ. of Soc. Ps. 1934, 5, 97—102.
9. MĂRGINEANU, N.: *Temperament și Caracter.* Cluj. Institut. de Psihologie, (sub tipar).
10. TODORANU, D.: *Bazele Psihologiei Caracterului.* Cluj. Inst. de Arte Grafice „Ardealul“, 1935.

APLICĂRI PSIHOLOGICE ÎN ARMATĂ

de Avram Giurcă

Psihologia actuală a ajuns la stadiul de a studia în mod precis și științific diferitele manifestări ale vieții sufletești. De aceea ea și-a lărgit domeniul de explorare, completând aspectul teoretic cu cel practic. Printre diferitele activități sociale la care psihologia și-a găsit un întins teren de aplicare, e și activitatea militară. Războiul mondial a arătat că forța unui popor e cu mult mai mare decât, pe lângă înzestrarea tehnică a armatei, serviciul militar e raționalizat, în sensul ca fiecare ostaș să îndeplinească funcțiunea cea mai potrivită cu structura lui psiho-fiziologică. Experiențele care (au dovedit) acest lucru sunt cele făcute în armata americană (1, 6). Americanii și-au dat de la început seama că războiul trebuie să se termine cât mai repede, de oarece sacrificiile materiale pe care le-ar aduce prelungirea lui, ar fi foarte mari: Dar pentru ca sfârșitul războiului să aibă loc cât mai repede, trupele trebuie să fie instruite. Acest motiv a adus introducerea examinărilor psihologice în armată și, după elaborarea metodelor de lucru, s'a stabilit:

1. eliminarea celor inapți,
2. împărțirea în clase a celor apți și
3. alegerea celor care vor putea fi instruiți în vederea ocupării posturilor de răspundere.

Pe baza acestor examinări, americanii au reușit ca la intrarea în război să aibă o armată de 3.500.000 soldați și 180.000 ofițeri. Cercetările psihologice au luat un avânt atât de mare în armata americană, încât la sfârșitul războiului erau 35 laboratoare psihotehnice în tabere, cu un personal de 125 ofițeri și 350 soldați, la care se adaugă și 500 calculatori. Ceiace îi interesa pe acești cercetători a fost gradul de inteligență al subiecților, iar testele pe care le-au aplicat în acest scop sunt două: testele cu

ajutorul cărora au făcut examenul Alfa, pentru știutorii de carte și testele cu ajutorul cărora au făcut examenul Beta, pentru neștiutorii de carte (6).

Pe lângă examinările psihologice care s'au făcut în armata americană, mai întâlnim asemenea cercetări în armata germană, italiană, rusească, spaniolă, etc.

În Germania există comisii speciale psihotehnice, care funcționează pe lângă diferitele comandamente ale Reichswer-ului, iar psihologul care conduce cercetările e profesorul Rieffert (4). Examinările psihologice în armata germană privesc studiul total al individualității. Diferitele categorii de militari care s'au precizat în urma cercetărilor făcute de von Trotha (5), sunt: a ostașilor înăscuți, a celor neapți și a acelor care, în urma unei educații, pot deveni elevi ai Școlii militare.

În armata italiană cercetările psihologice ocupă de asemeni un loc de frunte. Să ne gândim din acest punct de vedere la examinările făcute de Gemelli (3) în legătură cu selecția și orientarea aviatorilor. Aceleași lucruri au fost făcute în Spania de Azoy (2). Armata rusească se preocupă și ea de probleme psihologice, cum sunt problema luptei și a educației luptătorului, selecția ostașilor pentru diferite specialități, psihologia grupei (1). De curând a început și în armata noastră un curent favorabil cercetărilor psihologice. Revista „România militară” a publicat o serie de articole care arată începuturile făcute la Școala Specială a Cavaleriei din Sibiu, examinările în cadrele liceelor militare, problemele psihologiei militare, etc. De asemeni „Revista Artileriei”, „Revista de Filosofie”, „Atheneum”, au publicat studii care arată că problemele de psihologie aplicată la armată preocupă din ce în ce mai mult pe cercetătorii noștri.

Un studiu mai sistematic și de mai lungă durată a întreprins la noi Institutul de Psihologie de la Cluj, în direcția aplicărilor psihologiei la armată.

În general problemele pe care le ridică psihologia militară sunt următoarele:

I. Selecția și repartizarea personalului militar după gradul de inteligență. Elementele cu nivel mintal inferior vor fi repartizate la serviciile auxiliare, cele cu un nivel mijlociu vor forma grosul trupei, iar cele cu un nivel mintal superior vor forma gradele inferioare și tehnicienii serviciilor speciale inferioare.

II. Selecția personalului militar după aptitudini speciale, pentru diferite arme și servicii.

III. Selecția elevilor pentru diferite școli militare, în conformitate cu aptitudinile cerute de armele și serviciile pentru care aceste școli fac pregătirea gradatilor și a ofițerilor. Efectul acestei măsuri este dublu: a) se înlătură de la început elementele neapte și b) se primesc în școală numai tinerii capabili să-și însușească cunoștințele și destoinici în ceiace privește îndeplinirea cerințelor serviciului respectiv.

IV. Organizarea rațională a educației, instrucției și antrenamentului personalului militar.

V. Organizarea științifică a diferitelor servicii militare și a activităților înlăuntru acestor servicii.

Dintre problemele pe care și le pune psihologia militară, vedem că e și aceea a examinării elevilor în licee și școli militare. În urma înțelegerii dintre Dl Prof. Fl. Ștefănescu Goangă și Dl General I. S. Demetrescu, directorul învățământului militar, Institutul de Psihologie de la Cluj întreprinde încă din 1935 o serie de cercetări psihologice la liceele militare din Craiova și Tg. Mureș. În cele de mai jos voi arăta felul în care au fost făcute aceste cercetări și rostul pe care îl au.

Examinările psihologice la liceele militare trebuie să țină seama de următoarele probleme:

1. Studiul individualității elevului la intrarea în liceul militar. Acest studiu se va face pe bază de teste și chestionare și are de scop selecționarea candidaților celor mai indicați de a intra în liceul militar.

2. Studiul individualității elevului în decursul liceului, care se va face pe bază de teste, chestionare, ca și pe bază de observație. Scopul acestui studiu este de a face posibilă:

— cunoașterea individualității elevului pentru adaptarea metodelor pedagogice la structura psihică a fiecăruia;

— selecția elevilor mai buni pentru a intra în cursul superior;

— orientarea absolvenților spre armele pentru care sunt mai bine înzestrați.

În cele ce urmează mă voi opri în primul rând asupra examenului psihologic la primirea în liceu și apoi asupra studiului individualității elevului în decursul liceului. Testele și chestionarele pe care le-am aplicat în ambele cazuri sunt cele elaborate de Institutul de Psihologie din Cluj.

Examenul psihologic la admiterea în liceele militare s'a introdus din sesiunea anului 1936, sub forma unei experiențe științifice, pentru a se găsi modalitățile cele mai sigure pentru recrutarea candidaților care se prezintă la concurs. În articolul de față voi comenta numai unul din aceste examene, și anume cel din Iulie 1937, ținut la liceul militar din Craiova.

Probele psihologice care s'au aplicat candidaților la acest concurs au fost testele de inteligență neverbale de grup pentru elevii inferiori vârstei de 14 ani și testele verbale de grup forma B la elevii trecuți de această vârstă. Pentru reușita testelor, elevii au fost împărțiți în șase grupe, fiind în fiecare grupă circa 35. Am dat instrucțiunile necesare pentru rezolvarea testelor, fiind ajutat și de profesorii de educație morală, ca și de unul sau doi ofițeri, care au avut rolul de a supraveghia pe elevi. Apoi am trecut la corectare. Coeficienții de inteligență (C. I.) stabiliți au fost trecuți în o tabelă pe care am întocmit-o înainte de a se fi cunoscut rezultatul examenului scris și oral și nu a fost comunicată nici unui membru din comisie, spre a nu produce influențe asupra notării elevilor. Am dat totuși câte un exemplar din această tabelă Președintelui comisiei și Delegatului Ministerului, pentru a se putea verifica la sfârșit exactitatea coeficienților.

După ce comisia a fixat definitiv media fiecărui candidat, am comunicat și eu rezultatul examenului psihologic.

Din tabela ce urmează se poate vedea care este procentul celor admiși, din fiecare categorie mentală.

<i>Categoria mentală</i>	<i>Numărul candidaților prezentați la concurs</i>	<i>Admiși</i>
Eminenți	2	100%
Foarte deștepți	20	40%
Deștepți	26	34,61%
Normali	72	22,22%
Proști	12	0%
Mărginiți	10	10%
Moroni	1	0%

Să vedem care sunt concluziile la care am ajuns, prin confruntarea examenului psihologic cu examenul scris și oral. De la început trebuie să spun că elevii superiori dotați ca inteligență au fost bine cotați și la probele scrise și orale. În adevăr, eminenții

au reușit 100% la toate probele, foarte deșteptii 40%, deșteptii 34,61%, etc. Cu cât coborîm spre latura inferioară a inteligenței cu atât numărul elevilor admiși, atât la proba scrisă cât și la cea orală, scade. Aceasta dovedește că întotdeauna candidații superiori ca inteligență reușesc într'un mod de asemeni superior la probele pe care le cere concursul de admitere. Această afirmație o pot concretiza dând ca exemplu un candidat care a fost admis primul (media 8,50) și care la examenul de inteligență a fost de asemeni primul. (C. I.: 133, eminent). Cazul acestui elev e general în sensul că elevii superiori ca inteligență sunt bine cotați și la probele scrise și orale. În afară de categoria elevilor buni ca inteligență dar buni și la examen, mai există o categorie de elevi care sunt slabi ca inteligență, dar care totuși se prezintă bine la examen. Așa a fost de exemplu un elev care, deși cu un C. I. de 79 (mărginit) a fost admis în liceu cu media 7,25. La cazurile de natura aceasta am făcut și un examen individual de inteligență. Procedând la un asemenea examen la candidatul de mai sus, am găsit același C. I. El nu a putut într'un timp relativ lung să rezolve probe simple de inteligență, cuprinse în testele Binet. Acest elev a fost bine pregătit pentru examen și, datorită acestui fapt, s'a prezentat în mod superior. În urma experiențelor făcute însă cu un an în urmă la liceul militar din Craiova, s'a dovedit că un elev slab ca inteligență, dar care s'a prezentat bine la examenul de admitere, a regresat în timpul anului școlar față de media pe care a obținut-o. Așa a fost cazul unui elev, care, încă de la sfârșitul trimestrului I, a fost declarat corigent la două materii. În majoritatea cazurilor însă coeficientul de inteligență corespunde cu media obținută de elevii admiși în liceu. Pentru a se vedea acest lucru, dau câteva cazuri. Așa de exemplu, un candidat care a avut C. I. 133, cel mai mare pe care l'am găsit, a obținut și media cea mai mare (8,50). Altul, cu un C. I. mai redus (95, normal) a obținut și o medie mai mică (6,33). Natural, nu există o coincidență perfectă între examenul de inteligență și media obținută, de oarece factorii pe care îi exprimă cele două clasificări sunt diferiți.

Regulele pe care le putem preciza în urma celor spuse mai sus, sunt următoarele:

1. Elevii superiori ca inteligență se prezintă totdeauna bine la concurs.

2. Elevii superior dotați reușesc la concurs, chiar dacă nu

au fost prea bine pregătiți. Așa a fost de pildă cazul unui candidat care se observa că nu-i bine pregătit pentru concurs, însă prin claritatea gândirii și prinderea problemelor ce i-au fost date, a atras atenția comisiei.

3. Categoria mentală cea mai inferioară admisă în liceu e a candidaților normali ca inteligență.

4. Cazurile de elevi subnormali admiși în liceu sunt o excepție și au reușit numai datorită faptului că acei elevi au fost foarte bine pregătiți pentru concurs.

Concluziile care reies în mod natural, ca o consecință a regulilor de mai sus, sunt următoarele:

1. Toți elevii eminenti ca inteligență să fie admiși la probele orale, deoarece această categorie de candidați se va prezenta bine la concurs.

2. Se va face un examen psihologic individual acelor candidați care au un C. I. superior, dar care au obținut note mici la probele scrise, ca și acelor care au un C. I. redus, dar care au obținut note bune la probele scrise și se vor da referințe asupra structurii psihice a acestor două categorii de elevi.

3. Să nu se admită la examenul oral nici un candidat care are un C. I. sub normal (inferior lui 90) deoarece, conform rezultatelor pe care le-am stabilit în mod științific, acești candidați vor pierde concursul, sau dacă excepțional s'ar întâmpla să reușească vreunul, va pierde primul an, cum am arătat și mai sus.

4. Examenul psihologic se va face ca o complectare a examenului scris și oral, dând posibilitatea să se selecționeze dintre elevii pregătiți, cei mai superior dotați.

Pe lângă cercetările psihologice pe care le-am făcut la admiterea în liceu, am întreprins o serie de măsurători și pentru cunoașterea individualității elevului în decursul liceului. Ținând seama de instrucțiile speciale pentru fiecare test și chestionar, am aplicat la clasele I, IV, VI și VIII de la liceul militar din Craiova materialul necesar pentru cunoașterea următoarelor aspecte ale vieții sufletești:

a) Inteligența.

b) Funcțiunile mintale: atenția, observația, asociația, memoria cu diferitele ei aspecte, imaginația.

c) Impulsuri și emoții: impulsul combativ, gregar, defensiv, achizitiv, sexual, de afirmare proprie, de supunere, parental, de repulsiune, de curiozitate, de nutriție și dinamic.

d) Temperament: iuțeala deciziei, iuțeala reacțiunii, flexibilitatea, inhibiția, sensibilitatea, impulsul motor, tensiunea psihică.

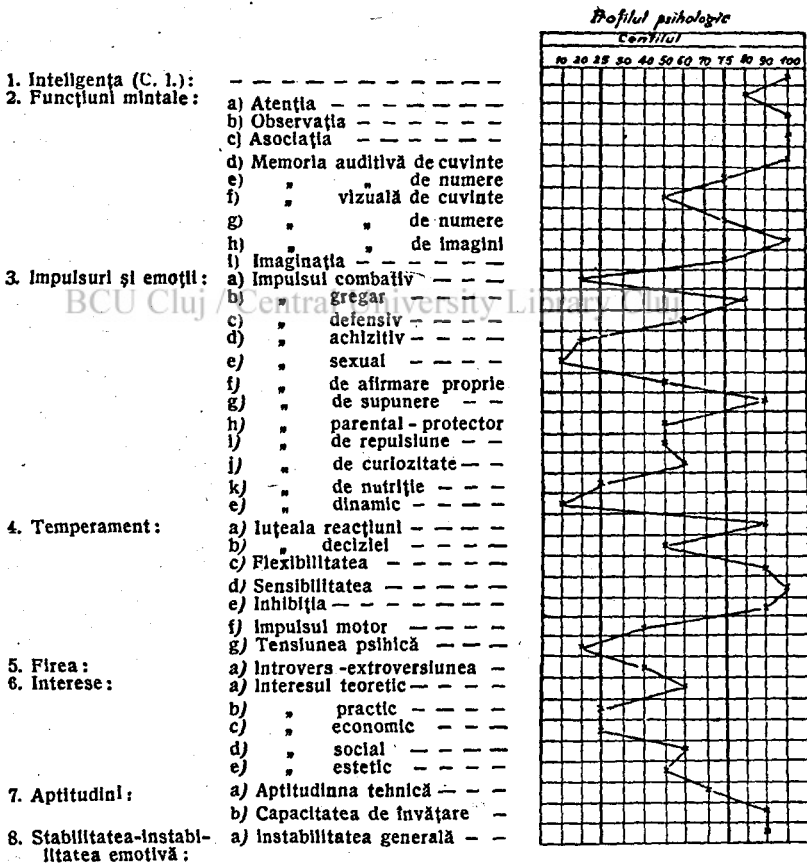
e) Firea: introversiunea-extroversiunea.

f) Interese: interesul teoretic, practic, economic, social și estetic.

g) Aptitudini: aptitudinea tehnică și capacitatea de învățare.

h) Stabilitatea-instabilitatea emotivă: instabilitatea generală.

După aplicarea testelor și chestionarelor necesare pentru studiul acestor procese psihice, am trecut la interpretarea lor și apoi, consemnând toate datele în „Fișa de examinare psihologică”, am construit *profilul psihologic* al fiecărui elev. Iată de exemplu profilul psihologic al unui elev din clasa VIII.

Din profilul de mai sus vedem dintr'odată gradul în care elevul nostru posedă diferitele însușiri sufletești. Asemenea profile am construit la 208 elevi din clasele I, IV, VI și VIII.

Paralel cu profilul psihologic pe care l'am stabilit la fiecare elev pe bază de examinare, profesorii de educație morală de la liceul militar din Craiova au întocmit la elevii claselor amintite, profilul psihologic pe bază de observație, așa încât în acest fel am avut indicații suficiente pentru cunoașterea individualității fiecărui elev.

Iată acum importanța practică a stabilirii profilului psihologic:

1. Prin el avem, cum am spus și mai sus, indicații precise asupra structurii psihice a elevului care ne interesează.

2. Cunoscând individualitatea elevilor, ca și nivelul intelectual al clasei, fiecare profesor își adaptează metodele de predare la realitatea psihologică cu care are de lucrat. Iată a doua importanță practică a cercetărilor psihologice. Se înțelege că educatorul care ține seama de acest punct își ușurează munca sa, iar clasa va ajunge la rezultate mai bune.

3. Rezultatele examinărilor psihologice atrag atenția asupra *cazurilor-probleme*. În adevăr sunt unii elevi care, deși cu un coeficient de inteligență (C. I.) superior, obțin totuși note slabe la studii și alții care dimpotrivă au un grad de inteligență ceva mai redus, însă obțin note mari. Asemenea cazuri am întâlnit la școala amintită mai sus. Așa de pildă am găsit un elev cu C. I. 105 (normal) și media 8,67 iar altul cu C. I. 128 (foarte deștept), însă cu media 6,33. Urmărind și celelalte procese psihice am constatat că primul elev se plasează în quartilul superior în ce privește învățarea, memoria ca și stabilitatea emotivă. La al doilea, dimpotrivă, aceste procese corespund limitei de jos a medianului inferior. Ca atare la primul caz procesele de memorie, învățare, etc., întregesc ceiace inteligența nu poate da și așa se explică media mare a elevului nostru, iar la al doilea caz gradul inferior în care se prezintă procesele amintite, aduc și o apreciere inferioară din partea profesorilor. Sunt și cazuri când un elev are o înzestrare psihică superioară sub toate aspectele, însă randamentul școlar e redus. Am întâlnit și asemenea cazuri. Subiecții din această categorie se aflau într'o stare de apatie, de lipsă de interes pentru școală. Toate aceste cazuri trebuiesc cunoscute de educator, deoarece el poate să intervină și să stimuleze prin diferite mijloace pe elevii bine înzestrați sub aspectul intelectual, dar care obțin note mici.

4. Respectând cele trei puncte de mai sus, se înlesnește o se-

lecție mai sigură și mai bună a elevilor care vor trece în cursul superior și chiar a aceluia ce vor ajunge să termine liceul.

5. De asemeni orientarea elevilor spre armele pentru care sunt mai bine înzestrați se poate face mai precis și mai științific. Două sunt datele de care trebuie să se țină seama la orientarea spre arme: 1. cunoașterea individualității fiecărui elev și 2. monografiile profesionale pe arme. Prima am văzut că e concretizată în profilul psihologic pe care l-am întocmit la fiecare elev, iar a doua am luat-o din „Tabloul monografiilor profesionale pe arme“, elaborat de Institutul de Psihologie din Cluj.

Cum am procedat la orientarea spre arme? Tabloul monografiilor profesionale pe arme conține 26 date care privesc însușirile și defectele fiziologice și 35 aspecte ale vieții sufletești din latura cognitivă, emotivă și conativă, ca și diferitele aptitudini și defecte și anomalii psihice. Fiecare însușire reprezintă un anumit grad de necesitate, după arma la care o raportăm. Din acest punct de vedere se disting însușiri eliminatorii, contraindicate relativ, necesare și indispensabile. Insușirile eliminatorii sunt incompatibile cu arma la care ne raportăm, cele contraindicate relativ sunt compatibile cu ea în anumite condiții, prezența celor necesare trebuie să fie cel puțin într'un grad normal, iar a celor indispensabile într'un grad foarte ridicat. Așa de exemplu, atenția e necesară pentru infanterie, cavalerie, artilerie, geniu și administrație și indispensabilă pentru marină, aviație și jandarmerie. Altă trăsătură sufletească, stăpânirea de sine bunăoară, e necesară pentru infanterie, artilerie, geniu și administrație, dar e indispensabilă pentru cavalerie, marină, aviație și jandarmerie. În ceiace privește defectele fiziologice menționez, de exemplu, că purtarea de ochelari e contraindicată relativ pentru infanterie, cavalerie, artilerie, geniu, marină și jandarmerie, eliminatorie pentru aviație și neeliminatorie pentru administrație. Alte defecte, bunăoară defectele de limbaj, sunt eliminatorii pentru toate armele în afară de administrație, pentru care sunt neeliminatorii.

Ținând seama de profilul psihologic al elevilor și de cerințele psiho-fiziologice ale fiecărei arme, am recomandat fiecăruia cariera militară pentru care e mai bine înzestrat. Așa de exemplu, elevul al cărui profil psihologic l-am dat mai sus, neavând nici o însușire eliminatorie sau contraindicată relativ, iar din însușirile necesare și indispensabile cele mai multe grupându-se la „arma „geniu“, i-am recomandat această armă. La recomandarea armei

am ținut seama, pe cât s'a putut și de dorința elevilor. De altfel, din 40 elevi numai 4 au dorit o armă care nu era compatibilă cu aptitudinile lor. În felul acesta am stabilit că distribuția lor pe arme e următoarea: infanterie 4, cavalerie 5, artilerie 2, geniu 6, marină 14, aviație 8, administrație 1.

Prin expunerea de mai sus cred că am reușit să arăt pe scurt felul în care se pot întreprinde cercetările psihologice în o instituție militară, precum și importanța lor. Ar fi bine însă ca ceiace s'a făcut și se face la noi pe terenul liceelor militare, să se extindă la întreaga armată, întrucât numai astfel vom reuși să avem o oștire bine selecționată și care să facă ori când față situațiilor variate în care ar fi pusă.

BIBLIOGRAFIE.

1. ATANASIU C.: *Psihotehnica în armatele streine*, București, 1936, Pp. 26.
2. AZOY A.: *Nôtre méthode d'examen de l'aptitude psychophysique des pilotes aviateurs*. Comptes-rendus de la VIII-e Conference internationale de psychotechnique, 1934, p. 203—221, Prague, Librairie Orbis, 1935.
3. GEMELLI FR. A.: *Observations sur la sélection des pilotes aviateurs*. Le travail humain, 1933, vol. 3, p. 3—25.
4. RIEFFERT: *Wandlungen des Soldaten*. Versuch einer Begründung des deutschen Berufssoldatentums. Verlag Mittler & Sohn, Berlin 1931, Pp. 201.
5. TROTHA von, *Gedanken über Fahnenjunkerauswahl und Fahnenjunkerausbildung*. Militär Wochenblatt, 1936, vol. 46, p. 16—29.
6. YOAKUM S. C. and YERKES M. R.: *Army mental tests*. New-York, Henry Holt and Company, 1920, Pp. XII + 303.

R E C E N Z I I

PSIHOLOGIE TEORETICA

PSIHOLOGIE GENERALĂ

RALEA, D. MIHAI: *Psihologie și viața*. Fund. pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”. București, 1938. Pp. 300.

Profesorul de psihologie dela Universitatea din Iași prezintă într'un volum o serie de studii psihologice, cunoscute în bună parte — cel puțin ca fond — din publicațiunile anterioare ale sale. Deși problemele sunt desprinse în majoritatea lor dintr'un câmp de aprigă și actuală discuțiune psihologică (cum ar fi de ex. problema inconștientului, sau mai mult, formarea ideii de personalitate), totuși năzuința autorului, credem, este mai puțin de a face o riguroasă și științifică *punere la punct* a acestor probleme prin întrebuințarea unui aparat de investigațiune și informație ce ține seamă de ultimele date din progresul psihologiei, cât mai ales de a-și pune pretutindeni în joc gândirea sa personală sub formă de atitudini, păreri, sugestii, scoase dintr'un material, mai bogat, sau mai puțin bogat, mai actual sau mai puțin actual. Cartea prin spiritul pe care îl degajează din problemele tratate e mai puțin o gândire aliniată riguros în cadrul unei specialități; este în schimb o răscolire continuă de probleme, o îmbietoare și înaltă întreținere spirituală pe marginea unor probleme psihologice, care concurează subtila gândire și alesul stil al autorului. Autorul redă rezonanța pe care problemele psihologice o produc în spațiul gândirii sale, unde în cele mai multe părți psihologia se imbină cu sociologia, cu filozofia, cu etnografia și altele. Din acest punct de vedere trebuie privită această carte.

Primul studiu, intitulat: „Psihologie și Viață”, urmărește problema extrem de subtilă a raportului psihologiei, ca studiul conduitei, cu viața. Întrebarea de căpătenie este, cum s'a ajuns la dedublare înăuntrul vieții, încât viața să se reprezinte pe sine. Sunt două căi prin care s'a ajuns la acest loc, susține autorul. Prima este auto-observația, adică observația vieții interioare, la care a dat primele contribuții religia prin întoarcerea conștiinței către sine (remușcări, mărturisiri, etc.). A doua este observația conduitei altuia. În această privință autorul găsește o explicațiune sociologică. Observația conduitei altuia a avut ca punct de mănecare viața de curte și sa-loane, în special în Franța. Răgazul, continuul contact, uneori flecăreala, a mijlocit observația conduitei exterioare. Memoriile din acele timpuri, care merg adeseori până la adevărate studii caracterologice, sunt o dovadă de astfel de observații. Adăugând gândirii autorului, trebuie să spunem în această privință, că observația conduitei altuia are rădăcini cu mult mai adânci în viața omului, de ordin biopsihic nediferențiat (mai puțin de ordin social atât de evoluat, cum ne face să credem autorul). Omul a observat și pătruns sufletul altuia de prima dată când a simțit că în el are un dușman sau un prieten, sau numai când a voit să și-l facă.

Al doilea studiu intitulat: „Asupra saturației fenomenelor sufletești” tratează o problemă de domeniul psihologiei configurației (forme). Sub saturație autorul înțelege cam același lucru cu pregnanța formei din psihologia configurației. Saturația vine în urma umplerii cu conținut a unei forme. Fenomenul de saturație este nu numai un produs al umplerii cu conținut, dar el însuși devine creator de formă. Forma devine mai conturată, mai articulată, la un nivel de saturație mai ridicat.

Studiul următor, intitulat: „Câteva observații asupra psihologiei simbolului” arată, în prima linie, două tipuri de simboluri: *desiderative* care sunt în nuce idealuri, dorințe, aspirații ce se transformă în mituri, legende, credințe și *expresive*, limbajul, în general și arta în special. În a doua linie, studiază rolul psihic al simbolului. Simbolul formează o fază intermediară între imagine și concept. Simbolul e un grup de imagini clădit nu după reguli rigide, cum este conceptul, ci după dorințe și această clădire este o realizare, o satisfacere a vieții sufletești.

În studiul intitulat: „Asupra expresiei sociale a emoțiilor” adaugă la legea expresivității emoțiilor (Darwin, Wundt) aportul social în modelarea acestor expresii. Bunăoară societatea poate aduce anumite inhibiții în expresiunea emoțiilor, anumite influențe excitante uneori (exhibitionism) etc.

O deosebită amploare și interes prezintă „Problema Inconștientului”. În clădirea acestui studiu pleacă dela redarea tipurilor fundamentale de interpretare a faptelor inconștiente. Aici se cuprind cunoscutele interpretări ale automatismelor psihologice (P. Janet), a forțelor afective pe care se clădesc teoriile lui Freud și Jung. Autorul se oprește la două tipuri de interpretare și anume la inconștientul *fiziologic*, care înseamnă în ultima analiză viața organică care influențează procesele psihice și la inconștientul *de adaptare la mediu*. Aici se cuprind automatismele ca achiziții primare de comportare, în baza cărora e posibilă o viață elementară.

În partea ultimă autorul dezvoltă teoria că inconștientul nu este decât o structură veche a vieții sufletești (deci în conformitate cu faptul că e o colecție de automatisme, de stil rigid de viață) care stăruie în comportament ca o bază primitivă. Oboseala și nevrozele sunt renunțări la viața complicată și plină de elaborări ale conștiinței și întoarcerea în vacanță la inconștient unde automatismele asigură în mod simplu viața.

„Formarea Ideii de Personalitate” deasemenea e un studiu care, prin legăturile pe care autorul le face cu realitatea, câștigă o deosebită importanță. E redată evoluția acestui concept pe diferite planuri: pe planul biologic, unde avem individul ca structură organică specifică, apoi pe planul social, unde individualitatea se manifestă mai mult pe măsură ce aparține mai multor forme sociale, nu uneia singură care-l domină. Evoluția psihologică are formele următoare: 1. Cenestezia și conștiința de corp propriu. 2. Individualizarea perceptivă (conținutul însușit prin cunoaștere). 3. Personajul, sau auto-portretul (părerea sau credința despre sine). 4. Eul (unitatea funcțională). 5. Individualitatea (unitatea psihică între amintiri și aspirații: lumea interioară). 6. Personalitatea. Personalitatea este asociată ideilor de *valoare*, *originalitate* și *complexitate*. Prin această ultimă idee explică autorul criza individualismului modern. Complexitatea prea mare a sufletului modern i-a răpit unitatea.

„Ideea de timp în conștiința modernă” (Reflecții în marginea lui Einstein și Bergson), e un studiu rupt din inima omului modern. Timpul ca o categorie de gândire și înțelegere pătrunde tot mai adânc în mintea omului nou. (Relativismul, Istorismul etc.). Cu toate că sub forme elementare această categorie psihică se găsește destul de adânc în straturile sufletului omenesc, totuși mintea omenească nu a putut-o cuceri, încât să lucreze cu ea. Dovada acestui lucru este că vorbim despre timp în termeni spațiali. „Timpul e apanajul vieții interioare, fiindcă nu am lucrat deajuns cu el” (223). Incercarea lui Einstein de a-l simboliza, mai mult, de a-l obiectiva, ca pe a patra dimensiune, e o adevărată revoluție în lumea spiritului.

În „Psihologie și pragmatism” arată repercursiunea pragmatismului ca mod de gândire filosofică asupra gândirii psihologice. De aceea răsare comportamentismul și psihologia conduitei a lui P. Janet.

În „Relațiunile între imagine și gândire” face o amănunțită analiză a cercetărilor lui Binet și ale Școlii dela Würzburg, care au ajuns la rezultatul comun al posibilității gândirii fără imagini. Autorul precizează în concluziune că imaginea este sprijin la care gândirea recurge când nu este pe deplin stăpână pe legile sale de funcționare; când este amenințată să greșească. Gândirea sigură se poate lipsi de imagini.

Capitolul ultim abordează pe teren psihologic o problemă de interes general sub titlul: „Legitimitatea Apriorismului, Justificarea psihologică”. De fapt realitatea nu poate trăi decât prin formele încuibate în viața interioară, care sunt cu mult mai bogate decum credea idealismul critic. Aceste forme sunt domenii psihice de cercetare. Un lucru trebuie amintit alături de autor. Experiența pe care un organism psihic și-o însușește, de fapt, prin organizare, devine o structură funcțională care are rolul de a transforma experiența următoare după propriile-i tipare. Acestea sunt categoriile conținutale și problema este dacă prin ele putem susține apriorismul, sau nu.

Am fost determinați să facem o recenzie rezumativă din pricina lucrării care este o colecție de studii care nu se pot reduce întreolaltă la câteva idei generale. O privire generală asupra cărții Prof. M. D. Ralea, e posibilă însă din alt punct de vedere. Și anume, întreagă cartea respectivă aduce în fața publicului de înaltă cultură o serie de probleme psihologice, care au darul intrinsec să se impună printr'o gândire subtilă și problematică provocătoare, venite din partea autorului. *Zevediu Barbu.*

PSIHOLOGIE SOCIALĂ

G. W. ALLPORT and H. CANTRIL: *The Psychology of Radio. (Psihologia radio-lui)*. Harper's Brothers. N. Y. 1935. Pp. 276.

Orizontul cultural și social al omului modern, spre deosebire de acela al omului din trecut, este infinit mai larg. Viața spirituală a omului din trecut era restrânsă la comunitatea din care el făcea parte; viața spirituală a omului de azi s'a extins la omenirea întregului pământ. Omul de acum câteva secole și mai ales omul de acum câteva milenii, cunoștea și lua parte la ceea ce se petrecea în jurul său, în mediul din care făcea parte; omul de azi cunoaște și participă *pro* sau *contra* la tot ceea ce se petrece mai deosebit în lume, fie în China sau Spania, fie în oricare altă parte de pe glob.

Litera scrisă a însemnat primul pas de extindere și lărgire a mediului cultural și social al omului. Grație ziarului, revistei și cărții, omul a trecut peste granițele comunității sale imediate și și-a lărgit lumea sa la lumea celorlalți. Hrana sa spirituală s'a îmbogățit. Anume ea s'a îmbogățit enorm, posibilitățile literiei scrise fiind fără limită. Mijloacele moderne de locomoțiune au însemnat al doilea mare pas în aceeași direcție. Datorită trenului, vaporului, automobilului și chiar și avionului, vedem azi mult mai multe. Distanța dela om la om a devenit mult mai mică, iar posibilitățile de învățare dela unul la altul mult mai mari. Mijloacele de comunicație — în sfârșit — în deceniile din urmă au fost revoluționate de două noi descoperiri: cinematograful și — mai ales — radio.

Influența acestor descoperiri și mai ales influența difuziunii radiofonice asupra omului modern e pur și simplu imensă. Ceeace înainte era privilegiul celor puțini ori a nimănu, a ajuns azi bunul unei mari majorități, dacă nu a tuturor: Datorită difuziunii radiofonice putem azi asculta cele mai faimoase concerte din lume, putem să ne bucurăm de cele mai renumite orchestre, putem să ne instruiem prin cele mai interesante conferințe, etc. Putem, chiar, asista la nunți și încoronări regesti. În sfârșit putem afla tot ceea ce se petrece mai de seamă în țară și pe glob. Aceasta fie că suntem la țară, fie că suntem la oraș. Lumea întreagă e lumea noastră. O simplă învârtire a unui șurub și suntem — cu un simț cel puțin — la Paris sau Londra, în America sau în Africa ori în altă parte dorită din lume.

Rolul difuziunii radiofonice în cultura modernă fiind atât de mare și de important, avem azi nu numai o întreagă tehnologie, destinată perfecționării sale, ci avem și o întreagă psihologie și sociologie a sa. Care e influența difuziunii radiofonice asupra spiritului modern? Care e influența ei în comparație cu cea a cărții, revistei, ziarului, teatrului sau cinematografului? Ce noi trăsături sufletești aduce radio în persoana umană? Care e programul cel mai bun și cum trebuie el întocmit, pentruca eficacitatea sa psihologică să fie cât mai mare? Care sunt calitățile cele mai potrivite ale vocei? Ce ascultă oamenii cu mai multă plăcere? Iată câteva din multele întrebări, pe care o psihologie a radio-lui trebuie să și le pună și la care ea trebuie să găsească răspunsuri. Excelenta lucrare a lui G. W. Allport și H. Cantril e o strălucită realizare în această direcție.

Caracterele esențiale ale difuziunii radiofonice, spre deosebire de cele ale oricărei alte căi de contact social și comunicare spirituală, sunt date în nota de *contemporaneitate* și *universalitate* a acestei difuziuni. Timpul, care se scurge între emisiune și recepție e una cu zero. Prin aceasta difuziunea radiofonică poate fi concurată doar de conversație. Ea nu poate fi în nici un chip egalată și concurată de litera scrisă, teatru sau cinematograf. În toate aceste cazuri recepțiunea e despărțită cu un anumit interval de timp de emisiune, interval care poate varia dela câteva ore, cum e cazul ziarului, la câteva luni ori ani sau chiar secole, cum e cazul cărții și teatrului. În difuziunea radiofonică trăim în plină actualitate și contemporaneitate. Această conștiință a contemporaneității și actualității mai e dublată și de una a universalității. Ceeace eu ascult în acest moment, ascultă alte multe sute de mii, milioane și chiar zeci de milioane. E vorba de o integrare a mea într'un proces universal, la care participă o bună parte

din omenire, dacă nu majoritatea ei. Cazul e fără egal și fără precedent, fie în ceea ce privește ziarul, sau cartea, fie în ceea ce privește cinematograful. Difuziunea radiofonică e mijlocul cel mai larg și cel mai universal de contact spiritual, pe care mintea omenească l-a putut descoperi până acum. În cazul unui ziar, unei cărți sau unei reviste ceea ce eu citesc e ceva individual, de care în acest moment numai eu iau cunoștință; în cazul teatrului, cinematografului sau adunării politice ori religioase experiența mea e ceva mai largă. Ea se aplică tuturor celor din jurul meu. Nici într'un caz, nici în celalalt însă nu e vorba de ceva comun la sute, milioane și zeci de milioane, așa cum e în cazul difuziunii radiofonice. Starea sufletească, pe care această difuziune o creiază, nu e nici numai a mea, nici numai a celor din jurul meu, ci starea unei bune părți din nații și omenire. O bună parte din nație și omenire vibrează în unison cu mine.

Difuziunea radiofonică, adresându-se unei mulțimi așa de imense, de milioane și zeci de milioane, trebuie să se adapteze cât mai mult posibil acestei imense mulțimi, făcând apel la ceea ce ea are comun ca interese, sentimente și idei. O carte, o revistă sau un ziar, pot să se adreseze numai unei anumite clase de cetitori. Acelaș lucru poate fi cu puțință și în cazul unei piese de teatru sau cinematograf. Acelaș lucru nu mai e și nu mai poate fi adevărat în cazul radio-lui. Clasa de oameni trebuie înlocuită cu națiunea și omenirea însăși. În consecință trebuie să facem apel la ceea ce această nație și omenire are în comun, la ceea ce o unește și nu la ceea ce o separă. Difuziunea radiofonică — prin aceasta — e fără îndoială mijlocul cel mai democrat de comunicare între eu și indivizii. Noțiunea de popor și omenire e mai aproape de radio, decât de oricare alt instrument. Alături de caracterul de contemporaneitate și universalitate, caracterul de democrație, e, fără îndoială, al treilea caracter de seamă al difuziunii radiofonice.

Organul sensorial, pe care radio se bazează, e auzul. Majoritatea tuturor celorlalte mijloace de contact social și spiritual e bazată pe văz și auz împreună, predominare dându-se de obicei văzului. Văzul e, de altfel, simțul de care omul se servește mai mult în orientarea sa în lume. Judecăm oamenii după felul lor de a fi și a se prezenta, după culoarea ochilor și a feței, după mimică și umblet, după siluetă și felul de a se îmbrăca și așa mai departe. Li judecăm mai puțin după felul de a vorbi. Acest fel e totuși singurul fel pe care îl avem la radio. Persoana vorbitorului dela radio nu o vedem. Li auzim doar glasul, felul de a intona și accentua, timbrul și ritmul și nimic mai mult. Desigur noi ne-o putem imagina și vizual și — în cele din urmă — o putem judeca și după ceea ce spune și cum spune. Șansele unei atari judecăți, din punctul de vedere al adevărului, sunt însă mai reduse. Toate aceste lucruri nu sunt cunoscute teatrului sau cinematografului, ori adunării politice sau religioase, unde văzul joacă rolul principal. Această predominare a auzului în difuziunea radiofonică explică și natura programului difuzat prin radio, spre deosebire de ceea ce ni-se comunică prin carte, ziar sau revistă, ori teatru și cinematograf. Drama se pretează foarte bine cărții, teatrului sau cinematografului. Ea se pretează cu greu radio-ului. Dacă ea, totuși, e adaptată radio-ului, atunci punctul de greutate trebuie pus pe cuvânt și numai pe cuvânt. Mimica și decorul

— elemente atât de esențiale teatrului — nu prezintă nici o importanță. Ceva mai bine se pretează difuziunii radiofonice opera, prin elementele sale muzicale predominante. Elementul prin excelență adaptat radio-lui e însă muzica. Aproximativ 60% din programul difuzat la radio e muzică. Restul e format din informații, conferințe, reclamă, adică tot elemente auditive prin excelență.

Distanța dintre viața dela oraș și cea dela sat devine pe zi ce trece tot mai mică. Procesul a început cu automobilul și s'a sfârșit cu radio. Monotonia și urâtul lungilor seri de iarnă dela sate sunt azi în curs de dispariție. Radio a adus în casa săteanului teatrul, opera, concertele, conferințele și actualitățile. Bariera socială și culturală dintre oraș și sat a dispărut și dispare. Săteanul participă la viața capitalei și a țării.

Și participă — atât el, cât și orășanul — în modul cel mai confortabil cu putință. De unde la teatru, operă, cinematograf sau concert ești obligat să te conformezi unor anumite norme, să ai anumită ținută, să porți anumite haine, să ascuți politicos întreg programul, fie că-ți place fie că-ți displace, fie că e năduf, fie că e frig, la radio ești scutit de toate. Radio îți aduce lumea toată la tine, fără ați stingheri, în schimb, cu nimic libertatea și intimitatea. Radio poate fi ascultat cu egală eficiență fie în ținută neagră, fie în ținută de casă; îl ascuți dacă-ți place și-l închizi dacă-ți displace. Sunt, desigur, avantajii, care nu pot fi disprețuite.

Spre deosebire de cinematograf și teatru, care sunt mijloace de amuzare și instruire înafară de familie, radio e un mijloc de amuzare și instruire în familie. Faptul își are importanța și semnificația sa. Teatrul și cinematograful, reprezentând posibilități de distracție și instrucție înafară de familie, au un conținut aparte, cu puțință numai în cazul lor, nu și în cazul radio-ului. Teatrul și cinematograful își pot permite ideile cele mai avansate despre sex și familie și Stat. Ele pot fi — și deobicei sunt — o continuă satiră a prejudecăților asupra sexului și căsătoriei și a societății de azi în general, preconizând o stare de lucruri, cu totul diferită de cea de azi. Ele sunt avangarda lumii care vine. Toate aceste lucruri însă nu sunt posibile în cazul radio-lui. Radio, eminent revoluționar ca tehnică, e profund conservator în conținut. Adresându-se întâiu de toate familiei, el spune și poate spune numai ceea ce se spune deschis între părinți și copii și ceea ce e în deplin acord cu actuala stare de lucruri. De unde teatrul și cinematograful însemnează, fie prin funcțiunea lor, fie prin conținutul lor, o imputinare a timpului petrecut în familie și o slăbire a rândurilor ei, radio, dimpotrivă, însemnează totdeauna o întărire a acestor rânduri. Pentru a-l asculta nu e nevoie să părăsești cercul familiei, iar ceea ce ascuți e totdeauna de natura de a întări rândurile ei. Familia, din comunitate de sânge, lucru și interese, devine și o comunitate de instrucție și amuzament. E vorba de un efect foarte important și foarte bun și — mai ales — sosit foarte la timp.

Un efect similar, de întărire a solidarității sociale, are radio și asupra națiunii. O națiune devine o unitate reală și organică de indivizi, în măsura în care acești indivizi pot comunica între ei și mai ales în măsura în care ei au o reală comunitate de sentimente, interese și idei. Perfecționarea mijloacelor de contact social și spiritual e fără îndoială condițiunea

cea mai de seamă a existenței naționale. O națiune poate exista azi, când există trenul și automobilul, telefonul și avionul, radio și cinematograful. Dar mai ales radio. Aportul pe care el îl aduce în strângerea rândurilor dintre cetățenii unei țări e nespus de important. Sufletul unei țări poate fi trezit și unit prin el mai mult decât prin oricicare alt mijloc. America întreagă vibra și vibrează la discursurile lui Roosevelt. Același lucru cu Germania lui Hitler sau Italia lui Mussolini. Același lucru și cu țara noastră. Regele țării, datorită difuziunii radiofonice, nu mai e azi o ființă îndepărtată și abstractă. El e o ființă reală și vie, a cărui voce caldă și sfătuitoare — în momente de grea cumpănă — sau plină de avânt și însuflețire — în momente de sărbătoare — se poate auzi de către toți cetățenii țării. Moment de o covârșitoare importanță pentru conștiința lor națională!

Comunitatea de sentimente și idei, creiată prin radio, nu se mărginește însă numai la hotarele țării. Unda radiofonică, de fapt, nu cunoaște hotare. Prin aceasta radio nu e numai un apel către țară ci și un apel către umanitate. O transmisiune dela Beyreuth sau Salzburg, Paris sau Londra, se adresează omenirii întregi. Acelaș lucru cu un concert dela New-York sau Philadelphia. E o minune pe care Jules Verne n'a îndrăsnit să o viseze. Și, totuși, în timp așa de scurt minunea a devenit faptă. Din noțiune abstractă omenirea devine azi — datorită actualelor mijloace de comunicație — o noțiune reală și concretă. Distanța socială, culturală și spirituală dintre două sate, așezate pe două văi, despărțite de un munte, era acum un secol mult mai mare decât distanța dintre București și Paris sau Londra, sau București și New-York ori Los Angeles. O carte, care reprezintă succesul anului la New-York, e cunoscută în același an și la București. Actualitățile literare și artistice ale Parisului ajung în aceeași lună și pe malul Dunării. Un film, creiat la Holywood, face în câteva luni ocolul pământului. În sfârșit, un concert difuzat la Leipzig, și retransmis și în celelalte continente, e ascultat în unul și acelaș moment de zeci și chiar sute de milioane, răspândite pe întreg globul. O umanitate întreagă vibrează în aceleași simțiri.

Prin natura problemelor și prin felul cum ele sunt tratate cartea lui Allport și Cantril reprezintă una dintre cele mai instructive și atrăgătoare lecturi. O recomandăm, de aceea, cu toată căldura.

M. Mărgineanu.

PSIHOLOGIE DIFERENȚIALĂ

RAMNEANTU, P.: *Din metodologia biotipologiei*. Bul. Eug. Biopol. VIII. 1937. Pp. 257—261.

Biotipologia, fiind o știință de sinteză a datelor morfologice, fiziologice și psihologice, este fundamentul cel mai autorizat pe care se poate clădi organizarea rațională a societății. Măsurile de profilaxie somatică și mintală, orientarea profesională, organizarea învățământului, a timpului de recreație, organizarea muncii, etc., nu se pot face fără cunoașterea integrală a individualității biologice.

Cunoașterea biotipologică necesită strânsa colaborare a morfologului,

fiziologului și a psihologului, iar coordonarea și elaborarea datelor — operațiunea fundamentală a determinării criteriilor biotipologice — nu poate fi făcută decât de statistician. Această operă cere institute speciale, în cadrul cărora să colaboreze tehnicienii diferitelor științe. În acest sens D. Prof. I. Moldovan a conceput realizarea facultăților sau academiei de etnologie și biopolitică, care ar îngloba în aceleași cadre specialiștii diferitelor ramuri de cercetare biologică. Institutele de Igienă și Sănătate publică pot să coordoneze, după părerea autorului, aceste cercetări, până la realizarea deplină a centralizării științifice.

S. Cupcea.

Réunion Internationale de Biotypologie. (*Reuniunea Internațională de Biotipologie*). Paris, 24 Iulie 1937.

Viola G.: L'Évaluation de la constitution humaine individuelle. (Evaluarea constituției umane individuale). *N. Pende*: La méthode biotypologique d'exploration de l'individu humain. (Metoda biotipologică de explorare a individului uman). *Ch. Spearman*: L'examen de l'intelligence. (Examinarea inteligenței). *R. Weismann-Netter*: Biotypologie et médecine. (Biotipologie și medicină). *A. Gemelli*: Les méthodes de diagnostic du caractère. (Metodele de diagnostic al caracterului). *Ch. Champy*: L'examen sexologique des individus. (Examenul sexologic al indivizilor). *M. Ponzo*: Les méthodes d'examen des fonctions motrices volontaires. (Metodele de examinare a funcțiilor motorice voluntare). *R. Caussé*: Les méthodes à recommander pour l'examen des fonctions auditives d'un sujet adulte. (Metodele de recomandare pentru examinarea funcțiilor auditive ale unui subiect adult). *R. Dujarric de la Rivière et N. Kossovitch*: Les groupes sanguins en biotypologie. (Grupele sanguine în biotipologie). *P. Benedetti*: (L'Évaluation morphologique du cœur sur le vivant, en vue d'un classement biotypologique. (Evaluarea morfologică a inimii pe viu în vederea unei clasări biotipologice).

G. Viola expune concepția sa asupra constituției, considerată ca *variabilitatea cantitativă individuală* a caracterelor somatice și funcționale, organice și psihologice, la indivizi sănătoși. Variabilitatea constituțională fiind de natură cantitativă (cu mici excepțiuni), singura metodă de determinare obiectivă a constituției este antropometria în sens larg (cuprinzând măsurarea, evaluarea și elaborarea statistică a caracterelor anatomice, fiziologice și psihologice). Toate caracterele umane individuale se subordonează legii erorilor accidentale a lui Quételet, exprimată sub forma curbei lui Gauss. În cadrul acestei distribuții poziția precisă a individului este evaluată în grade centesimale (după metoda veche a lui Viola), sau în grade sigmatice. (În ultima vreme Viola și-a construit o scară sigmatică, fiecare grad al acestei scări fiind reprezentat de $\frac{1}{4}$ sigma). Autorul expune apoi metoda sa antropometrică externă (metoda sistemului închis), și încercările sale mai recente de a da o evaluare cantitativă funcțională a individului. Scopul autorului este ca pe baza unui indice static (morfologic) și a unui indice dinamic (funcțional), să formeze un indice unic, (indice general de putere organică), care să exprime într-o singură cifră, derivată numai din măsurători obiective, valoarea biologică a unui individ

N. Pende expune metoda sa biotipologică, care plecând dela studiul genetic al individului (baza biotipului), ajunge la examinarea aspectului morfologic, temperamental, de caracter și intelectual (cele 4 fețe ale piramidei biotipologice).

Ch. Spearman ne dă o expunere succintă a teoriei factorilor, arătând semnificația lor pentru determinarea capacității individuale. Ca metodă pentru determinarea factorului G recomandă utilizarea testelor lui Penrose și Raven.

R. Weismann-Netter accentuează importanța terenului în patologie. Scopul biotipologiei în medicină, după părerea autorului, este ca să premergă patologiei, prin determinarea terenului, și astfel să prevină evoluția patologică a individualității. „Individuologia patologică este ultimul termen și ultimul scop al medicinei umane.” Autorul anexează raportului său o fișă de examinare medicală biotipologică și o metodă de exprimare a individualității bolnavului, metodă care pare inspirată de sistemul antropometric al lui Brugsch, și, prin complexitatea sa, ne pare puțin utilizabilă.

A. Gemelli, după ce expune diversele metode utilizate în studiul caracterului (chestionare, grafologie, teste Rorschach, psihoanaliza), ajunge la concluzia că în determinarea caracterului nu este suficientă consemnarea rezultatului probei, ci e necesară observarea felului de executare a probei. Diferențele individuale rezultă din libertatea relativă a reacțiilor în fața constanței stimulilor. Această libertate a reacțiilor trebuie să ia locul constanței artificiale în examinarea caracterului.

Ch. Champy, în raportul său, caută să demonstreze că tipul sexual nu rezultă din diferite grade de funcțiune ale glandei sexuale, ci din diferența de sensibilitate individuală față de hormonii sexuali. Sensibilitatea individuală față de hormonii sexuali se transmite ereditar și diferă după rasă. Aceiaș cantitate de hormon ne va da tipuri sexuale diferite, în raport cu rasa, sensibilitatea ereditară, statura, etc. Determinând caracterele așa zise sexuale, determinăm de fapt adesea tipurile rasiale și subrasiale ale omenirii.

M. Ponzo demonstrează insuficiența metodelor analitice-atomistice în studiul motricității voluntare umane (de ex. scara lui Ozeretzki). Mișcarea voluntară nu este fragmentară: ea formează adevărate configurații, adevărate „cicluri de reacțiune” în care actele motorice izolate, succesive, sunt legate unele de altele. Actele motorice sunt părți, ale unor procese de adaptare, ele trebuiesc studiate în cadrul întregului cortegiu motoric al reacțiunii adaptative.

R. Caussé expune metodele determinării funcțiilor auditive, (metoda diapasanelor, audiometria radio-electrică). Audiometrul radio-electric poate produce sunete de înălțimi diferite (poate varia frecvența vibrației), cu intensitate diferită. Oricât ar fi de importante frecvența și intensitatea, ele nu rezolvă complet, spune autorul, studiul proprietăților auditive. În special e nevoie de a introduce, în studiul capacității auditive, noțiunea de timp în funcție de excitație.

R. Dujarric de la Rivière și N. Kossovitch expun tehnica determi-

nării grupelor sanguine, stăruind asupra valorii ereditare și rasiale ale acestor determinări.

P. Benedetti determină tipologia inimii, analog cu tipologia morfologică externă a lui Viola. Tipul morfologic al inimii tinde să coreleze cu configurația somatică externă, ceea ce constituie un argument important în favoarea ipotezei lui Viola asupra generalității stilului de construcție individuală.

S. Cupcea.

PSIHOLOGIE COMPARATĂ ȘI EVOLUTIVĂ

BUHLER CH.: *From Birth to Maturity. (Dela naștere la maturitate)* London, Kegan Paul, 1935. Pp. XVI+237.

Această carte este scrisă, cum spune autoarea în prefață, așa fel ca să fie accesibilă pentru învățători, părinți și studenți. Expusă clar și succint, ea pune la curent pe cititor cu tot ce e recent și bine stabilit în materie de psihologie infantilă, începând dela naștere până în pragul maturității.

Prima parte a cărții este dedicată copilului preșcolar, iar a doua copilului de școală. Peste tot autoarea dă o atenție deosebită propriilor cercetări și cercetărilor școlii sale, care de fapt reprezintă o bună parte din totalul cunoștințelor actuale asupra copilului. Literatura americană este mai neglijată și această lipsă poate fi simțită de cei ce se ocupă mai de aproape de psihologia infantilă.

În tot cursul cărții autoarea nu uită să arate tot ceea ce poate fi relevant din punct de vedere educativ.

Cartea se încheie cu câteva considerațiuni metodologice asupra psihologiei copilului.

M. Beniuc.

WARDEN C. J., JENKINS TH. N. and WARNER L. H.: *Comparative Psychology. (Psihologie comparată)*. New York, The Ronald Press Company. Vol. I: Principles and Methods (Principii și metode). 1935. Pp. X+506 Vol. III: Vertebrates (Vertebratele) 1936. Pp. X+560.

Dintre manualele și tratatele de psihologie comparată, apărute în ultimul timp, acesta care face obiectul prezentei recenzii, este cel mai cuprinzător și probabil cel mai bun. E plănuit în trei volume, din care au apărut până în prezent primul și al treilea. Al doilea, care trebuie să cuprindă psihologia nevertebratelor, este în curs de pregătire.

Vol. I se ocupă de principiile și metodele psihologiei comparate, propriu zis a celei animale. Într'o succintă schiță istorică, referindu-se mai curând la curente și idei decât la autori, cititorul face cunoștință cu dezvoltarea psihologiei comparate. Chiar în această parte autorii manifestă preferința lor pentru punctul de vedere naturalist obiectiv în psihologie; iar în capitolul 2 al cărții încearcă să demonstreze necesitatea tratării naturaliste a problemelor fie biologice fie psihologice, arătând că punctele de vedere vitaliste și teleologice nu mai pot fi susținute în lumina științei moderne. După aceste discuții de ordin teoretic și filosofic urmează o fun-

damentare biologică a psihologiei comparate, în care se discută problema evoluției filo- și ontogenetice, problema eredității și a adaptării prin învățare. Sunt apoi trecute pe scurt în revistă principalele teorii asupra învățării. Cu aceasta autorii ating însuși miezul psihologiei comparate: problema comportamentului. În locul împărțirii tradiționale în tropisme, reflexe, instincte și obiceiuri, ei încearcă o clasificare mai generală, după capacitățile receptive și reactive ale organismelor. Apoi fixează liniile generale pentru analiza comportamentului, pe bază observațională și experimentală, cu ajutorul metodei genetice și comparate. Penultimele două capitole (5 și 6), care laolaltă constituie o singură unitate, se ocupă de metodele și aparatele speciale pentru examinarea funcțiilor receptive și reactive ale organismelor.

Cartea se încheie cu un capitol (7) bine pus la punct despre morfologia și fiziologia organismelor. Cunoașterea anatomică și fiziologică a organelor de recepțiune și de reacțiune, atât de necesară celor ce se ocupă de psihologia comparată, poate fi dobândită cu ușurință din acest capitol, scris de autori care ei înșiși sunt specialiști în probleme zoologice.

Așa cum e conceput și realizat, acest prim volum din tratat, constituie o foarte serioasă bază pentru cei ce vor să se ocupe de viața psihică a animalelor.

Vol. III cuprinde psihologia vertebratelor după clase: pești, amfibii, reptile, păsări, mamifere (exceptând maimuțele) și maimuțe. Fiecare clasă animală este tratată după schema pe care autorii au adoptat-o în volumul prim: capacități receptive și capacități reactive. Autorii expun la fiecare clasă tot sau aproape tot materialul experimental și observațional cunoscut până în prezent la diferite spețe, atât pe latura receptivă cât și pe cea reactivă. Acest fel de a înfățișa lucrurile dă cărții aspectul de a fi mai mult descriptivă decât interpretativă. Totuși o imagine generală a psihologiei unei clase animale reese destul de limpede din materialul expus. Avantajul indiscutabil e că ai în față tot ceea ce până în prezent e cunoscut despre clasa respectivă și prezintă oarecare valoare științifică. Peste 2000 de lucrări au fost utilizate pentru compunerea acestui volum.

Claritatea expunerii și bogăția informației îl fac neprețuit pentru specialiștii în psihologia comparată.

M. Beniuc.

PSIHOLOGIE ANORMALĂ ȘI PATOLOGICĂ

BENJAMIN, J. D., EBAUGH, F. G.: *The diagnostic Validity of the Rorschach Test. (Validitatea diagnostică a testului Rorschach)*. The American Journ. of Psychiatry 94. 1938 p. 1163—1178.

Autorul a examinat 50 bolnavi mintali cu ajutorul testului Rorschach, fără a cunoaște tabloul clinic al pacienților și a comparat diagnosticul fixat cu ajutorul acestui test, cu diagnosticul fixat de un grup de medici, lucrând în mod independent. Cazurile au aparținut sindromelor diferite mintale: schizofrenie, psihoneuroze, depresii, psihoză alcoolică, paranoia, hipomanie, epilepsie, isterie, encefalopatie post-traumatică.

Examinarea s'a făcut în două serii. Corespondența „completă” între

diagnosticul Rorschach și diagnosticul clinic a fost, la întâia serie 84.7%, iar la a doua serie 97.8%.

Cifrele sunt asemănătoare cu coeficientul de corelație găsit de Vernon între diagnosticul Rorschach și descrierea clinică și personală (0.833 ± 0.0315). Autorul crede că testul Rorschach (aplicat la normali și la bolnavi mintali) prezintă cel mai înalt grad de validitate dintre toate testele obiective utilizate în determinarea personalității. S. Cupcea

BURT, C.: *The Backward Child (Copilul întârziat)*. London. University of London Press. 1937 Pp. XIX—694

C. Burt, în lucrarea „The Backward Child”, continuă studiul anomaliilor mintale ale copilului de vârstă școlară, studiu început cu volumul „The Young Delinquent”.

Lucrarea de față se ocupă cu cauzele întârzierii educaționale; diagnosticul, tratamentul și instrucția copilului întârziat.

Copiii întârziați nu formează o categorie biologică omogenă. Tratatamentul lor nu poate fi făcut în masă, ci individual, conform tipului de întârziere. După părerea autorului, înainte de a lua orice măsură, trebuie să lămurim cel puțin următoarele trei probleme: Întârzierea este datorită defectelor intelectuale, sau defectelor morale și temperamentale? Defectele sunt înăscute sau sunt câștigate? Defectele sunt generale sau sunt limitate, specifice?

Autorul expune metodele cu ajutorul cărora putem ataca aceste probleme. Foaia de observație și examinare, utilizată în această lucrare, cuprinde: Studiul genetic și istoricul familiei; studiul condițiilor familiare; istoricul condițiilor fizice; examinarea fizică (antropometrică și medicală); examinarea psihologică (teste mintale, educaționale, temperament și caracter).

Autorul a studiat 291 copii întârziați din Londra (193 băieți și 198 fete), un grup de 196 copii întârziați din Birmingham, și un grup de control, format din copii cu un nivel educațional standard, de aceeași vârstă și din aceleași școli. Rezultatele autorului, în ceea ce privește condițiile întârzierii, sunt următoarele (dăm ca exemplu grupul din Londra):

	Condițiuni		
	Majore	Minore	Total
Condițiuni ereditare	46.9%	31.7%	78.6%
Condițiuni de mediu	21.6%	52.3%	73.9%
Condițiuni fizice	10.5%	69.3%	79.8%
Condițiuni psihologice			
Intelectuale			
generale	53.2%	6.9%	60.1%
specifice	5.4%	12.0%	17.4%
total	58.6%	18.9%	77.5%
Temperamentale	9.3%	25.8%	35.0%

Conform acestor date, cauzele întârzierii educaționale sunt multiple. C. Burt constată că, în medie, fiecare copil întârziat a suferit influența a lor trei factori adversi, care i-au încetinit progresul. În cea mai mare parte

cauzele întârzierii educaționale sunt psihologice și anume: o inferioritate generală a capacității intelectuale, probabil înăscută.

Metodele de tratament și educație (dezbătute de autor în ultimele capitole), cer colaborarea tuturor specialiștilor (profesor, medic, asistent social, psiholog etc.), iar multiplicitatea cauzelor impune individualizarea măsurilor conform constelației factorilor care au determinat întârzierea.

Lucrarea lui C. Burt prezintă o valoare deosebită. Intregul material este tratat cu competență și obiectivitate remarcabilă. S. Cupcea

PSIHOLOGIE APLICATĂ

PSIHOLOGIA EDUCAȚIEI

PRESSEY, L. S. and JANNEY, E. J. (Edit.): *Casebook of Research in Educational Psychology. (Cercetări cazuistice în Psihologia Educației)*. Harper & Brothers Publ. N. Y. London. 1937. XVII+432 Pp.

Căile de sistematizare și prezentare a achizițiilor științifice din întreg câmpul de cercetare al unei discipline sunt deosebite ca formă. Cele mai cunoscute și frecvente par a fi: 1) manualul-tratatul și 2) tratatul de izvoare. Menit să cuprindă într'un tot complet și coerent o imensă varietate de cercetări speciale și să o prezinte prin prisma unei concepții unitare, manualul reprezintă firește o piatră de hotar la începutul cercetării științifice. Dar nu este mai puțin adevărat că manualul e supus nevoilor expunerii, că el plutește în zona generalităților și că nu totdeauna schema sa unificatoare apropie pe lector de realitatea fenomenală. Manualul închide o concepție, o etapă hotăritoare în dezvoltarea unei științe sau a unei cariere științifice. Tratatul de izvoare, elaborat de obicei prin sistematizarea conoluțiilor cercetărilor sau cercetătorilor, care marchează punctele esențiale din dezvoltarea sau starea actuală a unei discipline, se apropie mai mult și mai direct de realitatea concretă. Cărțile de izvoare cuprind extrase și reproduceri și sunt însoțite de comentare mai lungi sau mai scurte.

Editorii lucrării de față n'au avut intenția de a da un manual sau tratat de izvoare. Preocuparea lor a fost de a arăta profesorilor *care fac experimente* — și cărora le este închinată cartea — imensa varietate în formă și cuprins a cercetărilor din psihologia educației, de a le indica cum se aplică o metodă unui câmp dat de fenomene și de a stimula interesul cercetării și la cei ce nu posedă utilajul laboratoarelor universitare. Sunt probleme ce pot fi abordate de orice profesor dacă a dobândit atitudinea științifică de cercetare.

În domeniul psihologiei educației este, se pare, o carte de factură nouă. Fiecare capitol cuprinde mai multe studii referitoare la o problemă generală — reproduse din periodice și alte cărți speciale — de o întindere, relevanță și valoare variabilă. Fiecare studiu la rândul său ne înfățișează un mod de a cerceta *experimental* o problemă specială. (În consecință spațiul nu ne îngăduie să amintim pe toți autorii reproduși).

Dacă multe din metode par învechite și multe rezultate depășite — după propria mărturisire a editorilor — câștigul profesorului ce o consultă este de ordin critic. Cartea dă puțința să se întrezărească nu numai „vieața” în devenire a unei științe, ci să se descopere deficiențele metodice, să se distingă ceea ce este permanent și trecător într'o disciplină de cercetare. Nu numai atât. Interesul teoretic al acestor studii are și o valoare practică directă pentru clase. Un studiu, de ex., descoperă că iritabilitatea și insomnia pot fi atenuate prin simple schimbări dietetice. Altul demonstrează că natura formală a scrisului influențează nota profesorului, — ea variind cu felul scrisului în cazul compozițiilor de conținut identic. Prin alte cercetări se arată că elevii rețin mult mai mult din lecțiile de istorie dacă cursul este făcut *inapoi* (dela prezent la trecut), decât dacă urmează ordinea cronologică obișnuită, etc. Nu sunt acestea adevăruri cu o imediată aplicabilitate în învățământ?

Fiecare din cele 14 capitole ale cărții este precedat de o sumară introductivă lămuritoare a editorilor și e urmat de o încheiere rezumativă a studiilor reproduse.

Un factor neglijat în psihologia educației este după opinia editorilor *sănătatea organică*. Din acest motiv cartea se deschide — după capitolul introductiv — cu studii referitoare la această problemă, ca de ex.: „Influența numărului bolilor asupra emoțiilor (frica, mânia)”, „Nervozitatea copiilor de școală raportată la foame și regim alimentar”, „Creșterea rendementului școlar concomitent cu lecțiile de educație sanitară”, ș. a.

Interesele și imboldurile de activitate fac obiectul capitolului următor. Reținem rezultatele unui studiu asupra competiției individuale și colective. Rendementul muncii este cu mult superior în competiția individuală (stimularea elevilor unei clase) în comparație cu cea colectivă (stimularea claselor), iar curbele de muncă, considerate din unghiul de vedere al acestor două feluri de motivare, se separă tranșant — cea a muncii individuale crescând în mod definit, în timp ce curba muncii colective scade considerabil. Iar dacă se dă posibilitatea de a alege între munca individuală (pentru sine) și cea colectivă (pentru clasă-grup) cea dintâi este de 3 ori mai frecvent aleasă decât cea din urmă. Fiecare din aceste forme de motivare produce o creștere a rapidității muncii care depășește nivelul practicei sau acțiunii nemotivate.

Tratarea unor probleme speciale în legătură cu *adaptarea socială*, balanța emotivă și *inteligență*, este urmată de capitolul privitor la *diferențele individuale* și la importanța educativă și școlară a acestora. Studiile se întemeiază pe date culese din cele mai variate domenii: școală primară, industrie, colegii universitare, etc. Un studiu ne arată că dispoziția emotivă generală (stabilă sau nestabilă) a profesorului produce efecte considerabile în copii în nu mai puțin de două luni. Elevii profesorilor cu o cotă superioară mediei din punct de vedere al stabilității emotive sunt în medie mai stabili decât cei ai profesorilor nervoși și excitabili.

Studiile referitoare la problema *performanțelor școlare* relevă lipsa de validitate și fidelitate a examinărilor orale și scrise, practicate în mod curent, arătând că uneori există diferențe enorme în aprecierea aceleiași compoziții de profesori deosebiți. Se reliefează astfel nevoia introducerii teste-

lor obiective, educaționale, asupra cărora, din păcate, editorii nu s'au oprit în deajuns.

Capitolele centrale ale lucrării privitoare la *tipurile și rendementul învățării* se deschid cu vestitul studiu din 1897 (inceput în 1893) asupra învățării limbajului telegrafic, datorit lui Bryan și Harter, în care învățarea fu privită ca procesul de „dobândire a unei ierarhii de obișnuințe.” Un studiu ne înfățișează o interesantă încercare de a măsura și compara două tipuri de învățare (sau poate, mai bine, învățarea în două domenii deosebite): progresul în cucerirea limbajului și controlul urinării la copilul mic. Pentru perioada de timp considerată (18—30 luni), curba dobândirii limbajului este foarte accelerată în raport cu cea de a doua, deși ambele se apropie de curbele obișnuite de învățare. Datele asupra memorizării scot în evidență rolul „înțelesului” sau „înțelegerii” în procesul învățării. Studiile scot în orice caz la iveală faptul că dobândirea unei abilități speciale prin învățarea rutinară nu este singurul tip de învățare.

În capitolul consacrat *atitudinilor și trăsăturilor de caracter* se urmăresc: Variația intereselor și atitudinilor, influența cursurilor, propagandei orale, etc. asupra atitudinilor, influența cinematografului asupra atitudinilor sociale ale elevilor de liceu, funcțiunea idealelor și atitudinilor în educația socială, etc.

Transfertul învățării, adică ameliorarea indirectă și generalizarea progreselor parțiale din procesul învățării, este de o deosebită importanță pentru educație. Ce efect are studiul unei limbi străine asupra celei materne? Studiul unei științe mărește capacitatea de gândire clară și acurată? Profesorul de fizică, de ex., poate desvolta în studenții săi o astfel de atitudine științifică încât să determine nașterea unei priviri cuprinzătoare, a unei judecăți „deschise” pentru problemele sociale și economice? Se pot desvolta la lecții ideale și valori care să înrăurească conduita în afară de școală și mai târziu în viață? Reținem câteva concluzii. Dacă învățarea în o anumite situație este însoțită de „sensul” întrebunțării posibile în alte situații, învățarea se extinde și în situațiile corespunzătoare. Cunoașterea geometriei, de pildă, favorizează învățarea problemelor matematice și spațiale dacă se sugerează elevilor că geometria le poate folosi în acest scop. Practica redusă, produce un transfert redus, în vreme ce practica însoțită de „conștiința metodei” poate avea ca urmare un transfert mai extensiv. De asemenea se pare că elevii inteligenți arată un transfert mai accentuat decât cei cu o inteligență mai redusă, — transfertul variind direct cu inteligența. Concluzia ultimă pare a fi însă următoarea: deși transfertul survine, exercitarea unei aptitudini sau abilități apare totdeauna mai eficientă (cu rendement mai mare) decât exercițiul unei alte aptitudini plus transfertul la abilitatea pe care tindea s'o mărească. Rezultat firesc ce confirmă ideea că a învăța ceva înseamnă a *activa* în acea direcție.

Un capitol special este consacrat *oboselii* și condițiilor obiective de muncă.

O problemă de o semnificativă importanță, de obicei nu în de ajuns de subliniată, este cea privitoare la *rezultatele școlarității*, care formează obiectul capitolului penultim. Care sunt, în definitiv, efectele mai apropiate și mai îndepărtate ale învățării în școală dacă trecem dincolo de conside-

rațiile întemeiate pe cercetările asupra memoriei, sub aspectul reținerii imediate de cifre, imagini ori silabe? Concluziile studiilor reproduse nu sunt prea îmbucurătoare. Studenții, de pildă, după câteva luni dela examen știu mai puțin de jumătate din ceea ce au știut la examen. „După douăzeci de ani, a fost mică evidența că exercitarea în colegiu i-a făcut mai fericiți, mai cu succes sau mai sănătoși” (p. 419).

Concluzii generale: Educația efectivă rezultă din acțiune; profesorii sunt datori să citească revistele de specialitate — psihologice și pedagogice — dacă e să păstreze un contact normal cu ritmul de dezvoltare al unei științe atât de bogate și variate în cuprins și aplicațiuni; ei trebuie să-și desvolte în același timp o atitudine științifică în fața tuturor problemelor școlare și să ducă mai departe cercetarea în condițiunile și cu mijloacele ce le stau la îndemână. Numai dacă studiul științific al realităților școlare face parte integrantă din programul fiecărei școli și fiecărui profesor în parte, adevărurile devin viabile și măresc eficacitatea educației.

E o carte ce se consultă cu mult interes; ea actualizează probleme și pune altele nouă, sugerează colorare practice chiar și pentru specialistul, care, urmărind de aproape evoluția psihologiei educației, descopere insuficiențe metodice și nu se oprește la marginea unor rezultate indoielnice. Dar, cartea n'a fost editată pentru specialiștii laboratoarelor universitare, ci pentru profesorul cu vederi largi ce întâlnește la fiecare pas probleme ce se cer rezolvate fără prea mare întârziere.

D. Todoranu

PSIHOLOGIE ECONOMICĂ

BURTT, E. H.: *Psychology of Advertising. (Psihologia reclamei)*. Houghton Mifflin Co. The Riverside Press Cambridge. 1938. p. 473.

După clasicul tratat al lui Mataja și a lucrărilor lui Starch, Strong și Hollingworth asupra reclamei, Burt ne prezintă sub formă de manual — utilizabil pentru cursurile de psihologie a reclamei sau publicității — o sinteză a cercetărilor nouă din această ramură a psihologiei economice. Completând două lucrări anterioare („Principles of Employment Psychology” și „Psychology and Industrial Efficiency”), cea prezentă include ciclul psihologiei economice, așa cum aceasta este concepută de Burt. Psihologia economică („Business Psychology”) are, după Burt, următoarele diviziuni: (1) psihologia plasării („employment”), care se ocupă cu tehnica măsurării aptitudinilor la persoanele de plasat; (2) psihologia rendementului industrial care se ocupă cu problemele ce survin după plasare (ucenicia, eliminarea oboselii, monotonia, accidentele, etc.) și (3) punerea pe piață („marketing”) a produselor și vânzarea personală sau prin reclamă.

În introducere se arată creșterea considerabilă a publicității în urma specializării, apariției tiparului și a concurenței, precum și aspectul etic al reclamei. Dacă problema eticului în reclamă este extrem de complexă, se poate totuși conchide după autor că „starea actuală a reclamei este pe un plan etic mult superior celui pe care se găsea cu câteva generații în urmă”.

Pe măsură ce studiile privitoare la publicitate s'au înmulțit și rolul acestora pentru viața economică a crescut, psihologia reclamei, care înainte

vreme utiliza rezultatele obținute în alte locuri și cu alte procedee, tinde să-și creeze metode proprii de examinare a problemelor speciale pe care ea le ridică. Aceste metode, sau mai exact, aceste adaptări a metodelor generale ale psihologiei pentru studiul fenomenelor de reclamă, sunt: (1) experimentul de laborator sau din viață („field studies”); (2) Cercetarea reacțiilor asupra reclamei prin înapoierea unor cupoane, etc. ce însoțesc reclamele, și (3) metoda istorică ce consistă în a urmări în cursul mai multor ani efectul unui principiu de reclamă. (De ex., culoarea. Dacă se studiază un jurnal sau o revistă și se constată că numărul reclamelor colorate crește cu trecerea timpului, înseamnă că crește și eficacitatea acestui fel de reclamă. Dacă, spre a lua alt exemplu, proporția reclamelor cuprinzând principiul „comicalului” scade, e un indiciu că reclamele comice își pierdută treptat efectul).

Publicitatea nouă în contrast cu cea care se practica înainte vreme, recunoaște supremația publicului și caută să se conformeze preferințelor și înclinărilor acestuia. Urmând așadar ordinea de tratare impusă de stadiul actual a reclamei, autorul se ocupă în primul rând de natura și posibilitățile de determinare ale *dorințelor și preferințelor* consumatorilor. Odată cunoscute dorințele și înclinările generale ale masselor, se poate întocmi *apelul*, mesajul publicității, menit să determine cumpărarea în observator. *Apelul* sau mijlocul de a favoriza cumpărarea a ceea ce este dorit își poate urmări scopul prin *circuit scurt și lung*. Cel dintâi ia forma *sugestiei* sau tinde să actualizeze un *instinct* ori o *dorință*. *Apelul* prin circuit lung caută să pună în mișcare pe observator fie prin *informațiuni* mai amănunțite asupra produsului prezentat, fie prin *deslănțuirea proceselor de gândire*.

Autorul, în urmăre, analizează aceste forme de apel. *Sugestia* indirectă și pozitivă este preferabilă, de pildă, celei directe și negative. Sistemul cupoanelor anexate la reclame este foarte eficace întrucât dă posibilitate observatorului ca atunci când este sub presiunea sugestiei să treacă la actul cumpărării.

Răspunsul de cumpărare se poate stimula și prin apelul făcut la una din tendințele fundamentale — instincte după autor —: foame, t. sexuală, parentală, de conservare și afirmare proprie, frică, etc. Fiecare din aceste tendințe se leagă de anume produse, — fapt de o deosebită importanță pentru creatorul de reclamă. Forma apelului este uneori decizivă în cumpărare. Un exemplu lămuritor. Cartea cu titlul „Casanova and his Loves” (Casanova și amorurile sale) s'a vândut în 8000 de ex.; aceeași carte cu titlul „Casanova — History's Greatest Lover” (Casanova — cel mai mare amoretz al istoriei) s'a vândut în 22.000 exemplare...

Apelul prin circuit lung utilizează informația (întrebuințarea produsului, procesul de fabricare, materiile prime componente, personalul fabricii, etc.) și argumentarea, care nu trebuie să fie numai logică (argumentele emoționale, nelogice sunt adeseori determinante pentru nașterea încrederii în produs).

Apelul poate îmbina circuitul scurt cu cel lung, în sensul că vânzarea este începută prin sugestie la care se adaugă treptat „rațiunile” de cumpărare, care să întărească decizia clientului sau observatorului.

Dacă se face abstracție de însușirile intrinsece ale apelului și dacă

ne întrebăm ce apel trebuie folosit în anume împrejurare, studiile arată că natura apelului depinde de natura cumpărătorului și a produsului. Dacă inteligența unui observator este sub C. I. 0,70 nu este înțelept a-i vorbi de calorii, vitamine, sau radiațiuni ultraviolete... În al doilea rând, un apel adecvat unui produs, poate fi cu totul nepotrivit pentru altul. Este absurd să vorbești de... frumusețea estetică a sârmei ghimpate... Se poate vorbi însă de durabilitatea ei. În acest loc autorul expune după cercetările și datele lui Starch, Adams, Hollingworth, etc., eficacitatea diferitelor feluri de reclame și de problema adaptării apelurilor la produsele concrete și la indivizi. *Adaptarea apelului la natura observatorului* introduce în psihologia reclamei problema diferențelor individuale, pe care autorul le tratează ținând seamă de: inteligență, interese, vârstă, sex, emotivitate și stare economic-socială.

După expunerea acestor principii generale, autorul se ocupă de prezentarea directă a apelurilor, de construcția lor intrinsecă, întrucât valoarea acestora depinde de măsura în care atrag atenția și impresionează memoria observatorului. Analiza atenției este urmată de expunerea valorii atenționale-mecanice a *mărimii* (reclamei ca atare și tiparului) *intensității*, *mișcării*, *contrastului*, *izolării și poziției spațiale* (în periodice și spațiu liber). La acești factori de natură mecanică, dependenți de proprietățile fizicale ale stimulenților, se adaugă factorii „de interes” care controlează atenția: *noutatea*, *comical*, *culoarea*, *ilustrația-figura*. Pentru menținerea atenției și înlăturarea fluctuațiilor ei se folosesc o seamă de mijloace în legătură cu *unitatea*, *linia și forma* apelurilor. *Scrisul și caracterele* tipografice întregesc acești factori, întrucât dau posibilitatea de a asocia impresiunii reclamei anume imagini și reprezentări plăcute.

Asociația și memoria sunt favorizate prin *repetiția*, *recența*, *vioiciunea*, *întăietatea și tonalitatea afectivă* a reclamei. Repetiția are un rol deosebit, însă „valoarea memorială se apropie de rădăcina cubică a numărului de prezentări” (p. 350). Ingeniozitatea, ritmul și aliterația textului reclamei, narațiunea și prezentarea potrivit principiilor uitării, întregesc condițiile ce favorizează asociația și memoria reclamelor. În aceeași ordine de idei autorul consacră un capitol special „mărcilor depuse” și numelui produselor de vânzare.

La sfârșitul lucrării Burt se ocupă de „mediile” de reclamă. O atenție specială este acordată reclamei prin *radio*, datorită faptului că acest procedeu se întemeiază numai pe impresiuni de natură *auditivă*. Restul mediilor sau mijloacelor de reclamă sunt grupate în două categorii: 1) directe, în care reclama merge la observator (ziare, reviste, poștă, mostre, plăci de fonograf, telegrame, apel la telefon) și 2) indirecte, în care observatorul merge la reclamă (cinema, teatru, vitrine, impachetaje, etc.).

Ultima problemă tratată este cea privitoare la crearea bunei voinți („good will”) în public; căci ceea ce interesează pe omul de afaceri nu este să vândă ci să-și creze clienți; nu-l interesează numai prezentul, ci mai ales viitorul afacerilor sale.

Concluziile autorului subliniază dinamica publicității, noile probleme, tehnice de studiu și responsabilitatea științifică a psihologului care va lua în viitor din ce în mai mult parte la opera de publicitate.

Cartea reprezintă o contribuție sistematizatoare considerabilă pentru psihologia reclamei, deși ni se pare că punctul de vedere psihologic (cartea este o *psihologie* a reclamei) nu este în totdeauna elementul central al tratărilor sale. O altă problemă care ni s'a pus și cu prilejul lecturii acestei lucrări este dacă și în ce măsură reclama sau publicitatea bunurilor economice se deosebește de *propagandă*, căci după vederile autorului nostru se pare că cele două direcții de influențare a omului au aproape în întregime un hotar comun. Deși opinia noastră înclină spre separarea tranșantă a acestor două domenii (din unghiul de vedere al scopurilor și mijloacelor obiective, așa cum am arătat în cercetările noastre asupra „Psihologiei Reclamei”, publicată în 1935) cercetările viitoare vor arăta care din cele două direcții de studiu, definite până în prezent, este mai potrivită; cea care accentuează elementul psihologic constant căutând rolul și eficacitatea lui în funcție de diferitele medii de reclamă (radio, ziare, reviste, etc.), sau cea care pleacă dela mediile de reclamă pentru a accentua în primul rând factorii obiectivi ai acestor medii și apoi cauzația psihologică a efectului lor. În ultimă analiză, aceste două direcții sunt perspective: în primul caz s'ar vorbi de „rolul atenției în reclama vizuală, auditivă”, etc., în al doilea, de „reclama prin radio și atenția”, „reclama prin ziar și atenția”, etc.

D. Todoranu

PSIHOLOGIE MEDICALĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PAGE, J.: *Mental Disease in Russia. (Boalele mintale în Rusia)* The American Journ. of Psychiatry, 94, 1938 p. 859—865.

HALPERN, L.: *Some Data of the Psychic Morbidity of Jews and Arabs in Palestine. (Câteva date asupra morbidității psihice a Evreilor și Arabilor în Patologie).* The American Journ. of Psychiatry 94, 1938 p. 1215—1222.

J. Page publică date asupra frecvenței turburărilor mintale, obținute în cursul unei călătorii în Rusia. Nu avem statistici precise — spune autorul, — dar medicii psihiatri districtuali din Rusia afirmă că aproximativ 1% a populației este sub îngrijire psihiatrică. Această proporție este ceva mai ridicată decât a celorlalte țări: Suedia 0.74%; Norvegia 0.64%; Massachusetts 0.67% (cea mai ridicată proporție de internați din Statele Unite). Boalele mintale sunt deci cel puțin tot atât de frecvente în Rusia, ca în oricare altă țară.

Distribuția bolnavilor (procente) în raport cu sindromele mintale se prezintă în felul următor (comparativ cu St. Unite):

	Statele Unite	Rusia	Ucraina
Demența precoce	45	54	51
Ps. maniaco-depresivă	12	2	5
Demența senilă	4	3	4
Arterioscleroză cerebr.	4	2	1
Paralizie generală	5	4	4

	Statele Unite	Rusia	Ucraina
Psihoză alcoolică	3	3	2
Deficiență mintală	6	9	11
Epilepsie	3	12	12
Psihonevroze	1	3	2
Altele	17	8	10

Diferența cea mai însemnată o găsim în ceea ce privește psihoza maniaco-depresivă. J. Page crede că această diferență este explicabilă mai mult prin diferențe de diagnosticare, decât prin modificarea sistemului economic. Ceea ce s'a schimbat, spune autorul, este conținutul simptomelor mintale. Delirantii și halucinatorii nu mai sunt persecutați de diavol sau de voce divină, ci de „Stakhanoviști”, muncitorii buni, care-i acuză de neglijență în executarea planului quinquenal. Pacienții cu delir de grandoare nu mai afirmă că sunt Țari, ci mari ingineri și inventatori.

L. Halpern studiază frecvența turburărilor mintale în Palestina. Proporția de bolnavi mintali în 1931 a fost de 83 la 100.000 locuitori, deci un număr foarte redus. Repartiția cazurilor este următoarea:

Arabi	Musulmani	65	la	100.000
	Creștini	109	„	„
Evrei	. . . . .	143	„	„

Datele mai recente (1936) arată o creștere a turburărilor mintale la Evrei, la proporția de 194 la 100.000 loc. evrei. Comparând datele cu frecvența bolnavilor mintali din alte țări constatăm că imbolnăvirile în Palestina sunt mai reduse (Irlanda 648; Scoția 496; Anglia 449; Statul New-York 405; Germania 331; Finlanda 311, la 100.000 loc.). Autorul crede că selecția medicală severă a imigranților a avut un rol deosebit în prevenirea turburărilor mintale.

În raport cu sindromele mintale găsim următoarea distribuție (procente):

	Evrei	Musulmani	Creștini
Schizofrenie	70.1	44.9	37.8
Ps. maniaco-depresivă	10.4	23.7	28.0
Paranoia	1.2	2.5	2.3
Oligofrenie	7.6	1.7	5.4
Demență senilă	2.8	1.7	3.0
Psihoze organice	2.5	4.2	3.0
Psihastenii	1.2	4.2	9.1
Epilepsie	0.9	5.1	2.3
Paralizie generală	0.9	4.2	3.8
Psihoze exogene (intox.)	0.6	1.7	2.3
Psihoze alcoolice	0.3	5.9	3.0

Concluzia autorului este că numărul bolnavilor mintali este mic în Palestina, iar cei mai mulți dintre bolnavi sunt Evrei, probabil datorită frecvenței deosebite a schizofreniei la acest grup de populație.

S. Cupcea

PSIHOLOGIE JURIDICĂ

WILLEMSE, W. A.: *Constitution-Types in Delinquency. (Tipurile constituționale în delincvență)*. London. Kegan P. 1932 Pp. VIII+266.

Autorul studiază delincvența în raport cu tipurile psihosomatice ale lui Kretschmer. Actul antisocial ia un caracter diferit după configurația constituțională a infractorului. Astfel:

a) Astenicii comit acte solitare, premeditate, calculate, adesea cu elemente de timiditate și cu lipsă de energie. Dacă constituanta athletică este mai accentuată (tipuri atletico-astenice), acestor caractere se mai adaugă energia tenace, sfidarea și curajul.

b) Atleticii, cărora autorul crede că le corespunde o constituție mentală epileptoidă, prezintă în actele lor o violență agresivă, dispreț față de societate, egocentrism, lipsă de scrupule, având — între isbucnirile violente, — o atitudine calmă și calculată. Energia și violența lor, pe un fond de răceală și premeditare, duc la cele mai grave forme criminale.

c) Picnicii, optimiști și sociabili, sunt agresori ocazionali. Fără premeditare, fără calcule, ei produc agresiuni, certuri, bătăi ocazionale, uneori cu urmări grave. Delincvența lor e în general determinată exogen. Ei dau cel mai mare număr de șefi de bande, falsificatori de monedă, și mai ales de infractori prin excese sexuale și intemperanță alcoolică.

Lucrarea lui W. A. Willemse este interesantă nu numai prin datele sale asupra constituției delincvenților, ci și prin încercarea autorului de a da un studiu sintetic asupra problemei constituției. S. Cupcea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

FĂCĂOARU, I.: *Predispoziția pentru crimă. Studiu genealogic*. Bul. Eug. și Biopol. VIII. 1937 p. 223—227.

Pe baza unui studiu genealogic (133 delincvenți) autorul găsește un mai mare număr de recidiviști în grupa cu ascendență tarată, decât în grupa alcătuită de delincvenți cu ascendență liberă de tare mai grave. De-asemenea, gravitatea delictelor diferă în cele două grupe: ucigașii sunt de 10 ori mai mulți în grupa tarată decât în grupa netarată.

Delincvenții la primul delict au în medie 0.9 rude defective fiecare, pe când cei din grupa recidiviștilor au 3.5 rude defective de fiecare. Gravitatea tarelor printre rudele delincvenților crește pe măsură ce trecem dela categoria infractorilor la categoria ucigașilor. S. Cupcea.

* HIRSCH, M. D. N.: *Dynamic causes of juvenile crime. (Cauzele dinamice ale criminalității juvenile)*. Sci-Art Publishers, Cambridge, Mass. 1937. Pp. 250.

Înainte de a prezenta datele proprii, autorul face un rezumat scurt dar substanțial al principalelor lucrări apărute în ultimii ani referitor la delincvența juvenilă. Așa de ex. sunt expuse cercetările lui Healy, Bronner, Burt, Slawson, etc.

Cercetările autorului se bazează pe un număr de 604 delincvenți minori de ambele sexe. Dintre aceștia aproximativ 90% sunt recidiviști. Toate aceste cazuri au fost examinate într'o clinică psihologică de sub conducerea autorului, clinică atașată unui tribunal de minori.

Fiecare caz a fost supus unui examen psihologic, social și medical amănunțit. Ordinea de examinare a fost următoarea: Imediat după intrarea în clinică asistenții sociali au adunat datele asupra antecedentelor familiare și sociale ale copilului. După aceasta copilul a fost supus unui examen psihologic de către un specialist, cu o baterie de teste (minimum 4 teste, iar mai frecvent 6 sau 7). Aceste teste privesc nu numai inteligența generală ci și judecata socială, vocabularul, memoria, etc. Acest examen a fost urmat de un studiu al personalității făcut de către un psiholog, după care copilul a fost încredințat unui psihiatru. Oricecâteori s'a găsit necesar copilul a fost supus unui examen medical și endocrinologic.

După ce copilul a fost examinat de către psiholog și psihiatru, și i s'a făcut examenul medical și endocrinologic, a urmat o conferință a personalului clinice, care sub o formă sau alta s'au ocupat de copil, pentru a se stabili diagnoza și a se indica mijloacele terapeutice. Aceste date au fost trimise apoi sub formă de raport judecătorului de minori și tuturor persoanelor care se vor ocupa mai departe de soarta copilului.

Pe baza examenului celor 604 delincvenți autorul a căutat să stabilească principalii factori care determină criminalitatea minorilor. Acești factori îi împarte în două grupe: majori și contributivi. La cei dintâi se grupează: Deficiența intelectuală, instabilitatea generală, hipersugestibilitatea, imaturitatea generală, condițiile familiare și vecinătatea. La a doua grupă de factori avem: personalitatea psihopatică, inferioritățile constituționale, adolescența paranoidă, turburările endocrine, conflictele emoționale și complexe de inferioritate. Autorul subliniază că acești factori acționează de cele mai multe ori asociați.

Unul din meritele și inovațiile lucrării de față o constituie cvantificarea factorilor cauzali (pentru fiecare factor se acordă un anumit număr de puncte în raport cu valoarea lui criminogenă). Lucrarea ar fi câștigat însă și mai mult dacă factorii studiați ar fi fost urmăriți și în populația necriminală (așa cum face Burt) pentru a se vedea mai bine diferențele reale dintre populația criminală și necriminală.

A. Roșca.

PSIHOLOGIE MILITARĂ

ATANASIU, C.: *Psihotehnica în armatele streine*. I, Buc., 1936, Pp. 26

După însăși expresia autorului, lucrarea cu titlul de mai sus „indică un aspect psihotehnic privind trupa în termen, mai ales pe specialiștii din armată.”

Se știe că tinerii care își fac stagiul militar, vin din medii sociale extrem de variate. De acest fapt trebuie să se țină seama, întrucât un țăran nu poate fi pus alături de un tânăr care vine dintr'un mediu mai civilizat. Cercetările psihotehnice trebuie să ocupe un loc cu atât mai mare în armată, cu cât mediul din care vine recrutul e mai depărtat de mediul militar. Prin aceasta instrucția se va putea raționaliza și se va ajunge la rezultate mai bune. Un alt motiv care reclamă introducerea cercetărilor psihologice în armată e și mecanizarea tot mai mare a războiului. În țările industriale greutățile aduse de această mecanizare nu vor fi simțite atât

de mult ca în țările agricole. De aceia psihologia își găsește un câmp de cercetare foarte vast în domeniul militar, iar cei care sunt chemați în primul rând să facă aceste investigații, sunt tocmai ofițerii.

Trecând la tema propriu zisă a lucrării, autorul se oprește mai întâi asupra psihotehnicii, arătând, după definiția lui Münsterberg și Baumgarten în ce constă aceasta și, referindu-se la viața militară, constată că „psihologia militară ar avea de scop diagnosticarea psihică a indivizilor pentru recrutarea elementelor valide ale națiunii și repartizarea lor pe arme și specialități, pe baza aptitudinilor.”

Autorul examinează apoi pe scurt felul în care se practică psihotehnica în armata americană, germană, rusească, poloneză, etc., dând un bogat material informativ. Sunt de remarcat mai ales informațiile pe care le dă în legătură cu armata americană și germană, unde cercetările psihotehnice au luat un avânt foarte mare.

În încheiere autorul arată că, pe baza introducerii psihotehnicii în diferitele armate, se poate prevedea o organizare din ce în ce mai bună a oștirii de mâine. Intensificarea cercetărilor psihologice în domeniul vieții militare e necesară pentru două motive de seamă: *a)* înmulțirea mijloacelor tehnice care aduc o specializare tot mai mare și *b)* timpul scurt acordat serviciului militar.

Psihotehnica va interveni la recrutare, la repartizarea recruților pe arme, pe specialități, selecțiunea gradațiilor, subofițerilor și ofițerilor. Întrucât calitatea armatei de mâine va depinde de felul în care vom ști să utilizăm psihotehnica, e necesar ca întreaga lume militară să-i dea atenția cuvenită.

ATANASIU, C.: *Raționalizarea în armată*. II. Buc. 1936, Pp. 16.

Studiul domnului C. Atanasiu face parte dintr'o lucrare viitoare care va privi problema „Raționalizării”.

În prima parte a acestui studiu autorul precizează în ce constă raționalizarea și arată că nimic nu a contribuit mai mult la punerea acestei probleme decât războiul mondial. În adevăr, industriile au trebuit să se organizeze într'un mod special pentru a putea răspunde cerințelor acestui război. Producția trebuia să fie mărită și pentru ca aceasta să fie posibil, se cerea raționalizarea muncii. De aceia, în decursul războiului mondial, au colaborat medici, fiziologi și psihologi, pentru a studia modalitățile după care producția se va putea intensifica, fără prea mari jertfe materiale. Prin aceasta psihologia aplicată a căpătat o importanță deosebită, stabilindu-se că raționalizarea e mai întâi de toate o problemă psihologică.

În partea a doua, autorul stabilește motivele pentru care problema raționalizării se pune în armată și găsește că acestea sunt în legătură cu 1) întrebuițarea oamenilor după aptitudini, 2) mărirea randamentului instrucției și 3) organizarea științifică a oricărei munci.

Întrebuițarea oamenilor după aptitudini privește atât pe ofițeri, cât și trupa în termen. De aceia trebuie să se stabilească metoda și aptitudinile militare în ce privește recrutarea cadrelor (ofițeri, subofițeri) și apoi să se fixeze posibilitățile de aplicare la trupa în termen. *Mărirea randamentului instrucției presupune:* 1) perfecționarea metodelor pedagogice de in-

struire a ostașilor, 2) stabilirea aptitudinilor necesare fiecărei specialități și 3) stabilirea metodelor de selecționare a specialiștilor. În sfârșit, *organizarea științifică a ori cărei munci* cere ca toate risipele de energie, timp, etc., să fie eliminate sau reduse la minimum. De asemeni activitatea ostășească să fie pătrunsă de un spirit metodic științific.

În încheiere autorul arată că respectarea regulilor pe care le presupune raționalizarea, asigură obținerea unei armate nu numai numeroase, ci și bine pregătite din punct de vedere profesional. • A. Giurcă.

METODOLOGIE

TERMAN, L. M. și MERRILL, M. A.: *Measuring Intelligence. (Măsurarea inteligenței)*. G. Harrap, London, 1937.

Înainte cu 21 ani Terman a dat publicității cea mai bună revizuire a scării de inteligență Binet-Simon (cunoscută sub numele de Stanford Revision). În lucrarea prezentă autorii aduc o mulțime de îmbunătățiri esențiale acestei prime revizui. Vom menționa aci câteva din îmbunătățirile aduse.

1. Scara de inteligență coboară până la doi ani, în timp ce prima revizuire se oprea la trei ani.

2. Un număr mare de teste verbale, îndeosebi dela etățile inferioare, a fost înlocuit cu teste neverbale sau de performanță.

3. Sub cinci ani etalonarea este făcută pe jumătăți de ani, nu pe ani întregi, ca în prima revizuire.

4. A fost completată lacuna dintre 11 și 13 ani, cu teste speciale pentru etatea de 12 ani.

5. S'au adăugat teste noi pentru adultul superior.

6. Pentru subiecții mai tineri testele au fost făcute mai atractive (cuburi colorate, obiecte din lemn, etc.)

7. S'a precizat și mai mult metoda de cotare, dându-se exemple mai numeroase pentru o mai bună orientare a examinatorului.

În această nouă revizuire testele au fost eliminate sau păstrate pe bază de: 1. validitate, 2. ușurință și obiectivitate de cotare, 3. diferite considerațiuni practice, de ex. economie de timp, interesul subiectului, etc. Validitatea a fost judecată după două criterii: 1. creșterea procentului dela o etate la alta (cronologică sau mintală) a subiecților care rezolvă testul, 2. apreciere bazată pe proporția diferenței față de eroarea standard a diferenței dintre etatea medie (sau mintală) a subiecților care trec testul și a celor care nu reușesc.

Noua revizuire mai conține o mulțime de inovațiuni foarte utile, de ex. calcularea coeficientului de inteligență la subiecții mai mari, de 13 ani, transformarea coeficientului de inteligență în cotă sigma, etc.

Cartea lui Terman și Merrill, care se bazează pe 10 ani de cercetări, constituie una din cele mai prețioase contribuțiuni aduse măsurării inteligenței.

Al. Roșcă.

GEORGESCU-ROEGEN N. ST. : *Metoda statistică. Elemente de Statistică Matematică*. M. O. Imprimeria Națională. București. 1933. Pp. 508+XIV.

Manualele de statistică pot fi împărțite în două mari grupe: a) *manuale speciale*, care se ocupă cu metoda statistică aplicată la un anumit domeniu al științei, anume la biologie, psihologie, economie etc., numite și manuale de biometrie, psihometrie, econometrie, sociometrie etc. și b) *manuale generale*, care tratează problemele statistice de bază, așa cum ele se aplică în toate științele, numite uneori și manuale sau tratate de statistică matematică. Lucrarea D-lui Georgescu-Roegen face parte din ultima categorie. Prin bogatul ei conținut și prin competența cu care el este tratat, lucrarea D-sale poate fi pusă alături de cele mai bune manuale de acest fel, ca manualele lui Yule, Bowley, Kelley, Fisher, Darmois, Mises etc.

Partea I-a a lucrării discută natura și scopul statisticii; problema variabilelor, unităților și seriilor statistice și problema reprezentării grafice. Partea a II-a trece la analiza detaliată a valorilor medii tipice și a valorilor de distribuție sau dispersiune, apoi la distribuția normală și reală și la ajustarea distribuției reale, la legile hazardului, care stau la baza acestei distribuții, apoi la analiza seriilor homografe și la comparația statistică. Partea a III-a se ocupă în mod deosebit de amănunțit cu coeficienții de asociație, regresiune și corelație, iar partea a IV-a cu analiza seriilor în timp, covariației și a numerelor indice. Un bogat apendice destinat statisticienilor cu formație matematică superioară aduce demonstrația celor mai importante formule întrebuintate în statistică.

Lucrarea este precedată de o prefață a D-lui Profesor O. Onicescu dela Facultatea de Științe a Universității din București și Directorul Școlii Statistice, de numele căruia se leagă promovarea metodei și gândirii statistice la noi în țară. D-sa expune problemele statistice de bază și nouile lor orientări cu deosebire în științele fizice.

N. Mărgineanu.

D I S C U Ţ I I

PE MARGINEA UNEI RECENSII

În ultimul volum al *Analelor de Psihologie* au apărut două recenzii asupra ultimelor lucrări ale subsemnatului: *Elemente de Psihometrie* și *Analiza factorilor psihici*. Competența în materia discutată, de care recenzenții dau dovadă și limbajul, pe care unul dintre ei îl întrebuințează, mă scutesc de orice răspuns. Întrucât însă *d)* recenziile apar într-o revistă condusă de Dl Prof. Rădulescu-Motru, pentru considerația pe care o am față de Dsa, *b)* pentru înlăturarea anumitor confuzii, pe care unii cetitori prea puțin competenți în materie le-ar putea face și *c)* pentru partea instructivă, pe care discuția poate ca să o aibă, trec peste un elementar simț de jenă și răspund. Pentru prima și ultima dată.

* * *

Încep cu recensia Dlui Muster, privitoare la *Elemente de Psihometrie*.

1. Defectul de bază al lucrării, în funcție de care depind toate celelalte, de care ne vom ocupa mai jos, constă — spune Dl Muster — în faptul că „... autorul nu e matematician”. Ceeace, desigur, spune tot Dsa, nu e o crimă. Crima începe însă în momentul când nematematician fiind am totuși cutezanța să scriu „... un tratat de matematici, asupra unora dintre cele mai fine probleme ale acestei științe”. *a)* Cazul meu, după cât știu, nu e nici primul — și după toată probabilitatea — nici ultimul. El reprezintă chiar regula. Galton, Cattell, Urban, Spearman, Thorndike, etc. de numele cărora se leagă întemeierea psihometriei ca știință, nu au fost matematicieni. Nematematicieni, adică lipsiți de studii speciale în matematică, sunt și Garrett, Holzinger și Guilford, ale căror manuale de psihometrie sunt azi cele mai apreciate și întrebuințate. Cât de multă matematică știa Thurstone, care alături de Spearman și Kelley, e cea mai recunoscută autoritate în psihometrie și care a făcut și oarecare studii de inginerie, reiese din faptul că a luat cunoștință de teoria matricelor abia la 1931, adică la câțiva ani după ce pusese bazele faimoasei sale metode de analiză factorială, menită să deschidă o adevărată epocă în cercetările psihometrice. *b)* Aceste fapte nu constituiesc motive de mirare pentru nimeni, Psihometria a fost și e unul din capitolele de bază ale metodologiei psihologice, anume cel de al doilea capitol, cel dintâiu fiind experimentul și tehnica de laborator. Asupra acestui lucru acordul psihologilor e deplin. La fel, de altfel, stau lucrurile și în celelalte ramuri ale statisticii, anume în biometrie și econometrie. Același lucru, de fapt, se poate spune despre întreaga statistică anglo-saxonă, care e sub stăpânirea lui Thomas Bayes, De Morgan, Stuart Mill, etc., care au fost logicieni și au socotit statistica ca acea parte a logicii, care se ocupă cu raționamentele inductive, care duc la adevăruri mai mult sau mai puțin probabile și nu certe ori neevdente, și care, prin însăși natura

ei, face uz de calculul probabilității. E drept că după gânditorii francezi, începând cu Pascal și terminând cu G. Darmois, acest calcul aparține matematicii, în schimb după gânditorii englezi, precum și după unii germani, afiliați și influențați de Leibniz, el trebuie atribuit tot logicii.

c) În consecință un bun psihometrician trebuie să fie întâiu de toate un bun psiholog, cu excelente cunoștințe de logică și cu o cât mai bună stăpânire a calculului probabilității, pe care se clădește întreaga statistică și care, cum bine a spus Laplace „... n'est au fond que le bon sens réduit au calcul...”. Idealul ar fi, desigur, ca psihometricianul să fie în aceeași măsură logician și matematician, în care el este și psiholog. Omul însă e și rămâne om, chiar și atunci când e psiholog, adică ființă imperfectă, cu puteri intelectuale reduse, care de mult nu mai poate stăpâni nici măcar întregul câmp al psihologiei, necum și pe acela al logicii și matematicii. Așa stând lucrurile pregătirea psihometricianului nu poate fi decât parțială și selectivă, alegând ceace este mai esențial și important. Punctul de greutate în această pregătire va cădea întâiu de toate și în cea mai mare parte pe psihologie, apoi pe logică și la urmă pe matematică. Exemplele lui Fechner, Urban, Galton, Spearman, Binet, Thorndike, Cattell, Thurstone, Kelley, etc. de numele cărora se leagă cele mai mari descoperiri psihometrice sunt în această privință destul de vorbitoare.

În consecință, cum nimeni nu poate fi și psihometrician și matematician sau statistician matematician și logician, nu ne rămâne decât să fim sau psihometrician sau matematician sau logician, recurgând fiecare la concursul celorlalți. Altfel riscăm să fim de toate și de nici una, cum vom vedea că e din plin cazul bătaiosului meu recensent.

d) Cum perspectiva de privire a problemelor e alta în matematică, alta în statistica matematică și alta în biometrie, econometrie, psihometrie, etc. și cum psihometricianul recurge numai la concursul matematicianului și al statisticianului matematician, dar nu e și nu poate să fie nici de una, nici de alta, e evident că organizarea și sistematizarea psihometriei, precum și forma de exprimare în care această sistematizare e îmbrăcată, va fi diferită de cea a statisticii matematice și matematicii și *proprie psihometriei*. Aceasta cu atât mai mult cu cât o psihometrie nu e de loc „un tratat de matematici”, cum socote recensentul și nici nu e scrisă pentru matematicieni, ci pentru psihologi, care nu sunt nici psihometricieni, necum matematicieni și care în aproximativ 95% — judecând după statistica studenților în psihologie dela Universitatea din Cluj — au absolvit secția literară și sunt astfel lipsiți nu numai de unele din cele mai elementare cunoștințe matematice, dar — ceeace e și mai rău — nu au de loc obișnuința și rutina gândirii matematice. Ori o carte se scrie pentru cei ce o citesc și nu pentru cel ce o scrie, iar cel ce o scrie se gândește și trebuie să se gândească la înțelegerea și mentalitatea cetitorilor, folosind formele lor convenționale de gândire și nu formele convenționale ale altei discipline. Așa, în orice caz, au procedat toți autorii manualelor de psihometrie și — judecând pregătirea literară a studenților români în psihologie — am procedat și eu. Pentru a transpune această discuție pe teren și mai concret să-mi fie permisă povestirea unei întâmplări. Asistam acum patru ani la o ședință a Societății de Biotipologie din Paris la care Prof. Darmois, distinsul statistician matematician dela

Sorbona, făcea o comunicare asupra metodelor matematice de analiză factorială, preconizate de Spearman și Thurstone. Expunerea — cum cu drept cuvânt a remarcat Prof. Piéron, care presida ședința — a fost foarte clară și concisă. Ea avea toate calitățile spiritului geometric francez, pe care Dl Darmois îl ilustrează cu atâta strălucire. Ea avea totuși — spunea Prof. Piéron — un singur păcat, pe care Prof. Darmois îl recunoscuse dela începutul expunerii sale, anume ea a fost făcută în termeni matematici, și în conformitate cu convențiunile, normele și rutina gândirii matematice, cu care psihologii erau familiarizați cu totul prea puțin. Ulterior am avut onoarea de a fi invitat de către Prof. Piéron să expun aceeași problemă, fixându-mi-se însă dela început condiția „de a mă exprima în sensul mentalității curente a psihologilor, fie chiar cu jertfa nerespectării normelor limbajului matematic”. Nu am văzut și încă nu văd motivul, pentru care în România ași fi procedat altfel. Mai mult chiar, am avut și am încă teama că nu am mers mai departe așazicând cu literarizarea și psihologizarea problemelor de psihometrie. Aceasta deoarece *ideia de serviciu a cetitorului e după părerea noastră prima condiție a unei cărți*. În concluzie la toată această discuție: poziția în care recensentul lucrării se plasează e cu totul greșită. Ea mă surprinde cu atât mai mult cu cât caracterul de metodologie psihologică, anume de metodologie metrică, e accentuat dealungul întregii lucrări.

Să vedem acum care este valoarea și exactitatea obiecțiunilor, pe care recensentul, plecând dela poziția de mai sus, le ridică.

2. În legătură cu discuția relației lineare Dl Muster spune: „Un exemplu — lungimea cercului în funcție de diametru —, greșit ales pentru a reprezenta funcția lineară, fiindcă se poate crede că cercul (în realitate curbă de ordinul II), reprezintă o relație lineară”. Obiecția e și inexactă și absurdă. a) Același exemplu e întrebuintat în majoritatea manualelor de psihometrie, dintre care mă limitez la menționarea manualului lui Thurstone, azi cea mai necontestată autoritate în psihometrie. b) Confuzia, de care Dl Muster vorbește, e cu totul exclusă, deoarece noțiunea de funcție lineară se referă la „cercul în funcție de diametru”, cum însuși Dl Muster spune și nu la cercul ca atare. c) Cât despre savantlăcul cu „cercul (în realitate curbă de ordinul II)” să mai spun că imediat mai jos și în tot restul discuției, Dl Muster folosește tot expresia de cerc și numai pe cea de cerc!

3. Pe pagina următoare și în legătură cu eroarea probabilă: „In altă parte, pag. 233—4: „Presupunem o mie de cartoane de hârtie, numerotate dela 1 la 24. Numerele mijlocii sunt cele mai frecvente; numerele dela extreme cele mai puțin frecvente. Numărul 12, de exemplu, e scris pe 100 cartoane; numărul 8 și 16 pe câte 61 cartoane.” Cum vine aceasta? Fiindcă dacă pe cele 1000 cartoane scriu numerele dela 1—24, numerele dela 1—16 intră de 42 de ori, iar dela 17—24 de 41 de ori. ((Fiindcă $1000:24$ face 41, cu rest 16). Atunci de unde frecvența scoasă de autor?” a) Frecvența nu e scoasă de autor, ci de Thurstone, așa cum și spun și cum tabela dela pagina respectivă arată lămurit, precizând în același timp atât pagina, cât și lucrarea lui Thurstone. b) Dl Muster citează tendențios — așa cum dealtfel vom vedea că mai citează în alte cazuri — falsificând conținutul

textului citat. Anume după „61 cartoane” urmează „etc.” și numai după aceea punct. Ori acest „etc.” și ceea ce urmează, plus figura dela aceeași pagină, lămurește totul. Rög pe cetitor să adauge la citatul de mai sus „etc.” și apoi să citească continuarea: „Frecvența tuturor numerelor, reprezentată grafic, dă o curbă asemănătoare cu curba lui Gauss, cu media la 12 și sigma la 8 și 16, adică la distanță de 4 numere de medie. Intre 8 și 16 vom avea, în consecință, 67% cartoane, iar inafară de 8 și 16 numai 33%. Curba e dată la Figura 29 sus.” c) Dacă astfel stau lucrurile și frecvența numărului cartoarelor se supune curbei lui Gauss, de unde a tras Dl Muster concluzia că frecvența diferitelor numere este egală, atunci când eu spun că ea e gaussiană, făcând apoi comentariile de mai sus, care nu au absolut nici o legătură cu *textul adevărat și care dovedesc cel mult lipsa Dsale totală de înțelegere?* Dar cu atari totale lipse de înțelegere ne vom mai întâlni. Să le comentăm, deaceea, la urmă.

4. Imediat mai jos și în legătură cu medianul: „Să facem acum un popas mai îndelungat la pag. 124—5, pentru a ne lămuri asupra *medianului*. Citez: „Medianul este valoarea dela mijloc, presupunând că toate valorile au fost aranjate în serie crescândă ori descrescândă (matematiceste se zice: ordonate după mărime; „aranjate”, se leagă — o știe autorul — de Aranjări; „serie”, este o noțiune matematică cu rostul ei. Dar să nu mai facem dificultăți pe chestiuni de still) dela cea mai mică la cea mai mare sau invers. În cazul nostru (nota mea: un exemplu de 10 măsurători): „16, 16, 17, 17, 17, 17”. (E, aci, o eroare: lipsesc încă 4 termeni — 17, 17, 18, 18. E vina corectorului și a secretarilor științifici. Numai că în tratatele de matematică erorile de cifre și formule sunt grave. Și, dacă poate fi remarcată una, altele — unde e o greșală sunt, desigur, *mai multe* — pot trece neobservate). „Mijlocul, întrucât e vorba de un număr de valori cu soț, e reprezentat prin valorile 5 și 6. Medianul va fi egal cu mijlocul (l cu *mijlocia* sau media, se zice), acestor două valori, pe care-l aflăm, sumând valorile (cele două; facem matematică, să vorbim deci precis) și împărțindu-le la doi, adică $\frac{17+17}{2} = 17^*$. Am reprodus anume întreg acest frag-

ment mai mare, pentru a da cititorului o deplină imagine a felului de a cita, comenta și critica al bătaiosului și sfătosului recensent. Să trecem acum la valoarea obiecțiilor ridicate. Sunt, anume, vinovat a) de întrebunțarea neadecvată a noțiunii de „aranjare”, b) de o gravă eroare de tipar, și, în virtutea acestei erori, c) de mai multe erori, căci vorba Dsale, unde e una sunt mai multe și d) de folosirea cuvântului *mijloc* în locul celui de *mijlocie*. În legătură cu prima obiecție a) a întrebunțării neadecvate a noțiunii de „aranjare” trec peste unanimitatea manualelor de psihometrie străine, ca să nu se zică că am tradus greșit și mă limitez numai la definiția Dlui Georgescu-Roegen din excelentul Dsale manual. Valoarea mediană, spune Dsa, este „egală cu valoarea elementului, care, toate elementele seriei*” fiind *aranjate**) în ordine de mărime, ar împărți acest șir în două grupe egale ca număr.” (Metoda Statistică, p. 102). Sper că cel puțin competența matematică a Dlui Georgescu-Roegen nu va fi contestată! În

*) Sublinierea a mea.

ceea ce privește obiecția *b)* nu e de loc vorba de o eroare, ci de o prezentare obișnuită a calculării medianului. Din moment ce în cazul medianului interesează numai valorile sau valoarea *dela mijloc*, nu e imediat nevoie ca seria să fie completată până la capăt. Aceasta mai ales atunci când e vorba de un exemplu repetat, cum e exemplul meu în chestiune și care e dat și la media aritmetică, precum și cu alte multe ocazii și chiar pe pagina respectivă, câteva rânduri mai sus, așa cum Dl Muster desigur a observat. Întăiu deoarece imi închipui că a cetit lucrarea și apoi fiindcă fără considerarea aceluia exemplu completarea, pe care Dsa se grăbește să o facă, e absurdă. Aceasta deoarece fiind vorba de median cele 4 valori, care trebuiesc adăugate pot fi orice numere *dela plus 17 la plus infinit* și nu numai decât 17, 17, 18 și 18. Ori Dsa confundă medianul cu media, cum se pare că e cazul, judecând după comentariile Dsale (deși soluția Dsale nici chiar în acest caz nu ar fi de loc unică) din paranteză sau după faptul că pe pagina următoare formula medianului *imi e pur și simplu și spre marea mea stupoare atribuită mie?* Halal de competență! În ceea ce privește obiecția *c)* cu erorile fiindcă e vorba de statistică, adică de raționament inductiv pe bază de calcul, supun încă odată spre judecata cetitorului frumuseța statistică a raționamentului Dlui Muster: „Și dacă poate fi remarcată una, altele — unde e o greșală, sunt, desigur, *mai multe* — pot trece neobservate.” Frumos exemplu de gândire statistică la un improvizat recensent al unei lucrări de statistică! În ceea ce privește afirmația Dlui Muster cu privire la inadmisibilitatea erorilor în matematică, ași dori să cunosc și eu minunea lucrării, lispită de erori. Pentru deplina lămurire a cetitorului e destul să amintesc că chiar și în manualul de tabele al lui Dunlap-Kurtz, care prin însăși natura sa e mult mai exigent în limitarea erorilor și tocmai deaceia a fost supus controlului a mai mulți corectori încercați, are totuși nu mai puțin de 47 erori în 146 pagini, observate imediat după tipărire. În același timp autorii roagă pe cetitori să le aducă la cunoștință alte erori, pe care ei încă nu le-au observat. În ce privește lucrarea mea de 357 pagini până în prezent, grație colegilor și cetitorilor mei, am identificat 17 erori. Am convingerea că mai sunt și deaceia până la întocmirea paginei de Errata sunt hotărît să mai aștept. Ce obiecții gen Muster mi-ar fi ridicat recensentul, dacă cunoștințele și puterea de observare i-ar fi permis să le identifice pe toate? *d)* În ceea ce privește întrebuintarea adecvată a cuvântului *mijloc* Dl Muster e invitat să mai consulte din când în când și un dicționar al limbei române.

5. Tot în legătură cu medianul și „formula mea” de calculare, Dl Muster ține cu orice preț să facă o confuzie între *valoarea dela mijloc* și *valoarea valorii dela mijloc*. Admițând că textul lucrării mele nu e perfect — și eu sunt primul care să recunosc aceasta — cum rămânem totuși cu aplicarea corectă a formulei, precum și cu propoziția ce comentează imediat această aplicare, anume: „Valoarea 5.5 e tocmai mijlocul dintre 5 și 6.” De fapt la urma urmei se descurcă și Dl Muster, căci iată ce spune: „Precum se vede, m'am descurcat, am descoperit și explicat eroarea; o carte se citește însă nu pentru ca lectorul să se descurce din incurcăturile create de autor.” De acord. Ce să facă însă bietul autor cu lectorii, care tin cu orice preț să se încurce, așa cum e cazul Dlui Muster?

6. În legătură cu definiția mediei geometrice DI Muster spune: „Iată o mostră de definiție: „media geometrică este egală cu produsul tuturor valorilor ridicat la o putere egală cu valoarea reciprocă (1) a numărului lor” sau „cu rădăcina egală cu numărul valorilor (se zice rădăcina de ordinul...) din produsul tuturor valorilor (pag. 126)”. Citatul ca de obicei este inexact și tendențios. O virgulă cu totul esențială este omisă și două cuvinte schimbate. În plus el nici nu se referă la definiția mediei geometrice, ci la deosebirea dintre media geometrică și aritmetică, iar definiția mediei geometrice e dată imediat mai sus. Cetitorul e rugat să verifice.

7. În urmare la aliniatul de mai sus și tot în legătură cu definițiile: „O alta: „a măsura înseamnă a compara două mărimi și a evalua diferența (1) dintre ele”, (pag. 26). La măsurători, știe oricine, e vorba de un raport, nu de o diferență. Dealtfel și autorul lasă să se vadă, mai departe (pag. 27), că știe că măsurătoarea este raportarea mărimii de măsurat la etalon (nu scăderea lor), dar nu se poate exprima cu precizia matematică: „a măsura înseamnă a compara o mărime oarecare la mărimea etalon și a evalua diferența dintre ea și etalon (iarăși!), precizând cu cât (din noul) sau de câte ori ea e mai mare sau mai mică decât etalonul.” Cu alte cuvinte nu știu, deși totuși știu. Logica Dlui Muster e și ciudată și curioasă. Să vedem însă cum stau faptele. a) Dacă DI Muster ar cunoaște puțină logică — căci o definiție e o problemă de logică și nu de matematică, cum crede Dsa — atunci desigur ar ști că o definiție se dezvoltă în mod inductiv, având mai multe etape, anume începe prin a defini *genus proximum*, trecând apoi la *differentia specifica*. Prima formă a definiției e foarte generală, a doua mai puțin generală, a treia precizează și diferențele specifice, etc. Intrucât apoi definiția ultimă și pe deplin exactă presupune și definirea altor termeni, cu care ea lucrează, definiția în forma ei ultimă presupune și definirea acestor termeni, etc. Acest procedeu obișnuit e și procedeu nostru. Ori DI Muster în loc să considere toate etapele definiției, alege în mod arbitrar prima formă a definiției, legându-se de defectele pe care această definiție prin însăși natura sa le are și care este făcută înainte de precizarea noțiunilor de *etalon* și *unități metrice*, care sunt unele din elementele absolut necesare unei definiții complete a măsurării. Că în această definiție a găsit defecte nu e nici o mirare. M-aș fi mirat dacă nu ar fi găsit. b) Definiția a doua, în care noțiunea de raport apare, nu e decât a două etapă a definiției, care urmează după precizarea noțiunilor de etalon și unități metrice. Ea, desigur, e mai bună decât întâia, căci altfel nu ar avea nici o rațiune de a fi. Să mai menționez că și această definiție e supusă altor schimbări, dependente de lămurirea altor noțiuni fundamentale în măsurare, ca punctul zero, noțiunea de cantitate și principiul omogenității! c) Că noțiunea de *diferență* înseamnă și poate să însemneze numai *scădere*, nu și *deosebire*, e iarăși o chestiune asupra căreia DI Muster poate să se lămurească consultând un dicționar. O atare limitare de înțeles e dealtfel cu totul arbitrară chiar și în matematică, nu numai în logică, deoarece întrebuintarea ei în sens de *deosebire* e foarte frecventă și în matematici. d) Noțiunea de *raportare* dealtfel e cuprinsă delă început în prima definiție, care spune lămurit că a „măsura însem-

nează a compara". Am preferat însă expresiunea de *comparare* celeia de *raportare* deoarece ea ni s'a părut a defini mai bine *genus proximum* din noțiunea de măsurare. În orice caz această expresie este întrebuițată de majoritatea definițiilor. Iau, în scop de exemplu, definiția standard din excelentul dicționar al lui Warren, a cărui parte metrică a fost întocmită cu concursul lui Kelley, care — cum spuneam — alături de Thurstone e cea mai proeminentă figură din psihometria americană. Ea e: „Măsurarea = *compararea**) unui dat cantitativ de orice fel cu un anumit dat etalon de același fel cu scopul de a-i descoperi valoarea sa numerică." Definițiile noastre nu fac decât să exprime în diferite etape și în formă mai accesibilă înțelegerii nespecialiștilor noțiunile de comparare, etalon, unități, cantitate și omogeneitate, cuprinse în această definiție. *Di Muster* ar putea — în orice caz în calitate de recensent într'o revisă de specialitate *ar trebui* — să știe că în știință „cecece știe oricine" are prea puțină importanță. Important e numai cecece știu câțiva, care știu bine.

8. „Cred că nu e plăcut ca după 8 pagini de formule, coeficienți și table să citești: „Exactitatea formulelor (71) și (72), în comparație cu cea a formulelor (64), (65), (66) și (67), e mai mare. *O încredere cu totul prea mare nu trebuie, totuși, să avem nici în ele. Susceptibilitatea lor de eroare e destul de ridicată*" (pag. 172). (Ce valoare au coeficienții propuși? De ce au mai fost propuși în niște „Elemente de Psihometrie?)" Să răspundem și la acest document de pretinsă recenzie științifică. a) Coeficienții au fost propuși, deoarece ei se află în majoritatea manualelor de psihometrie. b) Și ei se află, deoarece sunt cu totul necesari. Că nu sunt perfecți, o știe toată lumea. Nimic nu e perfect în știință. Fapt este însă că așa imperfecti cum sunt acești coeficienți, ei sunt mult mai buni decât simpla judecată, lipsită de concursul lor. Ori aceasta ajunge. c) Că nu e plăcut să ai atari coeficienți, se prea poate. Știința nu umblă însă după cecece e plăcut sau nu, ci după cecece ea poate face mai bine cu maximum de stăruință.

9. „La pag. 319: „înainte de a da un răspuns să încercăm a reprezenta geometric raportul dintre exactitatea măsurii și mărimea fragmentului de criteriu și populație, folosindu-ne de același sistem al coordonatelor ca în figura 37. Ordonata va reprezenta exactitatea măsurii, iar abscisa mărimea combinată a fragmentului de criteriu și populație. Obținem, astfel, figura 38." Cum? De unde? Și era foarte important să se stăruie asupra provenienței acestui grafic fiindcă pe el se clădește o teorie, a exactității eficiente." a) Insuși fragmentul citat arată că figura 38 este bazată pe figura precedentă 37, bazată la rândul ei pe figura 36, cu care, împreună cu cele 6 pagini care le comentează, reprezintă motivarea figurii 38. Cetitorul e rugat să citească pentruca să se convingă. Cași la obiecția (3) *Di Muster nu a înțeles nimic*. Ceece la urma urmei e foarte uman. Numai cât cine nu înțelege la prima cetire, recurge la a doua și la a treia și la nevoie recurge și la ajutorul altuia, care pentru un motiv sau altul înțelege mai ușor. Iar dacă acest lucru e făcut de un cetitor, el cu atât mai mult trebuie

*) Sublinierea a noastră

făcut de un recensent, care are pretenția de a judeca pe autor și de a informa pe cetitor.

10. Dl Muster socoate „cu totul neștiințifică” motivarea, pe care o fac la introducerea funcțiilor de ordin superior, deoarece compar sigma cu lupa, grație căreia vedem mult mai mult decât cu ochiul, care ar fi variația medie. Aceasta din cauza ridicării la patrat. Intrucât această mărire a deviațiilor prin ridicarea la patrat a adus o atare privire cu lupa, atunci „... ridicarea deviațiilor la puterea a treia și a patra, nu va însemna ea o privire cu microscopul, grație căreia să distingem calități, care scăpau lupei, adică sigmei?” „Sigur că da — spune Dl Muster. Ba, dacă ridicăm la puterea a zecea va fi ca un fel de văz cu telescopul și vom vedea...” Ca de obicei, Dl Muster e cu atât mai spiritual, cu cât înțelege mai puțin. a) Mai întâiu acea comparație nu justifică introducerea acestor funcțiuni, ci doar concretizează justificarea din cele trei aliniate, care o preced. Cetitorul e rugat și deastădată să se convingă, căci în materie de bunăcredință recensentul ca de obicei e tare. b) Cât privește valoarea unor atari comparații, Dl Muster e rugat să citească un manual englez, ca să se convingă. c) În ceea ce privește obiectul spiritului Dsale mai adăug că problema ridicării deviațiilor la o putere mai mare decât puterea a patra a și fost pusă.

11. Tot în legătură cu coeficientul Beta, Dl Muster găsește că nu-l definesc și explic. Cetitorul e rugat să citească pagina 167, precum și întregul capitol din care ea face parte, pentruca să se convingă de valabilitatea afirmației.

12. „La pag. 150—5, se dă întâiu formula „coeficientului de potrivire”, apoi norme de calcul și la urmă abia vin lămuririle asupra semnificației valorilor coeficientului”. De fapt după ce în primele patru pagini ale capitolului explic noțiunea de curbă reală și ideală și după ce vorbesc de necesitatea de a se stabili limitele de abatere ale curbei reale, spun — cred destul de lămurit — următoarele: „Coeficientul de potrivire și indicele P, elaborați de Pearson și Elderton, sunt o încercare de răspuns la această întrebare. Ei încearcă a) să stabilească gradul de abatere al curbei reale față de curba ideală, precizând, în același timp, b) limitele, în cadrul cărora abaterea e admisibilă.

În acest scop avem nevoie a) de precizarea curbei reale, b) de precizarea diferenței dintre curba reală și curba ideală, teoretică și c) de fixarea semnificației acestor diferențe. Coeficientul de potrivire cuprinde primele două operații, iar indicele P pe cea de a treia.” Urmează apoi calcularea unuia și a celuilalt, precum și interpretarea lui P. Cetitorul e rugat din nou să aprecieze *puterea de înțelegere a Dlui Muster*.

13. Tot în legătură cu acest coeficient de potrivire și în același aliniat: „Nici a precizare a limitelor coeficientului, a ce înseamnă „cât mai mic”, o fracție de unitate? 100 de unității? Cât? A pardon! Ne lămurește tabela „Elderton”. Dar ce spun eu în citatul de mai sus la punctul b) în primul aliniat și la punctul c) din al doilea? Și cum dealtfel recunoaște și Dl Muster, care se grăbește cu „pardonul”! Socoate Dsa că paciința unui cetitor poate fi abuzată cu toate „pardonurile” Dsale?

14. Tot în legătură cu indicii P din tabela Elderton: „Urmăresc indi-

cațiile de la pag. 154. Ajung, ca acolo, la coloana 0.30. De ce însă vorbește de un indice 0.29? — a) Pentru simplul motiv că coeficientul de potrivire nu cade exact la coloana 0.30, ci între coloanele 0.20 și 0.30, anume la aproximativ o sutime de 0.30, adică la 0.29. Atâta lucru putea să înțeleagă și DI Muster, care are pretenția de a fi matematician. b) Dealtfel acest exemplu e luat după excelentul manual al lui W. Brown și G. Thomson. (Fac cu această ocazie *mea culpa* pentru omiterea menționării acestui lucru, așa cum fac la toate tabelele imprumutate și cum în acest singur caz, din cauza unei regretabile erori, nu am făcut). Procederea și interpretarea mea urmează întru toate interpretarea lui Brown și Thomson.

15. Imediat mai jos: „Nu înțeleg pentru ce, când s'a încărcat volumul cu capitole de contestată utilitate (cum spre exemplu, capitolul V, unde se face teoria. Aranjărilor, permutărilor, combinărilor — care se găsește în orice manual de liceu, *mult mai clar* expusă), nu se demonstrează formule la a căror geneză greu poate ajunge cine nu cunoaște limbi străine și n'are biblioteca autorului? Cum de pildă, formula indicelui de potrivire, ajustarea curbei reale ș. a...” a) Teoria aranjărilor, permutărilor și combinațiilor este cea mai excelentă introducere la curba lui Gauss, pe care se clădește întreaga teorie a măsurării psihologice și deaceia ea e introdusă într'o serie de manuale, ca acela al lui Thurstone de exemplu. b) Prezentarea acestei teorii în manualele de liceu nu e completă și nu e făcută în directă legătură cu curba lui Gauss. *In același timp ea e mult prea succintă pentru un cetitor cu pregătire literară, neobișnuit cu canoanele gândirii matematice.* Prezentarea noastră în conformitate cu desideratul d) dela punctul 1. e cât mai adecvată mentalității literare a cetitorilor cărora ea se adresează. In același fel a procedat dealtfel și Thurstone, a cărui expunere e chiar mai lungă. c) A introduce demonstrarea formulelor ar însemna a extinde manualul de psihometrie la mii de pagini. Demonstrarea unui singur coeficient ar lua adeseori zeci de pagini Deaceia nici un manual nu dă atari demonstrații. Desigur însă că DI Muster ignorează acest lucru.

16. Tot inutile mai socoate DI Muster, înafară de capitolul V și subcapitolul „Diferite tipuri de curbe” din capitolul VI, apoi chestiunile referitoare la zero absolut, zero relativ, problematica matematicii, trecerea dela unitățile sigma la unitățile standard, precum și alte multe formule și noțiuni. a) După Thurstone manualele clasice de statistică sunt cele datorite lui Yule, Kelley, Brown și Thomson, Elderton și Bowley. La acestea mai putem adăuga manualele lui Thurstone însuși, apoi manualele lui R. C. Fisher, Garrett și Guilford, apărute ulterior și care par a obține maximum de sufragii. Judecând după aceste manuale cetitorul va decide cu ușurință dacă chestiunile de mai sus sunt de prisos sau dacă DI Muster habar n'are de psihometrie.

Am epuizat obiecțiunile DI lui Muster. Ne mai rămân două în legătură cu unele probleme de matematică, în care Dsa are dreptate. Un elementar simț de obiectivitate mă obligă să le menționez și pe acestea.

17. DI Muster socoate că expunerea relației liniare dela pag. 174—175 și cu deosebire introducerea acestei expuneri respectă prea puțin canoanele expunerii matematice. Sunt de acord. De fapt asupra aceleiași expuneri ne-a fost atrasă atenția și de către DI Armeanca, care a cetit lucrarea în

manuscris. Din motivele expuse la d) punctul 1. e foarte probabil că în acest caz am mers cu literarizarea expunerii prea departe. Exact aceeași problemă dealtfel în a doua lucrare, *Analiza factorilor psihici*, care e mult mai de specialitate, e expusă diferit, anume în conformitate mai severă cu canoanele expunerii matematice.

18. Dl Muster e foarte suprinș că întrebunțez expresia de „expansiune binomială” în loc de „desvoltarea binomului”. Întâia expresie e anglo-saxonă; a doua franceză. La noi — cred pe bună dreptate — a fost introdusă expresia franceză. Cum eu mi-am făcut însă studiile psihometrice în Anglia și America, mi-am însușit expresia anglo-saxonă. Reintors în țară mi-am dat seamă că terminologia românească e deobiceiul franceză și deaceea am și căutat și caut să-mi însușesc expresiile uzuale românești. De fapt așa am procedat chiar și în cazul cu desvoltarea binomului, căci de fapt — și dacă Dl Muster ar fi avut un elementar simț de obiectivitate ar fi remarcat acest lucru — în mod curent spun *desvoltarea binomului* și doar în câteva locuri *expansiune binomială*.

În afară de aceste 18 obiecțiuni, la care un răspuns este cu puțință, există o altă serie de obiecțiuni, pe care cu mai bună dreptate ar trebui să le numesc *insinuări*, lipsite de orice încercare de documentare și la care din acest motiv orice răspuns este și imposibil și inutil.

În lumina discuției de mai sus următoarele concluzii pot fi trase:

- a) O perspectivă de judecare a lucrării cu totul greșită, așa cum reiese din punctul 1.
- b) O uluitoare incompetență în punctele 1—16, adică în toate punctele referitoare la problemele de psihometrie.
- c) O totală neînțelegere a problemei discutate în punctele 3, 8, 10, 12, 15 și 16.
- d) O inadmisibilă desconsiderare a celor mai elementare reguli de citație în majoritatea cazurilor. Dacă unele omiteri sau schimbări de punctuație pot fi atribuite neglijenței, în schimb altele și mai ales omiterile de cuvinte și modificările de frazare, care afectează în rău claritatea și sensul fragmentului citat, nu pot fi atribuite decât unei regretabile lipse de obiectivitate și chiar bunăcredință. Acesta e cu deosebire cazul citațiilor dela punctele 3 și 6. O și mai mare lipsă de obiectivitate — și cred și bunăcredință — e vădită și în alegerea citațiilor, care în bună parte sunt tendențios făcute, așa cum am văzut că e cazul la punctele 6, 7, 9, 10, 12 și 13.
- e) Impestrirea citațiilor cu fel și fel de comentarii, care prin tonul și conținutul lor nu au ce căuta într-o recenzie științifică. E pentru prima dată că într-o recenzie a unei cărți de știință întâlnesc acest abuz, care sfidează cele mai elementare reguli de decență.

Nu știu cine e Dl Muster și deaceea la urma urmei recensia Dsale nu mă miră. Mă miră însă faptul că în condițiile de mai sus ea a putut fi publicată. Judecând însă după alte cazuri triste, în a căror regijare Dl Nestor pare a-și face specialitate — singura Dsale specialitate dealtfel, — sunt sigur că Dl. Prof. Rădulescu-Motru a luat cunoștință de recenzie exact după publicare. În acest caz înțeleg totul.

* * *

Să trecem acum la recensia Dlui Nestor. Spre deosebire de acea a lui Muster, recensia Dsale păstrează limbajul cuvenit și respectă regulile elementare. E un merit, care trebuie relevat.

1. Rezumând capitolul doi Dl Nestor spune: „Analiza factorială încearcă o conturare a arhitectoniceii sufletești, intrucât sistemul și teoria psihologiei ca știință sunt transpuse pe un plan matematic. Este, așadar, o încercare de lămurire a însăși miezului unui fapt de conștiință”. Întâia propoziție rezumă spusele mele; a doua dă comentariile Dsale. La bibliografia lucrării analizate dau nu mai puțin decât 347 de studii, referitoare la analiza factorială. Că analiza factorială este „... o încercare de lămurire a însăși miezului unui fapt de conștiință”, este ceva de care aflu pentru întâia dată. Știam... dar ce știam? Știam cecece am scris în carte și ce Dl Nestor nu prea pare să fi înțeles de loc.

2. La capitolul cinci și în legătură cu factorul general și specific, Dl Nestor vorbește de factorul de grup, „... care nu este nici general, nici specific, ci caracteristic și comun numai la două teste, din mai multe”. De fapt, factorul de grup e acela care e comun la toate testele afară de cel puțin unul. În consecință el poate caracteriza două, trei, patru, etc. teste. Cași mai sus și — cum vom vedea îndată — cași mai jos, Dl Nestor nu a înțeles.

3. „Capitolul șapte ne aduce indicații asupra realității factorilor și asupra rotației lor ortogonale și oblice. Indicațiuni de un interes minor pentru un psiholog, intrucât autorul a căutat să spună mai mult decât era necesar; balastul îndepărtează pe lector și-l enervează chiar (ex: metoda axelor principale)”. a) Indicațiunile, așa precum arăt în acel capitol, precum și în capitolul dela urmă, prezintă un interes cu totul fundamental, atât pentru analiza factorială, care este cu totul incompletă fără ea, cât și pentru întreaga problematică a psihologiei ca știință. b) Dacă recensentul ar cunoaște lucrările lui Kelley și Thurstone, care alături de lucrările lui Spearman, sunt stâlpii de bază ai întregii analize factoriale — și ca recensent ar fi fost bine, ar fi trebuit chiar să le cunoască — atunci s'ar convinge că ar trebui să mi-se obiecteze tocmai contrarul. Din acest motiv în lucrarea *Temperament și Caracter*, care aplică și exemplifică metoda dezvoltată în *Analiza factorilor psihici*, voiu reveni din nou asupra rotațiilor, pentru a completa lacuna.

4. În legătură cu comentariile generale, privitoare la întreaga lucrare Dl Nestor spune: „Dl N. M. a scris mai mult o carte de matematică, foarte utilă desigur, în care *uneori* e amestecată și psihologia; — când, poate, era necesar tocmai invers”. a) Lucrarea de față, așa precum în prefață se spune lămurit, nu se ocupă decât cu aplicările statistice la teoria psihologiei, așa precum *Elemente de Psihometrie* se ocupau cu aplicările statistice la metoda psihologiei. În consecință ea ar trebui criticată pentru cecece e și vrea să fie și nu pentru cecece nu e și nu vrea să fie. b) Această cu atât mai mult cu cât aceste lucrări, care se completează una pe alta, anunță pe a treia, anume lucrarea *Temperament și Caracter*, care se va ocupa numai cu aplicările acestor două lucrări, adecă exact cecece Dl Nestor preconizează. c) Cetitorul e rugat să consulte lucrările metodologice de analiză factorială ale lui Spearman, Thurstone, Kelley, Holzinger, Hottelling, etc. pentruca să se convingă dacă ei procedează altfel.

5. Din motivul de mai sus Dl Nestor îmi dă și un sfat: „Pentru noi, ar fi fost extrem de interesant dacă *Dl N. Mărgineanu* ar fi aplicat metoda lui *Spearman* sau *Thurstone* la o baterie de teste românești (Laboratorul din Cluj are destule!), facilitându-ne astfel înțelegerea problemei”. a) O atare lucrare cum spun la b) punctul 4. de mai sus era deja anunțată. Astfel dezideratul Dlui Nestor rămâne și tardiv și fără obiect. b) Dl Nestor are chiar și testele, pe care această lucrare se bazează și pe care mi le-a cerut odată la Cluj — când din anumite motive l-am refuzat — și apoi altădată la București, când — din alte motive — nu l-am mai putut refuza. Afirmațiunile Dsale, deaceea, mi-se par curioase puțin.

6. Un alt sfat: „In lucrarea de față să se fi plecat de la un anumit fapt de conștiință, analizat printr'o baterie de teste și treptat, treptat, să se analizeze exemplul, introducând materialul în formule”. a) Numărul expunerilor, referitoare la metoda analizei factoriale, este — așa cum reiese lămurit din enorma bibliografie a lucrării — foarte mare. b) Faptul că nimeni nu a procedat în sensul dorit de Dl Nestor ne scutește de comentarii.

7. Dealtfel Dl Nestor nici nu prea pare să aibă păreri prea bune despre marele și distinsul număr al reprezentanților analizei factoriale, căci iată ce spune: „Metoda analizei factoriale este, deocamdată, o forțare a faptelor, a realității psihice. Și este foarte ciudat că o armată întreagă de străluciți psihologi (a se vedea bibliografia de la sfârșitul lucrării Dlui N. M.) se epuizează în variate calcule, în loc să lămurească mai direct o realitate care era mai aproape de o anumită intuiție: funcțiunea inteligenței, voința ș. a. m. d. Discuția se aplică asupra unor elemente parțial cunoscute, preopinenții iluzionându-și că le cunosc perfect, pentruca apoi să ezite o definire a lor! a) Chestiunea cu cunoașterea perfectă o vom lămuri-o la punctul 9. b) În știință nimic nu e pe deplin stabilit. Dela aceasta excepție nu face nici analiza factorială, care — așa cum arăt — a fost și e încă viu combătută. c) A critica însă problema analizei factoriale, discutând fundamentele și aplicările ei e una și a face reprezentanții ei — oameni de talia lui Spearman, Thurstone, Kelley, E. B. Wilson, etc. „ciudați” și naivi, e cu totul alta. Obiecția dlui Nestor, prin lipsa ei totală de seriozitate, rămâne un document trist în psihologia românească.

8. Că Dl Nestor nu are păreri prea bune despre puterea de înțelegere a lui Spearman, Kelley și Thurstone, care au promovat mișcarea, precum și despre întreaga pleiadă de psihologi și matematicieni, care au aderat și susțin această mișcare, rezultă și din citatul de mai jos: „Desigur, după sfatul autorilor de prefețe, (psihologul, nota noastră) va trebui să urmeze mai întâiu secția Matematici, la Facultatea de Științe, câțiva ani, pentruca apoi să observe că și prin intuiția psihologică se putea ajunge la aceleași rezultate în chestiunea factorilor”. De, Domnule Nestor, ce să faci Spearman, Kelley, Thurstone și ceilalți, printre care ne numărăm și cei dela Cluj, care nu au darul intuiției Dtale? Fac și ei cum pot. La atâta lipsă de înțelegere a problemei, egalată doar de neseriozitatea obiecției, mărturisesc, nu m'am așteptat. Chiar din partea Dlui Nestor.

9. Tot în legătură cu puterea de înțelegere a reprezentanților analizei factoriale și cu iluziile lor naive: „Analiza pleacă de la studiul

corelațiilor între mai multe variabile-teste; teste care măsoară funcțiuni sufletești, aptitudini. Dar *ce este* funcțiunea sufletească analizată? Înțelesul ei adânc? Natura ei? — Prietenii metodei analizei factoriale, socotesc însușirile drept cunoscute și construiesc supra-structuri de nuanță matematică. Noi nu avem însă idei prea precise despre faptele sufletești, pentru a începe o determinare pretențioasă matematică asupra lor". Cași la cele două puncte precedente Dl Nestor a înțeles exact pe dos. Afirmațiunile Dsale sunt în contradicție cu însași teza de bază a analizei factoriale. Aceasta deoarece punctul de plecare al analizei este tocmai imperfecțiunea cunoașterii noastre despre viața sufletească și nu perfecțiunea ei. În consecință ea începe prin a experimenta și măsura și nu prin a defini. Problema înțelesului și naturii funcțiunilor sufletești e și rămâne deci, problema ei de bază, atât numai că soluționarea acestei probleme e făcută cu metode mult mai rafinate și mai obiective.

10. Ar mai fi să discut o serie de afirmații nedocumentate, cu oarecare caracter de insinuare. Intrucât discuția pe acest teren îmi repugnă, mă limitez la una singură. Intrucât lucrarea mea nu este conform desideratelor Dsale, Dl Nestor spune: „Altfel, autorul respectiv ar putea fi învinuit că a vrut să scrie „cu orice preț” o carte, nu pentru lector, ci pentru variate motive”. Cam care ar fi acest „cu orice preț” și aceste „variate motive” ale scrierii acestei cărți, începută exact în 1932 și publicată în 1938, nu văd și nu pot să văd. Nu cumva cel „cu orice preț” și cu „variate motive” e tocmai Dl Nestor?

În lumina discuției de mai sus, următoarele concluzii pot fi trase:

- a) O perspectivă de judecare a lucrării cu totul greșită, așa cum reiese în punctele 4 și 5.
- b) O totală neînțelegere a problemei discutate în punctele 1, 2, 3 și 6.
- c) O înțelegere tocmai pe dos a tezei de bază a lucrării, așa cum reiese din punctul 9.
- d) O atitudine critică neserioasă și lipsită de cuvenita descență față de oameni, care și-au scris de mult numele în istoria științei, cum sunt mulți din reprezentanții analizei factoriale, în punctele 7 și 8.

* * *

Intrucât pentru o bună parte din cetitori problemele de psihometrie și analiză factorială sunt încă prea puțin cunoscute și astfel judecata lor asupra discuției de mai sus e anevoioasă, spre deplina lor edificare îmi iau libertatea de a reproduce mai jos părerile autorizate ale Dlor Profesori C. Rădulescu-Motru și Octav Onicescu asupra ambelor lucrări în chestiune. Despre competența Dlui Prof. Motru în psihologie și a Dlui Prof. Onicescu în statistică socot că e de prisos să mai vorbesc.

Îată ce-mi scrie Dl. Prof. Rădulescu-Motru: „Te felicit călduros pentru munca depusă la elaborarea lor. Și înainte de toate, te felicit pentru claritatea cu care ai isbutit să expui rezultatele din această ramură a psihologiei.

Nu împărtășesc cu Dta optimismul pe care îl ai în puterea de invenție a matematicii în ceea ce privește realitatea psihologică. Nu cred că matematica să dea mult peste ordonarea de material. Dialectica creatoare

pe care i-o atribuia Plato se reduce la prea puțin. Singura creație — adică adevăr sintetic în înțelesul kantian — de care ea este capabilă se realizează grație intuiției spațiului, care este implicată în geometrie, fapt pe care de altfel Kant l'a pus prea bine în evidență.

Dta în volumul *Analiza Factorilor psihici* și-ai făcut rezervele. Ai precizat chiar foarte bine în ce constă problema.

În orice caz ai scris două volume, care onorează pe autor, în orice țară ar fi fost scrise”.

Iată ce scrie Dl Prof. Onicescu, profesor la Universitatea din București. Directorul Școlii de Statistică și promotorul gândirii statistice la noi în țară: „Dl Mărgineanu, un adept cu încredere nelimitată în tehnica psihometrică, ceea ce e cu atât mai prețios cu cât o practică cu multe nuanțe și cu toate precauțiile metodice pe care le pretinde o adevărată cercetare științifică, ne dă un adevărat Manual de Metodologie statistică cu două părți: una generală și alta specială pentru Psihometrie.

În prima parte: Teoria măsurării, Metoda experimentală, Teoria probabilității, Curba de variație, Teoria corelației și chiar Teoria fidelității găsim un rezumat al Metodologiei statistice în genere, mai ales așa cum este aplicată în științele vieții.

În partea a doua începând chiar cu Teoria Validității și trecând la Teoria testelor și la problema Exactității, materia psihometrică, este adânc frământată.

Câteva capitole introductive atacă cu multă claritate și precizie problema cunoașterii statistice, precum și aceea mai specială a posibilității unei științe exacte a faptelor sufletești pe bazele pe care le oferă metodologia statistică.

Observăm cu acest prilej nevoia de a preciza, acum că suntem la începutul aplicațiilor statistice, un limbaj de ajuns de unitar pentru a ne înțelege repede, și pentru a nu avea aerul că importăm, cu fiecare lucrare nouă toate noțiunile. Socot că autorul va accepta propunerea pe care o fac de a colabora la un *vocabular* de ajuns de cuprinzător al acestui câmp nou și vast de activitate, pe care-l constituie statistica și aplicațiile ei”. (Natura, Anul XXVII, 1938, p. 93).

În legătură cu a doua lucrare Dsa scrie: „Matematicianul, care cetește acest volum deosebit de clar, deosebit de bogat, are motive să fie mândru. Pe urmele marilor psihologi Spearman, Thorndike și Thurstone, tehnica analizei matematice a factorilor constitutivi ai fenomenelor psihice a făcut progrese uriașe și alături cu ea și posibilitatea descoperirii structurilor care stau la baza psihologiei contemporane.

Cu precizie, cu mijloace simple, d. Mărgineanu, după ce expune problema și metodologia analizei factoriale începută timid de Spearman, și amplificată de Thurstone, cu deosebire, ne prezintă principalele rezultate obținute precum și critica lor”. — (Idem).

Socot că cetitorul e lămurit și orice alte comentarii sunt de prisos.

Nicolae Mărgineanu

NOTE ȘI INFORMAȚII

În decursul zilelor 25, 26 și 27 Martie a avut loc la București cel de al doilea *Congres organizat de Gruparea Profesorilor de Filosofie*. Congresul a fost prezidat de Dl Prof. Rădulescu-Motru și a fost inaugurat printr-o ședință festivă în care Dsa a făcut o foarte clară și sistematică introducere în tema de bază a congresului: *Problema studiului individualității*, insistând asupra importanței ei și a felului cum ea trebuie rezolvată, precum și asupra rostului și menirii profesorului de filosofie în actuala organizare a învățământului filosofic în liceu. Tot în același sens a vorbit și Dl Prof. Fl. Ștefănescu-Goangă, rectorul Universității din Cluj, căruia îi revine responsabilitatea actualiei organizări a învățământului filosofic. Dsa a insistat cu deosebire asupra pregătirii psihologice a profesorului de filosofie, de care depinde întreaga reușită a actualiei organizări a învățământului filosofic și care pregătire, după Dsa, este insuficientă. Pentruca această insuficiență să fie depășită și actualul rol al profesorului de filosofie să nu fie compromis, e absolută nevoie de organizarea unor cursuri de specializare în metodele de diagnosticare a individualității elevului pe lângă Universitățile, care au activat mai mult pe acest teren. Tot în cadrele ședinței festive au mai vorbit Dnii Prof. Rădulescu-Pogoneanu și Nae Ionescu dela Universitatea din București, Dl Prof. Ghidionescu dela Universitatea din Cluj, Dl Prof. Narly dela Universitatea din Cernăuți și Dl Prof. I. F. Buricescu, vicepreședintele Grupării, făcând diferite și prețioase sugestii privitoare la rostul profesorului de filosofie, precum și la pregătirea sa în domeniul psihologic al metodelor de cunoaștere a individualității elevului. Apreciind aceste metode la valoarea lor cuvenită Dl Prof. Nae Ionescu atrage atenția asupra nevoiei de lămurire filosofică asupra existenței și vieții, pe care elevul din ultimele clase de liceu o simte cu o foarte mare intensitate și care trebuie satisfăcută cu tact, pricepere și dragoste. Sugestiile Dsale au fost o excelență completare a sugestiilor celorlalte. Dl Prof. V. Băncilă a dezvoltat apoi o conferință cu privire la: „Misiunea filosofiei în epoca de astăzi”, în care a căutat să precizeze o seamă din trăsăturile și rosturile de bază ale filosofiei din zilele noastre.

Ședința festivă a fost urmată de alte trei lungi ședințe, destinate studiului individualității elevului. Dl Docent N. Mărgineanu a expus metodele de diagnosticare a individualității, elaborate de către Institutul de Psihologie dela Universitatea din Cluj, iar Dl I. M. Nestor metodele antropometrice elaborate de Laboratorul de Psihologie al Universității din București. Tot din partea Universității din București a vorbit Dl Conferențiar Gh. Zapan asupra diagnosticării obiective a aptitudinilor pe bază de intuiție cu demonstrații practice de aplicare. Au urmat apoi expunerile Prof. Dr. V. Petrescu-Heroiu, Anina Rădulescu-Pogoneanu, Emilia Bogdan, Florica Ciobanu, Aurelia Dumitrașcu, Ecaterina Popovici, D. Papadopol, Const. Cumpătă, Dr. P. Ionescu, I. C. Stoica, A. I. Bodgan, D. Theodosiu, C. Floru și C. Calarezo și Dr. C. Mureșan, care au dezvoltat experiența și experimentele făcute în mod practic în școală. A urmat apoi o a patra ședință

destinată metodelor de predare ale disciplinelor filosofice în școala secundară, în cadrele căreia au vorbit Prof. I. Nisipeanu, I. F. Buricescu, D. Theodosiu, Virgil Bogdan, Liviu Sirca, A. Bedreag-Comișel, A. I. Bogdan, G. Tețu și Al. Isăceanu. Ședința a cincina a fost destinată unei serii de comunicări cu subiecte diverse în cadrele căreia au vorbit Conf. Gh. Zapan, Dr. Mihăilă, Maria Săndulescu, etc.

Ședința ultimă a fost destinată chestiunilor profesionale. În legătură cu comunicările dezvoltate în cadrul ședințelor s'a votat o moțiune din care redăm următoarele desiderate în legătură cu studiul individualității: 1. Profesorul de filosofie își ia asupra sa conducerea cercetărilor pentru studiul individualității elevului. 2. Studiul antropometric se va face de medic, iar profesorul de filosofie va interpreta datele din punct de vedere pedagogic. 4. Ministerul e rugat să completeze prin cursuri făcute la Universitatea din București și Cluj pregătirea profesorilor de filosofie pentru a aplica metodele în mod unitar. 6. Se vor organiza conferințe cu părinții pentru a ține contact viu între familie și profesori pentru cunoașterea și asistența elevilor. 8. Congresul crede că regulamentul școlar trebuie modificat așa ca în aprecierile ce se fac asupra elevilor să se țină seama de observațiile profesorilor de filosofie, atât pentru clasificarea cât și pentru orientarea elevilor. 9. Congresul roagă Onor. Minister să dispună ca cercetările asupra elevilor să se sintetizeze în foi individuale, iar acestea să fie totalizate pentru a obține rezultate statistice, care să fie utilizate în vederea diferitelor interese naționale. Foia individuală va fi simplificată și efectuată în mod cât mai științific. 10. Este de dorit, în sfârșit, ca întreaga activitate școlară în ceea ce privește cunoașterea individualității să se unifice printr'o strânsă colaborare cu laboratorul de psihologie experimentală din București și Cluj, pentru moment, iar în viitor și cu alte laboratoare, ce se vor înființa".

Dat fiind angajamentul, pe care profesorii și-l iau — și trebuiesc să și-l iei — prin punctele 1, 2, 6, 8 și 9, *este absolută nevoie* ca desideratele dela punctele 4 și 10 să fie îndeplinite. *Actuala pregătire a profesorilor de filosofie în aplicarea metodelor de cunoaștere a individualității elevului este cu totul insuficientă.* Întâiu deoarece cei mai mulți profesorii de filosofie nu au avut psihologia ca specialitate la licență și în doilea rând deoarece și cei care au avut-o în majoritatea cazurilor nu au făcut studii speciale de psihologie, anume de metode psihologice (teste, chestionare, evaluări, fișe, etc.) destinate diagnosticării individualității școlarului. Lipsa acestei pregătiri a putut fi constatată din plin chiar cu ocazia congresului unde majoritatea cu totul covârșitoare a comunicărilor trecea peste cele mai elementare principii de tehnică și metrică psihologică.

* * *

Ținând seama de constatările făcute cu ocazia celui de al doilea congres al Grupării Profesorilor de Filosofie, rezumat mai sus, Institutul de Psihologie al Universității din Cluj a adresat următorul apel la toți aceia care au comandat și comandă teste, chestionare și fișe, elaborate în cadrele acestui Institut:

„Dorind să cunoaștem părerile celor ce au aplicat testele, chestiona-

rele și fișele editate de Institutul de Psihologie al Universității din Cluj, Vă rugăm foarte stăruitor să binevoiți a ne răspunde la următoarele întrebări:

1. Ce teste, chestionare și fișe ale Institutului de Psihologie din Cluj ați aplicat până acum?

2. Care sunt testele, chestionarele sau fișele Institutului nostru la care ați avut dificultăți de aplicare și în ce constau aceste dificultăți?

3. Care sunt testele, chestionarele sau fișele care prezintă dificultăți de cotare și interpretare a rezultatelor și care sunt aceste dificultăți? De ex.: Instrucțiunile nu sunt suficient de clare, nu sunt date indicațiuni suficiente, etc.

4. Care sunt testele, chestionarele și fișele ale căror rezultate nu concordă cu ce știți Dv. despre elevii examinați?

5. Ce alte observații, obiecții sau sugestii mai aveți de făcut?

Părerile Dv. ne vor fi de mare folos în alcătuirea viitoarelor ediții ale metodelor noastre și de aceea vă rugăm foarte călduros să binevoiți a ni le comunica."

Rugăm și pe această cale, pe cei interesați să ne scrie.

A apărut volumul IV al *Analelor de Psihologie*, editate de Dl Prof. C. Rădulescu-Motru dela Universitatea din București. Remarcăm cu deosebire excelentul studiu al Dlui Prof. Rădulescu-Motru asupra psihologiei timpului, scris cu nespusă claritate și competență, apoi studiile Dlor M. Beniuc, V. Pavelcu, C. Georgiade, I. M. Nestor, etc. Asupra lor vom reveni. Note semnate de Dr. G. Marinescu, L. Copelman, I. Stănescu, L. Benari. Un bogat număr de recenzii.

A apărut No. 3—4 (1937) din „*Bulletin de la Société de Psychiatrie de Bucarest*”, publicat de D. Prof. P. Tomescu, împreună cu Dnii S. Constantinescu, I. Cosmulescu și A. Dimolescu.

Acest număr al Buletinului, în afară de un articol asupra Profesorului Al. Obreja (semnat de D. Prof. Tomescu), tratează problema schizofreniei, în două studii interesante și bogate în material experimental original:

P. Tomesco, I. Cosmulescu, F. Șerban et E. Giossan: Sur quelques données somato-biologiques des schizophrènes (p. 223—305), și

P. Tomesco et Sebastien Constantinesco: Thérapeutique de la schizophrénie (p. 307—341).

Asupra acestei publicații vom mai reveni.

Buletinul Societății de Psihologie Medicală din Sibiu (preș. G. Preda) în no. 4 (1937) cuprinde lucrări semnate de medicii Spitalului de boli mintale din Sibiu.

Lucrările aparțin unor domenii de cercetare foarte variate: Igienă mintală (G. Preda); Psihoterapie (G. Preda, I. Popescu—Sibiu, T. Stoenescu); Psihologie experimentală (G. Preda, L. Ionașiu, C. Lungu); Corelațiuni psihosomatice (C. Lungu); Piretotapia (G. Preda, L. Ionașiu, Th.

Stoenescu, C. Lungu, G. Heffner) și Terapia prin șoc insulenic și cardiazolic (L. Ionașiu, C. Lungu, Șt. Zenck). Articolele au rezumate în limba franceză și germană. Buletinul este încheiat cu o dare de seamă asupra sedințelor științifice ale Societății de Psihologie medicală.

† *Profesorul G. Marinescu.* S'a stins din viață Profesorul G. Marinescu, titularul Catedrei de Neurologie a Facultății de Medicină din București, Membru al Academiei Române și al altor șapte Academii străine, Membru la 23 societăți savante din Europa și America.

Născut la 23 Februarie 1864, G. Marinescu și-a făcut studiile medicale în țară, pentruca, în urma stăruințelor Profesorului V. Babeș, să plece în străinătate, unde devine în curând colaboratorul celor mai înalte personalități medicale: J. Charcot, Pierre Marie, Paul Blocq, Gilles de la Tourette, Paul Serieux, Gilbert Ballet, Widal, Chantemesse, Souques, de Gad, etc. Este însărcinat la 1896 de direcția revistei „Semaine médicale” să facă o anchetă asupra progreselor neurologiei în Anglia, Elveția, Belgia și Italia.

La începutul anului 1897, profesorii Babeș, Kalinderu și Bucliu au luat inițiativa creierii unui serviciu și a unei catedre de Clinică a boalelor nervoase. La această catedră este chemat G. Marinescu, care prin activitatea neobosită depusă a fondat Neurologia Românească, ridicându-o la nivelul Neurologiei occidentale. Pentru meritele sale științifice Profesorul G. Marinescu a primit trei premii (Premiul Academiei de Medicină din Bruxelles, Premiul Achucarro dela Academia de Medicină din Madrid și Premiul Regele Ferdinand I). Universitatea din Hamburg, precum și aceea din Buenos-Aires, i-au conferit Medalie de Aur; Academia de Științe din Halle i-a trimis Diplomă de Onoare, iar Universitatea din Cluj, cum și cea din Montevideo, l-au promovat Doctor honoris causa. A fost decorat cu „Pour le mérite”, „Steaua României (Marea Cruce)”, iar Guvernul Francez i-a oferit „Legiunea de Onoare”.

Opera științifică a Profesorului G. Marinescu este extrem de vastă. Aproape o mie de lucrări (cărți, memorii originale, comunicări etc.) sunt dovada unei munci neobosite în domeniul științelor biologice. Activitatea Profesorului G. Marinescu nu s'a mărginit numai la Neurologia clinică: el a adus contribuțiuni importante în histologie, histopatologie, biochimie, bacteriologie, psihiatrie, endocrinologie, patologie generală, psihologie, fiziologie nervoasă și în ultima vreme a studiat problema constituției și a psihologiei criminale.

Amintim numai cercetările cele mai importante: Studiul asupra amiotrofiilor; asupra miopatiilor primitive și asupra miozitelor (publicat în *Tratatul de medicină al lui Brouardel, Gilbert și Therinot*). Mai multe lucrări asupra reflexelor și asupra turburărilor de sensibilitate, în cadrul cărora a expus celebra teorie — calificată de J. Soury ca genială — a troficiității reflexe.

Deosebit de importante sunt contribuțiunile Prof. Marinescu la studiul boalelor familiare și ereditare și izolarea unei maladii familiare.

În histologia sistemului nervos, Profesorul Marinescu a publicat lucrări, astăzi cunoscute de întreaga lume, asupra celulei nervoase, regenerarea nervilor periferici, fermenții endocelulari, structura coloidală a celu-

lei nervoase, alterațiunile celulei nervoase în anemia experimentală, pelagră, etc., cercetări asupra idiotiei amaurotice și asupra demenței senile. Amintim de-asemena cercetările de citoarhitectonie cerebrală și studiile asupra localizării nucleilor motori și simpatici.

O serie de studii au fost făcute asupra encefalitei epidemice și asupra sindromului lui Parkinson (cu care ocazie G. Marinescu a emis cunoscutele sale ipoteze asupra mecanismului isteriei), apoi au fost cercetate: poliomielita, turbarea, herpesul, zona, sifilisul etc.

Dela cercetările anatomo-patologice, Profesorul Marinescu s'a îndreptat spre neurofiziologie (centrul respirator bulbar, somnul, tonusul muscular, chronaxia, electrencefalografia, etc.), pentruca în lucrările asupra reflexelor condiționale, asupra reflexului psihogalvanic, asupra testului Rorschach, să se apropie de domeniul psihologiei.

În Endocrinologie Profesorul Marinescu a adus contribuțiuni importante în ceea ce privește mixedemul, sindromul lui Basedow, boala lui Paget, diabetul și acromegalia. Din punct de vedere terapeutic, Prof. Marinescu a fost unul din promotorii terapiei intrarachidiene.

Preocupările Prof. Marinescu s'au îndreptat și spre medicina preventivă și socială, dovadă lucrările de Eugenie pe care le-a publicat.

Opera vastă a Profesorului G. Marinescu este piatra de temelie a Neurologiei Românești. În Istoria medicinei universale, ca și în Istoria medicinei românești, numele Profesorului Marinescu va figura totdeauna într'un loc de frunte.

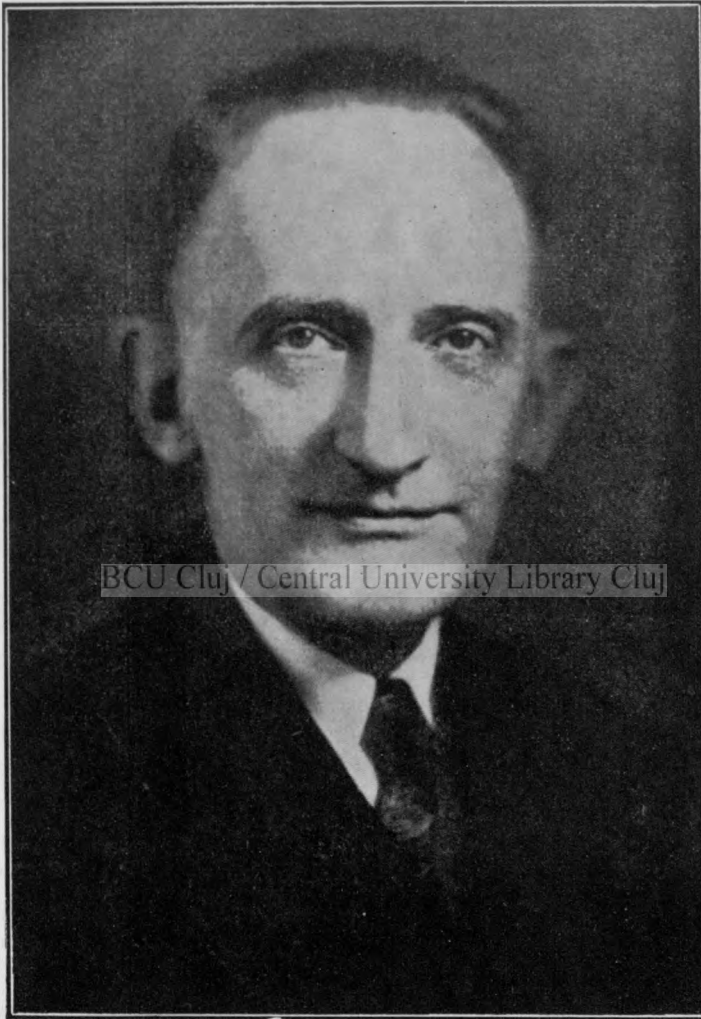
† *H. Delacroix*. Profesor de psihologie teoretică la Sorbonna. Unul dintre puținii psihologi francezi foarte temeinic orientat asupra psihologiei germane. S'a distins printr'o serie de studii teoretice de o deosebită valoare privitoare la funcțiunile intelectuale superioare, raportul dintre limbaj și psihologia misticismului, psihologia artei și psihologia lui Stendhal. Printre lucrările sale celea mai de seamă: *La Religion et la Foi, Le Language et la Pensée, La Psychologie de l'Art, La Psychologie de Stendhal, Les Formes Elementaires de la Vie Mentale*, etc. Volumul V din tratatul de psihologie editat de Dumas, destinat funcțiunilor mintale superioare, este scris — cu excepția unui singur capitol — în întregime de el singur.

† *William Stern*. Cu William Stern dispăre una dintre cele mai mari figuri din psihologia și filosofia contemporană. De numele său se leagă una dintre cele mai actuale concepții din filosofia contemporană, anume filosofia personalistă, precum și unele din cele mai importante ramuri ale psihologiei contemporane, al căror fondator Stern în bună parte e. Psihologia infantilă, psihologia aplicată și psihologia diferențială, așa cum ele s'au dezvoltat în Germania, sunt întiiu de toate creații ale sale. Imediat după exilul său din Germania, a publicat neîntrecutul său tratat de psihologie, care rezumă și sintetizează întreaga sa activitate și concepție și care pe plan teoretic cel puțin va rămâne una dintre operele, care cu greu vor fi depășite. Institutul de Psihologie dela Universitatea din Hamburg, care în ultima vreme era socotit de toată lumea ca cel mai bine utilat institut psihologic din întreaga Europă, este în întregime creația sa. Trei din membrii

Institutului nostru, anume L. Rusu, N. Mărgineanu și M. Beniuc și-au făcut o bună parte din studiile lor de specialitate în acest institut. Contribuțiile lui Stern la filosofie se leagă cu deosebire de lucrarea sa de bază *Person und Sache* (Persoană și lucru), apărută în trei volume. Intitulatul *Abteilung und Grundlehre* încearcă a stabili bazele și postulatul celei care filosofia personalistă pleacă. Volumul al doilea se ocupă cu persoana umană, care sintetizează lumea materiei cu lumea spiritului și care este la baza întregii sale filosofii, ceea ce tocmai de aceea filosofie *personalistă*. Spre deosebire de volumul I, care se ocupă de *persoană* ca *existență*, volumul III se ocupă de *persoană* ca *sens*, rost, valoare. El cuprinde — după Messer — una dintre cele mai sugestive și masive teorii postbelice asupra valorilor. Psihologia personalistă germană se leagă de lucrarea *Differentielle Psychologie*, care a întreprins sistematizat și adaptat pentru întâia dată gândirea psihologică diferențială preconizată cu deosebire de Galton și Binet. Introducerea metodelor de măsurare a inteligenței în Germania este datorită tot lui Stern. Intemeierea psihologiei infantile germane se leagă cu deosebire de lucrarea sa *Psychologie der frühen Kindheit* și de jurnalele psihologice făcute asupra copiilor săi. În sfârșit, soarta psihologiei aplicate a fost legată de revista *Zeitschrift für Angewandte Psychologie*, fondată și editată de Stern și Lipmann, primul și marele său elev. Neintrecutele lucrări ale lui Bogen — un alt elev al său — asupra orientării profesionale, sunt făcute tot în spiritul psihologiei personaliste. Un alt elev al său, G. W. Allport — azi una dintre cele mai competente autorități în psihologia personalității — a introdus gândirea personalistă în acest nou domeniu. Ultima și neegalată sa lucrare *Personality* este o strălucită probă în acest sens. Contribuții cu totul fundamentale avem dela Stern și în domeniul psihologiei juridice. O expunere în românește asupra filosofiei și psihologiei lui Stern se află în lucrarea D-lui N. Mărgineanu, *Psihologia Germană Contemporană*, precum și într'un studiu al D-sale publicat în *Revista de Filosofie*, vol. XV, 1930. Tratatul de Psihologie este recensat pe larg de Dl Barbu în numărul precedent al revistei noastre.

REVISTA DE PSIHOLGHI
TEORETICĂ ȘI APPLICATĂ

Publicată de Institutul de Psihologie al Universității din Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Profesorul L. L. THURSTONE

BCU Cluj / Central University Library Cluj